

ОДЕСЬКІ АРХІВИ

ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ

ВИПУСК XXII

січень—грудень 2018

Державний архів Одеської області

ОДЕСЬКІ АРХІВИ

інформаційний бюлетень

ВИПУСК XXII

січень-грудень 2018

Одеса
«Астропринт»
2018

«ОДЕСЬКІ АРХІВИ»
серію започатковано у 2007 році

Редакційна колегія серії:

Ксендзик О. І. – заступник директора – начальник відділу організації і координації архівної справи та контролю за виконанням документів органів влади (*відповідальний редактор*)

Феденко О. О. – головний науковий співробітник відділу НДА, кандидат історичних наук (*заступник редактора*)

Успенська Г. Ю. – начальник відділу формування НАФ та діловодства

Виногловська С. В. – начальник відділу зберігання, обліку та фізичної схоронності документів НАФ

Мартиненко О. В. – начальник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків

Боровський О. С. – головний науковий співробітник відділу НДА

Січкаренко В. К. – заступник начальника відділу зберігання, обліку та фізичної схоронності документів НАФ

Бабко О. М. – головний спеціаліст відділу формування НАФ та діловодства

Робоча група випуску

Ксендзик О. І. – заступник директора – начальник відділу організації і координації архівної справи та контролю за виконанням документів органів влади

Феденко О. О. – головний науковий співробітник відділу НДА, кандидат історичних наук

Герасимова С. М. – секретар редакційної ради, відповідальна за випуск, головний науковий співробітник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків.

*Затверджено до друку Науково-методичною радою Державного архіву
Одеської області (протокол № 5 від 30 листопада 2018 року)*

Матеріали друкуються в авторській редакції. Думки і оцінки авторів публікацій можуть не співпадати з точкою зору редколегії. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, прізвищ, дат та інших даних несуть автори публікацій.

Одеські архіви. Інформаційний бюлетень Державного архіву Одеської області. – Випуск XXII, січень-грудень, 2018 р. – Одеса: «Астропринт», 2018. – 120 с.

ЧИТАЙТЕ У НОМЕРІ:

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО (Лук'янчук П. Х.).....	5
---------------------------------------	---

I. ДЕНЬ ЗА ДНЕМ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Хроніка подій: січень – грудень 2018 року (укладачі – Білоусова Л. Г., Ксендзик О. І., Березін С. Є., Боровський О. С., Виногловська С. В., Мартиненко О. В., Успенська Г. Б., Штепко О. Ю.)	6
--	---

II. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ДОКУМЕНТИ СВІДЧАТЬ

Січкаренко В. К. Дивовижна знахідка	25
Лісунець Л. І. Наукова, педагогічна, культурна та громадська діяльність Андрія Онисимовича та Вадима Андрійовича Лісенків (за матеріалами сімейного архіву)	27
Боровський О. С. Адміністративно- та церковно-територіальний устрій Буджаку в міжвоєнні роки на прикладі території сучасного Кілійського району Одеської області (коментар до метричних книг з фондів Державного архіву Одеської області)	37
Герасимова С. М. Одеські товариства та клуби у сфері розвитку та популяризації літератури і мистецтва у XIX – на початку XX ст. (за матеріалами Державного архіву Одеської області)	41

III. ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН: консультації столу довідок та соціально-правовий аспект роботи архівів

Желясков С. А. Підтвердження трудового стажу і заробітної плати	49
Хитрова Л. М. Основні напрями діяльності та склад фондів Департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради	51

IV. СІМЕЙНІ ІСТОРІЇ: методика і практика генеалогічних досліджень

Успенська Г. Б. Особові справи викладачів та студентів Одеського медичного інституту як генеалогічне джерело (на матеріалах фонду Одеського національного медичного університету)	56
Крачков С. М. Мій родовід: з досвіду генеалогічного дослідження	61

V. АРХІВНІ ВИСТАВКИ

«Шевченко і Одеса» (Мартиненко О. В.)	67
«З історії політичних репресій на Одещині: «польська операція» у 1937-1938 роках» (Штенко О. Ю.).....	70
«До 100-річчя заснування Національної академії наук України» (Герасимова С. М.)	77

VI. НОВІ НАДХОДЖЕННЯ

Виногловська С. В. Надходження документів Національного архівного фонду до Державного архіву Одеської області у 2018 році	84
Січкаренко В. К. Огляд нових надходжень до бібліотечного фонду Державного архіву Одеської області за 2018 рік	87

VII. МІЖНАРОДНІ КОНТАКТИ

Феденко О. О. Серія «Консульство в Одесі» в Державному архіві Неаполя	94
Березін С. Є., Штенко О. Ю. Співробітництво між Державним архівом Одеської області та Інститутом національної пам'яті – Комісією з розслідування злочинів проти польського народу (Польща)	99

VIII. АРХІВНІ ВІДДІЛИ РАЙОННИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ТА МІСЬКИХ РАД

Баженова В. Ю. Огляд фондів Архівного відділу Балтської райдержадміністрації.....	104
Гюмюшлю Т. І. Арцизький бавовноочисний завод: історія діяльності	106

IX. ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА INTERNET-РЕСУРСИ

Березін С. Є., Герасимова С. М. Спільний телевізійний проект «АРХІВНА ОДІССЕЯ» (2016-2018): ретроспектива випусків на веб-сайті держархіву	109
--	-----

X. ВІТАЄМО ЮВІЛЯРІВ АРХІВНОЇ СПРАВИ (Скальська З. О.).....	116
---	-----

Шановні колеги!

*Щиро вітаю Вас з професійним святом – Днем працівників
архівних установ України!*

Документальна спадщина України є невід'ємною частиною національного здобутку, відображенням національної пам'яті та самобутності, а її збереження засвідчує вагомий внесок архівів у суспільно-політичний та економічний розвиток держави і сприяє визначенню її місця в глобальному співтоваристві.

На архіви покладена велика відповідальність. Адже архіви є запорукою дбайливого збереження та примноження документальної пам'яті українського народу, представляють безперечну цінність для держави, суспільства, культури та людства.

Джерела інформації, які зберігаються в архівах, про минуле і сьогодення нашого краю мають унікальний вплив на формування національної свідомості наших громадян.

Завдяки самовідданій та сумлінній праці архівістів інтелектуальна скарбниця нашої держави і людства зберігається і примножується, укріплюючи нерозривний зв'язок минулих і майбутніх поколінь.

Шановні архівісти! Наша діяльність – яскраве свідчення того, що дні, які ми проживаємо зараз, з часом стають історією і дуже важливо, щоб це були її гарні та достойні сторінки.

Наша справа заслуговує найвищої поваги і підтримки з боку держави та суспільства.

Бажаю творчої наснаги та успіхів у роботі, спрямованій на оновлення та розквіт нашої Держави.

Вітаючи всіх з професійним святом, висловлюю найщирішу подяку ветеранам архівної справи. Ваш безцінний досвід і віддана праця слугують взірцем і мірилом для молодих архівістів.

Зичу всім процвітання, невичерпної енергії, творчого натхнення, вдалих пошуків та цікавих знахідок, подальших професійних успіхів!

Хай буде щедрим майбутнє на радість і добро!

Здоров'я, щастя, благополуччя Вам і Вашим родинам!

Зі святом Вас!

*Директор Державного архіву
Петро Хомич Лук'янчук*

I. ДЕНЬ ЗА ДНЕМ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ХРОНІКА ПОДІЙ: січень – листопад 2018 року

16 січня. Візит до Держархіву директора Одеської митниці Власова О. С. з метою ознайомлення з документами митниць 1725–1920 рр. з історії торгівлі, контрабанди, особового складу одеських митниць, у зв'язку із започаткуванням просвітницького проекту «Електронний архів Одеської митниці» та створенням інтерактивного навчального кабінету для студентів.

12 січня. Державний архів відвідав магістр Інституту політології м. Тулузи (Франція) Жері Демарке, який працює над темою «Французька й італійська міграції та їх вплив на культурне життя Одеси. 1800–1920 рр.». Дослідника цікавила історія французької громади Одеси, головним джерелом інформації про яку є унікальні матеріали, що зберігаються у Держархіві, серед яких – документи про діяльність герцога Е. Рішельє, О. Ланжерона, абата Ніколя та інших відомих осіб французького походження, документи про заснування Благодійного товариства з надання допомоги французам, Одеського товариства з поширення французької мови, Товариства «Французьке сімейне вогнище», Французького комерційного комітету з торгових справ, а також – одеська газета «Journal d'Odessa» (французькою мовою).

12 січня. У Державному архіві Одеської області відбулась презентація загальнонаціонального правового та просвітницького проекту «Я маю право!», яка була організована Головним територіальним управлінням юстиції (ГТУЮ).

16 січня. Відбулась робоча колегія Державного архіву Одеської області (голова – т.в.о. директора Л. Г. Білоусова; секретар – спеціаліст З. О. Скальська). До порядку денного увійшли шість питань:

- Про якість і терміни підготовки планово – звітної документації Державного архіву Одеської області (доповідачі: т.в.о. директора Л. Г. Білоусова; начальники відділів Держархіву);
- Про упорядкування документів Державного архіву Одеської області за 2014–2017 роки та передачу справ постійного зберігання за 2014–2015 роки до архівосховища (доповідач: т.в.о. директора Л. Г. Білоусова);
- Про стан пожежної безпеки у Державному архіві Одеської області: вжиті заходи і виконання припису в 2017 році, заплановані заходи на 2018 рік та підготовка до перевірки у січні 2018 року (доповідач: головний інженер відділу фінансово-економічного та матеріально-технічного забезпечення М. М. Цобенко);
- Про стан охорони праці у Державному архіві Одеської області: заходи вжиті у 2017 році та заплановані на 2018 рік (доповідач: головний інженер відділу фінансово-економічного та матеріально-технічного забезпечення М. М. Цобенко);
- Про заходи з покращення санітарно-гігієнічного стану приміщень і території Державного архіву (доповідач: головний інженер відділу фінансово-економічного та матеріально-технічного забезпечення М. М. Цобенко);
- Про удосконалення роботи зі зверненнями громадян у Державному архіві Одеської області (доповідач: начальник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків О. В. Мартиненко).

17 січня. Видано друком публікацію головного наукового співробітника Держархіву О. О. Феденко у фаховому виданні «Гілея: науковий вісник»: Італійці Одеси у формуванні і підтримці римо-католицької громади у XIX ст. // «Гілея: науковий вісник»: Збірник наукових праць. К., 2017. Випуск 127. – С. 22–26.

У дослідженні використана значна кількість матеріалів Державного архіву Одеської області та Державного архіву Турина (L'Archivio di Stato di Torino, м. Турин, Італія), зокрема звіти генеральних сардинських консулів в Одесі до Міністерства закордонних справ Сардинського королівства у 1816–1861 рр.

19 січня. На державне зберігання надійшли документи нового фонду особового походження Мотиревої Наталії Миколаївни - архітектора, голови Одеської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури, заслуженого працівника культури України (фонд Р-8315), серед яких документи інвентаризації пам'ятників архітектури і історичної забудови міста Одеси, Генеральний план міста Одеси, копії карт м. Одеси, викопіювання з карт 1840 р., 1858 р., 1990 р., історико-архітектурного опорного плану міського саду в Одесі, друковані видання.

23 січня. На державне зберігання надійшли документи Регіонального відділення Фонду державного майна України по Одеській області (фонд 8062) за 1995–1997 роки в кількості 205 справ.

24 січня. Державний архів Одеської області відвідали громадяни Сербії: Лецай Якуп (м. Новий Сад) і Пандар Раді (м. Крушевац). Тема дослідження сербських науковців – «Участь албанців (арнаутів) в заснуванні м. Одеси та інших населених пунктів Російської імперії».

Як відомо, разом з греками, італійцями, французами, болгарами та представниками інших національностей, албанці (арнаути) зіграли певну роль в заснуванні та розвитку м. Одеси. У складі Грецького дивізіону, згодом – батальйону, солдатська колонія арнаутів сформована тут за указом герцога Рішельє ще на початку XIX століття. І саме діяльності арнаутів зобов'язана своїм ім'ям одна з найлегендарніших вулиць нашого міста – Мала Арнаутська.

24 січня. Відбулась робоча колегія Державного архіву Одеської області (голова – т.в.о. директора Л. Г. Білоусова; секретар – З. О. Скальська). До порядку денного увійшли п'ять питань:

- Про посилення контролю за роботою діловодних та архівних підрозділів відомчих архівів (доповідач: начальник відділу формування Національного архівного фонду та діловодства Г. Б. Успенська);
- Про вчасне інформування громадян про надходження та склад документації відділів ДРАЦС Головного управління юстиції в Одеській області (доповідач: начальник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків О. В. Мартиненко);
- Про затвердження Регламенту функціонування офіційного веб-сайту Державного архіву Одеської області та Порядку його інформаційного наповнення (доповідач: т.в.о. директора Держархіву Л. Г. Білоусова);
- Кадрові питання: конкурс на заміщення вакантних посад (доповідач: головний спеціаліст з питань персоналу З. О. Скальська);
- Деякі питання щодо прогнозу Національної служби посередництва та примирення розвитку соціально-правових відносин, виникнення колективних

трудових спорів і конфліктів (доповідач: головний спеціаліст з питань персоналу З. О. Скальська).

31 січня. У головному корпусі Державного архіву Одеської області відбулося засідання Науково-методичної ради (голова – т.в.о. директора Держархіву, к.і.н. Л. Г. Білоусова; заступник голови – головний науковий співробітник С. Є. Березін; секретар – головний науковий співробітник С. М. Герасимова). До порядку денного включено п'ять питань:

- План роботи Науково-методичної ради Державного архіву Одеської області на 2018 рік: виставкова, науково-видавнича та методична робота (доповідач – голова НМР, т.в.о. директора Держархіву, к.і.н. Л. Г. Білоусова);
- Затвердження оновленого складу Науково-методичної ради Державного архіву Одеської області (доповідач – т.в.о. директора Держархіву, к.і.н. Л. Г. Білоусова);
- Про стан підготовки видання: «Зведений каталог метричних книг» (Випуск 3) та методичне забезпечення роботи по удосконаленню назв фондів та інформації у описах (доповідач – начальник відділу інформації О. В. Мартиненко);
- Про стан підготовки видання: «Реєстр партійних фондів» (доповідач – голова НМР, т.в.о. директора Держархіву, к.і.н. Л. Г. Білоусова);
- Про стан підготовки видання: «Фонди особового походження. Путівник» (доповідач – головний науковий співробітник С. Є. Березін).

Під час засідання відбулося методзаняття «Методично-нормативні документи з питань охорони праці, пожежної безпеки» (доповідачі – головний інженер М. М. Цобенко, спеціаліст з управління персоналом З. О. Скальська).

27 лютого. Т.в.о. директора Л. Г. Білоусова і головний науковий співробітник С. Є. Березін взяли участь у засіданні колегії Державної архівної служби України, тема: «Про підсумки роботи державних архівних установ і установ страхового фонду документації у 2017 році та їх основні завдання на 2018 рік».

1 лютого. На державне зберігання надійшли документи Одеського обласного управління водних ресурсів (фонд Р-7403) за 1950–1997 роки в кількості 162 справи.

2–3 лютого. Головний науковий співробітник О. О. Феденко взяла участь у роботі журі секції «Історія України» II етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів-членів Малої академії наук України.

5 лютого. На державне зберігання надійшли документи нового фонду особового походження Копйова Олексія Володимировича - скульптора, Заслуженого художника України, члена Одеської організації Спілки художників України (фонд Р-8316), серед яких: біографічні документи, альбоми-каталоги і буклети його скульптур та графіки, фотографії, нагородні документи, ордени, медалі, нагрудні знаки.

9–10 лютого. Головний науковий співробітник С. Є. Березін відвідав з науковою метою Автономне Територіальне Утворення Гагауз-Єрі (Республіка Молдова), де взяв участь у роботі Міжнародної науково-практичної конференції «Наука. Освіта. Культура» присвяченої 27-річчю Комратського державного університету та у роботі Круглого столу «Символічний простір Гагаузії та проблематика місць пам'яті. Проблеми збереження та розвитку гагаузької культури», опрацював матеріали Комратського регіонального історико-краєзнавчого музею і Гагаузького історико-етнографічного музею імені Дмитра Кара-Чобана та виступив з доповіддю «Біографії випускників Новоросійського університету та Одеських вищих жіночих курсів як джерело з історії народної освіти в Комраті на початку ХХ сторіччя»,

яка продовжує попередні дослідження автора за цією темою. Джерельним підґрунтям дослідження архівіста стали матеріали з фондів Державного архіву Одеської області (ф. 42, Канцелярія попечителя Одеського учбового округу; ф. 45, Новоросійський університет; ф. 334, Одеські вищі жіночі курси).

12 лютого. На державне зберігання надійшли документи від Військового Отамана “Чорноморського козацького з’єднання” генерала-осавула Українського козацтва В. В. Пукліча за 2002–2017 роки в кількості 2 справ, які увійшли до об’єднаного архівного фонду 8243 «Козацькі товариства Одещини», серед яких: накази військового отамана, копії Універсалів Чорноморського козацького з’єднання та почесних козацьких грамот, протоколи комісії по присвоєнню звань і нагород.

13 лютого. Візит голови Громадської організації «Одеський фонд культурної спадщини» Армен Петоян та кінематографістів з Республіки Вірменія – Арен Малакян і Ваагн Хачатрян, з метою зйомок документального фільму «Вірмени Одеси: історія та сучасність». Головний науковий співробітник С. Є. Березін ознайомив гостей з унікальними архівними матеріалами по темі, що зберігаються у фондах Держархіву: метричними книгами Вірменської Апостольської Церкви імені Григорія Просвітителя, в яких є записи про народження, шлюб та смерть за 1845–1922 роки та документами про навчання дівчат-вірменок у гімназіях міста та Одеських вищих жіночих курсах наприкінці XIX – початку XX ст.

13 лютого. Відбулася робоча колегія за участі керівництва, начальників відділів та відповідальних співробітників архіву. До порядку денного включено такі питання:

- Про роботу Держархіву з архівними відділами райдержадміністрацій, міських рад, трудових архівів: організація і результати перевірок, семінарів, виїзних прийомів громадян; моніторинг стану упорядкування у відомчих архівах (доповідач: заступник директора – начальник відділу організації і координації архівної справи та контролю за виконанням документів органів влади О. І. Ксендзик);
- Про стан контролю за виконанням наказів, рішень і доручень Державної архівної служби України, голови облдержадміністрації, запитів юридичних і фізичних осіб (доповідачі: заступник директора – начальник відділу організації і координації архівної справи та контролю за виконанням документів органів влади О. І. Ксендзик; начальник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв’язків О. В. Мартиненко);
- Про організацію оцифрування документів Держархіву в 2018 році та укладання описів фонду користування оцифрованих матеріалів (доповідач: начальник відділу зберігання, обліку та фізичної схоронності документів Національного архівного фонду С. В. Виногловська);
- Про організацію роботи по укладанню описів кіно, фото-, фото, відеодокументів та науково-технічної документації (доповідач: начальник відділу зберігання, обліку та фізичної схоронності документів Національного архівного фонду С. В. Виногловська);
- Про затвердження Плану заходів з відзначення 100-річчя від дня заснування Державного архіву Одеської області (доповідачі: керівництво архіву, начальники відділів, відповідальні співробітники);
- Про співпрацю Держархіву із засобами масової інформації, Громадською радою і волонтерами (доповідач: начальник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв’язків О. В. Мартиненко);

- Про аналіз фінансової діяльності Держархіву і звітність з фінансових питань (доповідач: начальник відділу фінансово-економічного матеріально-технічного забезпечення А. Ю. Петропавловська).

15 лютого. На державне зберігання надійшли документи особового походження фонду «Авербух Леонід Григорович, заслужений лікар України, кандидат медичних наук, фтизіатр вищої категорії, літератор, член Національної спілки журналістів України, Почесний член Всесвітнього клубу одеситів» (Р-8305), а саме: Колекція «ODESSICA PERSONALIA» («Одеські персоналії»), яка складається з матеріалів (вирізки з періодичних видань, наукові та популярні статті, копії архівних документів, автографи, малюнки, фотографії, брошури та ін.) на 70 відомих осіб, пов'язаних з історією Одеси. Це поети, письменники, художники, актори, музиканти, військові, політичні діячі–уродженці міста і особи, в біографії яких був одеський період.

20 лютого. На державне зберігання надійшли документи Одеської митниці (фонд Р-962) за 1945–2003 роки в кількості 542 справ.

21 лютого. Начальник відділу формування НАФ та діловодства Г. Б. Успенська взяла участь у семінарі «Формування та упорядкування документів». Семінар проходив на базі відділу підвищення кваліфікації Одеського регіонального інституту Державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. На семінарі розглядалися актуальні проблеми вдосконалення роботи з формування номенклатури справ, складання описів документів постійного зберігання та з особового складу; учасники обговорили питання експертизи цінності документів в установі та передачі справ до архівного підрозділу.

26 лютого. На державне зберігання надійшли документи особового походження Сидорського Леоніда Семеновича, фотохудожника, члена Союзу журналістів, Союзу фотохудожників України та Союзу кінематографістів України (Р-8185), а саме документи його творчої діяльності, каталоги виставок митців Одеси, тематичні добірки фотографій в кількості 36 справ і 861 документ за 2007–2017 роки, які висвітлюють та фіксують щоденне життя міста Одеси, архітектуру міста, заповідні та історичні місця Одеси, жанрові фото, морські пейзажі міста та інше, а також тематичні добірки негативів та позитивів в кількості 18583 документа.

12–13 березня. Головний науковий співробітник С. Є. Березін взяв участь у роботі Міжнародної наукової конференції «ХІІ Читання пам'яті професора П. Й. Каришковського», яка відбулася в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова та Одеській філії Грецького Фонду Культури, на якій виступив з доповіддю «До питання про періодизацію одеського антикознавства», джерельним підґрунтям якої є унікальні документи з фондів Державного архіву Одеської області.

14 березня. Головний науковий співробітник С. М. Герасимова взяла участь у роботі Обласної конференції викладачів історії та соціальних дисциплін ВНЗ I–III рівня акредитації Одеської області, присвяченій 100-річчю Української народної республіки «Українська нація у боротьбі за збереження ідентичності і відродження державності (1917–1921 рр.)», на якій виступила з доповіддю «Українська революція і національно-визвольні змагання 1917–1921 рр. у матеріалах Державного архіву Одеської області».

15 березня. Проведено Розширену колегію Державного архіву Одеської області та керівників і працівників архівних установ районів, міст обласного значення, трудових та відомчих архівів Одеської області по підведенню підсумків роботи за 2017 рік та визначенню пріоритетів на 2018 рік на тему «Архівні установи Одеської області в період реформ: проблемні питання».

До порядку денного було внесено низку актуальних питань щодо сучасного стану та подальшого розвитку архівної справи на Одещині, робота колегії проходила у форматі блока доповідей та дискусійної панелі.

У блоці доповідей та повідомлень розглянуто наступні питання:

- «Державний архів Одеської області в системі архівних установ України: підсумки 2017 року і пріоритети на 2018 рік. Досягнення і прорахунки» (доповідач – т.в.о. директора Держархіву Лілія Білоусова);
- «Про удосконалення роботи з установами – джерелами формування Національного архівного фонду України: аналіз роботи архівних відділів з фондоутворювачами (стан упорядкування, комплектування)» (доповідачі: заступник директора Держархіву Олена Ксендзик та начальник відділу формування НАФ і діловодства Держархіву Галина Успенська);
- «Робота із зверненнями громадян. Читальні зали і столи довідок. Надання цифрових копій. Платні послуги» (доповідачі: начальник архівного відділу Чорноморської міської ради Олена Козачок, директор Комунальної установи «Ізмаїльський архів» Сергій Шморг, начальник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків Держархіву Олена Мартиненко; в обговоренні актуальних проблем та обміні досвідом взяли участь керівники архівних відділів, трудових і відомчих архівів Одеської області).

В форматі дискусії обговорено питання:

- «Про завдання архівних установ в процесі створення об'єднаних територіальних громад в Одеській області» (доповідачі та учасники дискусії – керівники архівних відділів райдержадміністрацій);
- «Інформатизація архівної галузі: вимоги часу і наші можливості» (доповідачі: заступник начальника управління – начальник відділу державної реєстрації актів цивільного стану управління державної реєстрації Головного територіального управління юстиції в Одеській області Маргарита Ющенко; начальник відділу документального забезпечення Управління інформаційних технологій, документального та матеріально-технічного забезпечення Прокуратури Одеської області Катерина Ткаченко; головний науковий співробітник Держархіву Сергій Березін);
- «Робота з установами приватної форми власності: чи можливе співробітництво?» (доповідач – начальник відділу формування НАФ і діловодства Держархіву Галина Успенська);
- «Статус архівного відділу як юридичної особи: зміни та їх наслідки. Кадрова проблема» та «Нормативно-правові акти 2017–2018 років в сфері архівної справи та діловодства» (доповідач – головний спеціаліст відділу використання Держархіву Андрій Ілющенко).

19 березня. Співробітники Державного архіву Одеської області провели перевірку стану діяльності Архівного відділу Лиманської районної державної адміністрації. Т.в.о. директора Л. Г. Білоусова провела виїзний прийом громадян у приміщенні Лиманської районної державної адміністрації.

20 березня. На державне зберігання надійшли документи Головного територіального управління юстиції в Одеській області (фонд Р-7952) за 1989–2001 роки в кількості 333 справ.

23 березня. Візит групи туристів з Ізраїлю, для ознайомлення з єврейською історико-культурною спадщиною та відвідування пам'ятних і меморіальних місць в Одесі. Під час візиту, т.в.о. директора, к.і.н. Л. Г. Білоусова ознайомила гостей з історією єврейської громади Одеси та розповіла про важливе значення для її життя діяльності уродженців з містечка Броди (сучасна Львівська область); головні наукові співробітники С. М. Герасимова та С. Є. Березін підготували та продемонстрували виставку архівних документів з історії колишньої Бродської хоральної синагоги (спорудженої у 1863–1870 роках), згодом – Клубу єврейської робітничої молоді (у 1920-ті – 1930-ті роки), в подальшому (з 1944 року) – головного корпусу Держархіву (у 1985 році будівля отримала статус пам'ятки архітектури місцевого значення).

24 березня. Зустріч т.в.о. директора Л. Г. Білоусової з представниками Греко-Української Палати (м. Пірей, Греція) та грецькими науковцями, що прибули в Одесу з нагоди національного свята Греції – Дня незалежності (дня початку Грецької Революції 1821 року).

До складу грецької делегації увійшли президент Греко-Української Палати Янніс Поліхронопулос, генеральний секретар Палати – Герасімос-Ніколаос Бугас, другий віце-президент Палати Петрос Арванітіс, підприємець Раті Арванітіс, історик, археолог і архівіст Дімітріос Дімітропулос, голова Філологічного товариства міста Пірей і автор історичних телепрограм Стефанос Мілесіс, хімік і перекладач Георгіос Каккас.

20 березня. Участь т.в.о. директора Держархіву Білоусової Л. Г. у організації та проведенні міжнародної виставки «Правда та пам'ять. Катинський злочин», присвяченій масовим розстрілам польських військовополонених у 1940 році у Катині (Росія) та Биківні (Україна). Виставка діє у кафедральному соборі Успіння Пресвятої Діви Марії.

22 березня. Співробітники відділу використання документів, інформації, публікації та зовнішніх зв'язків взяли участь у науковій конференції «Архітектор Одеси. Життя та творчість українського архітектора Юрія Дмитренка». Начальник відділу С. А. Желясков та головний науковий співробітник С. М. Герасимова виступили з доповіддю «Документи Держархіву про життя та діяльність Ю. М. Дмитренка» та представили документи Держархіву, які висвітлюють особисте та творче життя Ю. М. Дмитренка.

24 березня. Візит дослідника Еміліо Кокко з Університету Терамо (м.Терамо, Італія), який працює над монографією, в якій розкривається порівняння особливості розвитку Одеси і Трієста. Дослідник отримав консультацію т.в.о. директора Л. Г. Білоусової і головного наукового співробітником О. О. Феденко про організацію пошукової і науково-дослідної роботи, складу і змісту документів Держархіву.

27 березня. Головні наукові співробітники О. О. Феденко та С. Є. Березін взяли участь у програмі «Про все потроху» (із циклу радіопередач «Експериментальна студія») в прямому ефірі Одеського обласного радіо. Мова йшла про унікальні документи з фондів Держархіву, правила доступу до них дослідників, порядок виконання запитів громадян та особливості пошуку інформації генеалогічного і соціально-правового характеру, про інформацію, розміщену та офіційному веб-сайті та проект публікації цифрових копій «Електронний архів».

25–29 березня. З метою підписання Договору про співробітництво між Держархівом і Інститутом Інституту національної пам'яті – Комісії з розслідування злочинів проти польського народу відбувся робочий візит т.в.о. директора Л. Г. Білоусової та начальника відділу науково-довідкового апарату О. Ю. Штепко до Польщі, на запрошення Інституту.

26 березня 2018 року підписано Договір про співробітництво між Державним архівом Одеської області та Інститутом національної пам'яті Польщі.

29 березня. Проведено засідання Експертно-перевірної комісії (ЕПК) Державного архіву Одеської області. На засіданні розглядалося питання щодо нововведень у діловодстві у зв'язку із затвердженням постановою Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 року № 55 Типової інструкції з діловодства в міністерствах, інших центральних та місцевих органах виконавчої влади.

Також на засіданні ЕПК були погоджені і схвалені номенклатури, положення про експертні комісії, описи справ постійного зберігання та з особового складу, акти про вилучення для знищення документів, не внесених до НАФ низки приватних підприємств, а також описи справ постійного зберігання та з особового складу фондоутворювачів Державного архіву Одеської області: Одеської національної музичної академії ім. А. В. Нежданової, ПАТ «Одеський кабельний завод «Одескабель».

У березні представники Державного архіву Одеської області взяли участь у роботі постійних комісій: історико-топонімічної комісії Одеської міської ради та комісії з поновлення прав реабілітованих Одеської обласної ради:

– 14 березня заступник начальника відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків Держархіву С. А. Желясков взяв участь у черговому засіданні історико-топонімічної комісії Одеської міської ради.

– 30 березня т.в.о. директора Л. Г. Білоусова, заступник начальника відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків С. А. Желясков, оператор відділу зберігання, обліку та фізичної схоронності документів Національного архівного фонду, PhD С. М. Єрмошкін та голова Громадської ради при Державному архіві Одеської області, к.ф.н. Л. В. Ковальчук взяли участь у черговому засіданні комісії з поновлення прав реабілітованих Одеської обласної ради. Засідання відбулося під головуванням заступника голови комісії, Л. Г. Білоусової.

2 квітня. На державне зберігання надійшли документи Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського (Р-6570) у кількості 729 од. зб. за 1933–1948 роки, а саме: особові справи студентів університету.

Документи містять автобіографічні матеріали студентів, оригінали свідоцтв, дипломів, навчальні картки, матрикули (залікові книжки) та інші документи, через які простежується історія розвитку педагогічної галузі та учбового закладу. Зазначені документи є цінним джерелом інформації генеалогічного характеру та пов'язані з персоналізацією історії.

31 березня – 4 квітня. Візит науковців з Болгарії з метою продовження наукових українсько-болгарських зв'язків. Болгарські науковці - директор наукового архіву Болгарської Академії Наук, доктор Валері Кацунов досліджує тему відображення історії болгар XIX–XX ст. в документах Одеського архіву; професор Софійського університету Св. Климента Охридського, доктор Пламен Мітев вивчає діяльність Одеського болгарського настоятельства; професор Тракійського наукового інституту Болгарської Академії Наук, доктор Ваня Стоянов досліджує історію болгарської діаспори в Україні у XIX–XX ст.; професор, доктор Боряна Бужашка-Данчева розробляє тему історії тракійських болгар у XIX–XX ст.

5 квітня. Проведено чергові засідання робочої колегії та науково-методичної ради Державного архіву Одеської області. На Робочій колегії Державного архіву Одеської області розглянуті такі питання:

- Підсумки роботи Державного архіву Одеської області за 1 квартал 2018 року (доповідачі: начальники відділів Держархіву – С. В. Виногловська, О. В. Мартиненко, А. Ю. Петропавловська, Г. Б. Успенська, О. Ю. Штепко та головний спеціаліст з питань персоналу З. О. Скальська);
- Впровадження електронного документообігу в Держархіві: план на 2–4 квартали 2018 року (доповідач: т.в.о. директора Л. Г. Білоусова);
- Розвиток міжнародних зв'язків: підписання угоди Державного архіву Одеської області та Інституту Національної Пам'яті Республіки Польща (Варшава, 26.03.2018); підготовка угоди з Науковим архівом Болгарської Академії Наук (доповідачі: т.в.о. директора Держархіву Л. Г. Білоусова, начальник відділу науково-довідкового апарату О. Ю. Штепко).

До порядку денного засідання Науково-методичної ради внесені та розглянуті такі питання:

- Про стан розробки науково-довідкових видань КП «Ізмаїльський архів» на I квартал 2018 року (доповідач: т.в.о. директора Держархіву Л. Г. Білоусова);
- Про стан підготовки видання «Зведений каталог метричних книг» (Випуск III) на I квартал 2018 року (доповідач: начальник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків О. В. Мартиненко);
- Про стан підготовки видання «Путівник по фондам дорадянського періоду» (Випуск II) на I квартал 2018 року (доповідач: головний науковий співробітник С. М. Герасимова);
- План роботи Науково-методичної ради Державного архіву Одеської області на II квартал 2018 року: виставкова, науково-видавнича та методична робота (доповідач: т.в.о. директора Л. Г. Білоусова).

6 квітня. Візит одеського міського голови Геннадія Труханова, заступника міського голови Петра Рябоконя і депутата Одеської міської ради Дмитра Танцюри. Гості познайомилися з колективом Держархіву і представниками громадськості, ознайомилися зі станом будівлі, роботою відділів архіву та умовами зберігання документів, взяли участь у робочій нараді щодо вирішення подальших перспектив розвитку архівної справи в Одесі.

На зустрічі були присутні т.в.о. директора Лілія Білоусова, заступник директора Олена Ксендик, голова профспілкової організації Зоя Скальська, начальники відділів, співробітники Держархіву; голова Громадської Ради при Держархіві Лідія Ковальчук, члени Громадської Ради – голова Асоціації Ромів Одещини Сергій Єрмошкін, директор Інституту етнічних досліджень Олексій Келер, український історик і громадський діяч Олександр Музичко; голова Громадської організації «Асоціація одеських архітекторів» Володимир Халін.

9 квітня. Головним спеціалістом В. О. Капиджиоглу проведено контрольну перевірку виконання пропозицій, зазначених у довідці обстеження ведення діловодства Департаменту житлово-комунального господарства та енергоефективності Одеської облдержадміністрації від 11 травня 2017 року. У ході перевірки встановлено, що усі зазначені пропозиції виконані.

11 квітня. Начальником відділу формування НАФ та діловодства Г. Б. Успенською проведено комплексну перевірку служби діловодства, експертної комісії та архівного підрозділу Головного управління пенсійного фонду України в Одеській області. В ході перевірки надані пропозиції по упорядкуванню документів постійного зберігання та з особового складу, передачі документів Національного архів-

ного фонду до Державного архіву Одеської області та виділенню додаткового приміщення для зберігання документів.

11 квітня. Архівістом I категорії Л. І. Лісунець проведено комплексну перевірку служби діловодства, експертної комісії і архівного підрозділу Одеського торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету. Основну увагу приділено дотриманню вимог документування і документообігу. Під час перевірки встановлено, що значна увага приділяється веденню документації: розроблена інструкція з діловодства (погоджена із експертно-перевірною комісією – протокол № 1 від 26.01.2017), при оформленні реквізитів службових документів впроваджено стандарти ДСТУ 4163–2003.

12 квітня. Головним спеціалістом В. О. Капиджиоглу проведено комплексну перевірку служби діловодства, експертної комісії і архіву Коледжу нафтогазових технологій, інженерії та інфраструктури сервісу Одеської національної академії харчових технологій. Під час перевірки встановлено, що згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 03.10.2017 р. № 1336 Технікум газової і нафтової промисловості ОНАХТ перейменований у Коледж нафтогазових технологій, інженерії та інфраструктури сервісу ОНАХТ.

18 квітня. Начальник відділу формування НАФ та діловодства Г. Б. Успенська взяла участь у проведенні семінару на тему «Формування та упорядкування документів». Семінар проходив в Одеському регіональному інституті Державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (відділ підвищення кваліфікації). На семінарі розглядалися актуальні проблеми вдосконалення роботи з формування номенклатури справ, складання описів документів постійного зберігання та з особового складу; учасники обговорили питання експертизи цінності документів в установі та передачі справ до архівного підрозділу.

23 квітня. Головним спеціалістом О. М. Бабко проведено тематичну перевірку архівного підрозділу Державного підприємства «Одеський науково-дослідний та проектний інститут землеустрою».

25 квітня. Співробітники Державного архіву провели комплексну перевірку діяльності Архівного відділу Теплодарської міської ради (завідувач – Л. Б. Цельник). Т.в.о. директора Держархіву О. І. Ксендик провела виїзний прийом громадян у приміщенні Теплодарської міської ради.

26 квітня. Проведено засідання Експертно-перевірної комісії (ЕПК) Державного архіву Одеської області. На засіданні розглядалися такі питання:

- Про ведення діловодства, стан зберігання, упорядкування документів та роботи експертної комісії Комунального некомерційного підприємства «Одеський обласний медичний центр психічного здоров'я» Одеської обласної ради (доповідала головний спеціаліст Капиджиоглу В. О.). Доповідач акцентувала увагу на питанні упорядкування документів та оформленні наказів центру;
- Про приймання фонду особового походження Кувлакової Ірини Борисівни – Заслуженого вчителя України, письменниці (доповідала начальник відділу формування НАФ та діловодства Успенська Г. Б.). Доповідач представила багато рукописів, фотографій та інших цікавих документів, що надходять у складі фонду;
- Про складання науково-довідкового апарату до фондів, що передаються районними відділами ДРАЦС на державне зберігання: вимоги Держархіву,

наявність алфавітів, покажчиків, описів фондів та їх електронних варіантів; якість укладання НДА (доповідала головний спеціаліст Бабко О. М.). Доповідач звернула увагу на неналежним чином сформовані метричні книги, що надходять від деяких відділів ДРАЦС;

- Про складання науково-довідкового апарату до фонду Одеського міського відділу ДРАЦС Головного управління юстиції в Одеській області: дотримання вимог Держархіву при прийманні на державне зберігання (доповідала головний спеціаліст Бабко О. М.).
- Про внесення змін до назв фондів: стан роботи (доповідала начальник відділу зберігання, обліку та фізичної схоронності документів НАФ Виногровська С. В.) Доповідач представила одинадцять фондів дорадянського періоду, в назви яких внесені зміни.

3 травня. Участь головного наукового співробітника С. Є. Березіна у роботі Круглого столу «Професор Харківського університету Владислав Бузескул: антикознавець, медієвіст, історик науки», який відбувся на історичному факультеті Харківського національного університету імені Василя Каразіна. У форматі скайп-конференції С. Є. Березін виступив з доповіддю «Харківські вчені та кафедральне представництво антикознавства в Новоросійському університеті» в рамках другого засідання «Сучасники Владислава Бузескула: долі, стосунки, судження».

7 травня. На державне зберігання надійшли документи фонду особового походження Копйова Олексія Володимировича, скульптора, заслуженого художника України, члена Одеської організації Співки художників України (фонд Р-8316), серед яких ескізи та фотографії його робіт, перелік створених ним пам'ятників і меморіальних дощок, статті в пресі про життя та діяльність, почесна грамота Національної спілки художників України, особисте листування про культурну діяльність.

15 травня. Співробітниками відділу формування НАФ та діловодства проведено тематичну перевірку стану зберігання та упорядкування документів ТОВ «Одеса-дерев» та тематичну перевірку архівного підрозділу Одеської обласної організації Національної спілки письменників України.

Головним спеціалістом В. О. Капиджиоглу проведено тематичну перевірку стану зберігання та упорядкування документів ТОВ «Одеса-дерев». ТОВ «Одеса-дерев» є установою-джерелом формування Національного архівного фонду. Вид діяльності – обробка деревини та виготовлення меблів. У Держархіві зберігаються документи установи з 1966 по 1989 роки, серед яких річні статистичні звіти, накази з основної діяльності, протоколи засідань Ради директорів та інші.

Головним спеціалістом О. М. Бабко, архівістом І категорії Л. І. Лісунець проведено тематичну перевірку архівного підрозділу Одеської обласної організації Національної спілки письменників України. Спілка письменників є установою – джерелом формування Національного архівного фонду. У Держархіві зберігаються документи організації з 1944 по 1974 рік, серед яких: літературні твори; списки книг, що видані одеськими письменниками; плани роботи відділення, секцій, клубу письменників; звіти про роботу відділення; фінансові звіти; листування з установами і організаціями.

18 травня. На державне зберігання надійшли документи фонду особового походження Ніточко Івана Івановича, голови Березівської районної державної адміністрації, депутата чотирьох скликань Одеської обласної ради, депутата Березівської районної ради, директора Державного архіву Одеської області у 2003–2013 роках (фонд Р-8233), а саме друковані видання його творів: збірка коротких віршо-

ваних форм «Куцики. Віршовані думки» та збірка ліричних віршів «Пам'ять серця: ліричні вірші».

24 травня. Візит групи магістрантів Одеської державної академії будівництва і архітектури в рамках спецкурсу «Міський простір» (керівник – В. В. Халін, голова громадської організації «Асоціації архітекторів Одеси», директора товариства з обмеженою відповідальністю «Інститут міської регенерації та дизайну»). В рамках спецкурсу студенти виконували індивідуальне творче завдання: написання наукової статті з історії та особливостей будівництва архітектурних пам'яток Одеси. Для дослідження магістрантам запропоновані такі об'єкти, як будівлі Міської ради, Воронцовського палацу, Одеської державної філармонії, готелю «Брістоль», Одеського археологічного музею, Спасо-Преображенський собор та ряд доходних домів, збудованих у XIX ст.

Для магістрантів була прочитана лекція т.в.о. директором Держархіву, к.і.н. Л. Г. Білоусовою про історію архіву, особливості організації пошукової роботи, про склад необхідних для дослідження фондів (ф. 59 Одеський будівельний комітет, ф. 16 Одеська міська управа та ін.), відбулося ознайомлення з електронним архівом, зокрема робота з оцифрованими описами і базами даних.

Головний науковий співробітник О. О. Феденко організувала пошукову роботу студентів у каталозі архіву.

1 червня. Участь Т.в.о. директора Л. Г. Білоусової та заступника директора О. І. Ксендик у відкритті пілотного проекту у сфері державної реєстрації актів цивільного стану за принципом «відкритого простору» – «open space» у Приморському районному у місті Одесі відділі державної реєстрації актів цивільного стану Головного територіального управління юстиції в Одеській області. Захід відкривала заступник Міністра України з питань державної реєстрації Сукманова О. В.

Т.в.о. директора Білоусова Л. Г. дала інтерв'ю місцевим ЗМІ (ТРК Град) про співпрацю Державного архіву з Головним територіальним управлінням юстиції, зокрема з відділом державної реєстрації актів цивільного стану.

4 червня. Виступ т.в.о. директора Держархіву Л. Г. Білоусової на селекторній нараді облдержадміністрації. Тема: Про стан дотримання ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи» в райдержадміністраціях, виконкомів міських рад обласного значення, об'єднаних територіальних громадах та трудових архівах Одеської області.

5 червня. Участь головного наукового співробітника О. С. Боровського у лекцій-екскурсії в Меморіальному музеї К. Г. Паустовського для учнів 5–8 класів Одеської приватної загальноосвітньої школи «Веда», що була організована вчителями школи П. А. Майбородою та С. В. Патратій.

7 червня. Участь головного наукового співробітника С. Є. Березіна у роботі Міжнародної наукової конференції «Перспективи та проблеми інтеграції в Європейському просторі науки та освіти» / «Perspectivele și problemele integrării în spațiul european al cercetării și educației», яка відбулась у Кагульському державному університеті імені Б. П. Хашдеу /Universitatea de Stat «Bogdan Petriceicu Hasdeu» din Cahul (Республіка Молдова). Сергій Березін та магістрантка ОНУ ім. І. І. Мечникова Катерина Кудря виступили із спільною доповіддю «Архівні документи установ Одеського учбового округу як джерело з історії Кагула (кін. XIX – поч. XX ст.)».

7 червня. На державне зберігання надійшли документи Державного закладу «Одеська національна наукова бібліотека ім. М. Горького» (Р-7914) за 2007–2008 роки в кількості 69 справ.

11 червня. На державне зберігання надійшли документи Управління містобудування та архітектури (Р-7433) за 2005–2015 роки в кількості 46 справ. Матеріали фонду ілюструють реалізацію політики в сфері містобудування, архітектурної діяльності та дизайну міського середовища і благоустрою та висвітлюють процес розробки і втілення містобудівних програм Одеси.

12 червня. Головним спеціалістом В. О. Капиджиоглу проведено тематичну перевірку стану упорядкування та зберігання документів у КУ «Одеське обласне бюро судово-медичної експертизи».

12–14 червня. У Державному архіві відбулась зустріч з делегацією польських архівістів, які відвідали Одесу з робочим візитом відповідно до плану виконання Договору про співробітництво між Державним архівом Одеської області та Інститутом Національної Пам'яті – Комісією з розслідування злочинів проти польського народу (Instytut Pamięci Narodowej — Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu), укладеному 26 березня 2018 року в Варшаві.

До складу польської делегації увійшли: заступник директора архіву ІНП, доктор Маріуш Жулавнік; заступник начальника відділення цифрових ресурсів Марек Ліпінський; координатор секції оцифрування Томаш Карчевський; співробітник секції міжнародних контактів, доктор Дорота Левша.

Мета візиту польських колег - започаткування практичної роботи з оцифрування матеріалів з історії політичних репресій, встановлення спеціального обладнання. За програмою візиту, в Держархіві відбувся семінар-практикум з питань оцифрування архівних справ; обговорення організації в Польщі виставки документів Держархіву з історії Голодомору 1932–1933 років та політичних репресій за часів тоталітарного радянського режиму; зустріч з відомим українським письменником і громадським діячем Олексом Різниковим і обговорення видання його книги «Їдло 33-го року...» польською мовою.

Участь у заходах взяли поважні гості – Генеральний Консул Республіки Польща в Одесі Даріуш Шевчик і Консул Республіки Польща в Одесі Анджей Шмідтке; заступник начальника Управління культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одеської обласної державної адміністрації Ярослава Різникова; науковці з Польщі – к.е.н. Ванда Цуркан і Богдан Цуркан.

В рамках зустрічі головний науковий співробітник С. Є. Березін провів екскурсію «Польська Одеса».

20 червня. Підготовка та розміщення в будівлі облдержадміністрації фотодокументальної виставки «До 100-річчя утворення державної служби України».

20 червня. Співробітники Державного архіву Одеської області провели комплексну перевірку діяльності Архівного відділу Южненської міської ради (завідувач – В. Ф. Тетенко); Т.в.о. директора Держархіву О. І. Ксендик провела виїзний прийом громадян у приміщенні Южненської міської ради.

22 червня. Пройшли зйомки телесюжету ТК «А1» для телепередачі «Редакція» на тему: «Діяльність Державного архіву Одеської області. Проблемні питання». Учасники: к.і.н., заступник директора Л. Г. Білоусова, заступник начальника відділу інформації С. А. Желясков, головний спеціаліст А. Є. Ілющенко, науковий співробітник М. Г. Зарицька, заступник начальника відділу зберігання та обліку документів НАФ В. К. Січкаренко, оператор апарату мікрофільмування С. М. Єрмошкін, реставратор архівних документів Л. О. Хомутовська, член громадської ради Держархіву О. М. Келер.

26 червня. Участь заступника начальника відділу використання документів Желяскова С. А. у засіданні секції книги Одеського будинку вчених та виступ з доповіддю на тему «Особовий фонд Бригіна М. О.: історія фонду, огляд складу документів».

27 червня. Співробітники Державного архіву Одеської області провели комплексну перевірку діяльності Архівного відділу Роздільнянської районної державної адміністрації (начальник – М. О. Лапіна).

16 червня-15 липня. Проведення архівної практики студентів 3 курсу денного відділення історичного факультету Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (60 студентів). Практика складалась з теоретичної та практичної частин. Складовою частиною практичної роботи став пошук інформації про життя та діяльність одеських істориків XIX – початку XX ст.: після опрацювання науково-довідкового апарату, студенти працювали з особовими справами вчених (фонд 45), складали іменні картки, внутрішні описи на документи що містяться у справах та робили археографічні описання документів. Працювали зі справами репресованих осіб (фонд Р-8065 «Архів Управління служби безпеки України в Одеській області», опис 2): укладали іменні картки (353). Студенти спеціалізації «етнологія» проводили роботу по складанню електронної бази даних по справам колекції етнографічних матеріалів П. Т. Маркушевського.

2 липня. На державне зберігання надійшли документи фонду особового походження Ковлакової Ірини Борисівни, заслуженого вчителя України, громадського діяча, письменниці (фонд Р-8318), серед яких рукописи її творів та ілюстрації до них, документи культурно-просвітницьких акцій та проведення конференцій, документи про нагородження, біографічні документи, фотографії, друковані видання творів письменниці, документи про діяльність громадських організацій.

3–7 липня. Участь т.в.о. директора Л. Г. Білоусової та головного наукового співробітника С. Є. Березіна у роботі Міжнародної наукової конференції «Міграції в історії і етнічних процесах», яка відбулася в Одесі та Ізмаїлі. Спів організатори конференції: Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Генеральне Консульство Республіки Польща в Одесі, Інститут історії Опольського університету, Польське історичне товариство, Державний архів Одеської області, Історико-етнографічний комплекс «Фрумушика-Нова».

3 липня. На державне зберігання надійшли документи Одеської митниці (фонд Р-962) за 2004–2007 роки в кількості 169 справ.

6 липня. Вийшла друком стаття головного наукового співробітника О. О. Феденко у фаховому виданні: Інформаційний потенціал консульських документів державних архівів Турина та Неаполя для дослідження історії та діяльності італійської громади Одеси // Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: зб. наук. пр. – Київ, 2017. – Вип. 27. – С.181–192.

У статті проаналізовано інформаційні можливості документів серії «Консульство в Одесі: 1816–1859 рр.» фонду «Політичні матеріали звітів з-за кордону» Державного архіву Турина та серії «Консульство в Одесі» фонду «Міністерство закордонних справ» Державного архіву Неаполя.

11 липня. Видано друком статтю головного наукового співробітника О. О. Феденко у фаховому виданні: Роль неаполітанського генерального консульства в Одесі у встановленні торгових відносин між Королівством Обох Сицилій і українськими портами в 1815–1827 рр. // Український історичний збірник. – 2018. – Вип.20. – С.90.

У статті розглядається питання встановлення торгових зв'язків між українськими портами та Королівством Обох Сицилій.

12 липня. На державне зберігання надійшли документи Одеської обласної ради (фонд 8239) за 1998–2006 роки в кількості 537 справ.

26 липня. Співробітники Державного архіву Одеської області провели комплексну перевірку стану діяльності Архівного відділу Ананьївської районної державної адміністрації (начальник відділу – І. О. Галущенко); т.в.о. директора Держархіву О. І. Ксендзик провела виїзний прийом громадян у приміщенні Ананьївської РДА.

27 липня. У рамках заходів з відзначення державного свята – Дня хрещення Київської Русі – України, на офіційному веб-сайті Державного архіву Одеської області розміщено тематичну он-лайн виставку архівних документів.

30 липня. На державне зберігання надійшли документи фонду особового походження «Лушчак Сергій Зенонович – одеський краєзнавець, бібліограф та колекціонер» (фонд Р-8098), серед яких рукописи його статей, опубліковані в фахових виданнях та пресі, спогади про видатних діячів мистецтва та культури, документи про участь у науково-технічних та краєзнавчих конференціях, семінарах та виставках, листування з установами, організаціями та окремими кореспондентами з питань творчої співпраці, тематичні добірки статей у пресі різних авторів, фотодокументи.

7 серпня. На державне зберігання надійшли документи фонду особового походження «Мельник Ігор Кирилович, доктор історичних наук, письменник, член Національної спілки журналістів України» (фонд Р-8277), серед яких його статті, опубліковані на сторінках періодичних видань, друковані видання його творів та творів різних авторів з дарчими написами, нагородні документи, фотографії.

13 серпня. Проведення методичного заняття. Тема обговорення: Законодавство в архівній галузі – зміни у 2018 р., а саме:

- Зміни до «ПОРЯДКУ користування документами Національного архівного фонду, що належать державі, територіальним громадам» та їх практичне застосування (доповідач – головний спеціаліст відділу інформації А. Є. Ілющенко);
- Організація копіювання документів на замовлення користувача відповідно до «ПОРЯДКУ користування...» (доповідач – головний науковий співробітник відділу НДА О. О. Феденко);
- Терміни виконання запитів і звернень громадян та юридичних осіб відповідно до нормативно-правових актів (доповідач – начальник відділу інформації О. В. Мартиненко);
- Закон України «Про доступ до публічної інформації»: звернення і запити, роз'яснення Укрдержархіву щодо застосування Закону в архіві (доповідач – начальник відділу інформації О. В. Мартиненко);
- Етика поведінки державного службовця під час виконання посадових обов'язків; поведінка під час конфліктних і надзвичайних ситуацій та ситуацій, що мають ознаки корупції (ЗУ «Про Національний архівний фонд та архівні установи»; Правила внутрішнього розпорядку ДАОО; ЗУ «Про запобігання корупції») (доповідач – головний спеціаліст, керівник служби персоналу З. О. Скальська).

13–17 серпня. У читальному залі працювали 93 дослідника, з них 6 іноземних. Основна тематика – генеалогічні та наукові дослідження.

Серед іноземних дослідників слід зазначити науковця з Німеччини Штефана Бастіана Кирмзе (Інститут сучасної орієнталістики (ZMO) у Берліні, член Асоціації Лейбниця), що працював над майбутньою монографією за двома темами: 1. Адміністративне та судове управління Таврійської губернії у 1864–1917 роках; 2. Радянський інтернаціоналізм та сприйняття міжнародних зв'язків серед молоді України у 1953–1985 роках.

Дослідник з Росії диякон Анатолій Колот, продюсер кіностудії Московської Духовної Академії «Богослов» працював над кандидатською дисертацією за темою «Життя та літературна спадщина Одеського і Херсонського архієпископа Нікона». Тейлор Крейг Зайчек, докторант Принстонського університету (США), продовжив роботу над підготовкою дисертації з історії промисловості та інфраструктури у басейні Чорного моря.

Науковими та краєзнавчими дослідженнями займалася третина користувачів. Завідувач Вознесенського краєзнавчого музею Тетяна Городня збирала матеріали для організації краєзнавчої виставки. Краєзнавчі дослідження з історії міста Березівки здійснював секретар Березівської міськради Сергій Шевченко.

13–17 серпня. У читальному залі корпусу № 2 працювали 66 дослідників. Ольга Леонідівна Рябченко, доктор історичних наук, професор, завідувачка кафедрою історії Харківського національного університету імені О. Бекетова, працювала над монографією за темою: «Особа, влада і суспільство в радянській Україні 1920–1930 рр.». Денисов Денис Володимирович, магістр Вищої школи соціальних досліджень EHSS (Париж, Франція), працював над дисертацією на тему: «Французька інтервенція в Україні і робітничий клас у 1918–1919 рр.».

17 серпня. Відбулося чергове засідання Науково-методичної ради Розглянуто питання:

- Стан підготовки науково-довідкових видань Держархіву на I півріччя 2018 р. (доповідач – Л. Г. Білоусова, С. М. Герасимова);
- Підготовка видання «Зведений каталог метричних книг, Випуск 3, Бессарабія» та методичне забезпечення роботи по удосконаленню назв фондів та інформації у описах (доповідач – начальник відділу інформації О. В. Мартиненко);
- Затвердження структури описів на кінодокументи та фотодокументи (доповідач – начальник відділу науково-довідкового апарату О. Ю. Штепко, головний науковий співробітник О. О. Феденко);
- Затвердження тематико-експозиційного плану виставки «З історії політичних репресій на Одещині: репресовані поляки» (на виконання Договору між Держархівом та Інститутом Національної пам'яті Польщі). (доповідач – начальник відділу науково-довідкового апарату О. Ю. Штепко).

20–23 серпня. У читальному залі в головному корпусі по вул. Жуковського, 18 працювали 53 дослідника, з них 9 іноземних (68 відвідувань). Основними тематиками залишаються генеалогічні та наукові:

- дослідник з Росії, кандидат історичних наук Національного дослідницького університету «Вища школа економіки» Кіра Ільїна працює над циклом статей «Філологи – класики в університетах Російської імперії» та вивчає документи фонду 45 «Новоросійський університет»;
- доктор історичних наук з Молдови, Іван Думініка збирає матеріал для підготовки монографії на тему «Духовний розвиток Бесарабських болгар у XIX ст.»;

- подружжя Посохових з Білорусі займалися генеалогічним дослідженням – історією свого відомого пращура Іллі Посохова, купця першої гільдії, гласного міської думи, почесного громадянина міста Одеси з 1858 року; дочка Посохова, Ольга, стала матір'ю адмірала Олександра Колчака;
- редактор газети «Усатівські новини» Наталія Олійник розпочала збір матеріалів про село Усатове для монографії під робочою назвою «Усатове – від коріння».

В читальному залі по вул. Пироговській, 29 працювали 25 дослідників, з них 15 вперше звернулись до архіву, всього відвідувань – 65. Основні тематики досліджень – генеалогічні та наукові: 11 користувачів здійснювали генеалогічні дослідження, 2 – продовжують вивчати історію свого населеного пункту, 2 – працюють над науковими роботами, 1 – зі справами репресованих. Аспірантка Ізмаїльського державного гуманітарного університету Людмила Кожухаренко працює над дисертацією на тему: «Історико-соціальні аспекти розвитку волонтерського руху в Україні».

23 серпня. З нагоди Дня Державного Прапора України, 27-ї річниці Незалежності та 100-річчя відродження української державності на веб-сайті Державного архіву Одеської області розміщено он-лайн виставку «Українська державність: відродження. 100 років», підготовлену Державною архівною службою на матеріалах фондів державних архівів України.

27 серпня. У читальному залі в головному корпусі по вул. Жуковського, 18 працювали 52 дослідники, з них 8 іноземних, зокрема аспірантка факультету історії науки Гарвардського університету Анна Єрмакова за темою: «Взаємозв'язок між математичною та творчою діяльністю наприкінці XIX – початку XX століть». Науковця цікавлять архівні матеріали щодо організму та космізму, науки і методології пізнання, бінарної логіки, а також особові справи провідних особистостей у цих галузях.

30 серпня. Громадська організація «Сучасне українське кіно» (м. Київ) запропонували партнерство у зйомках документальних фільмів з використанням кіно і фотодокументів. Кінорежисер Олександра Чупріна виявила документи з історії своєї родини Кудрявцевих, серед яких – учасники двох світових воєн. Матеріали одеського архіву та сімейний фотоальбом стануть джерелами документального фільму з історії України через призму сімейної історії. Екскурсія в архівосховище та інтерв'ю з архівістами (Лілія Білоусова, Валентина Січкаренко, Андрій Іллющенко) стануть частиною майбутньої кінороботи, яку автори мають намір представити на кінофестивалі.

3 вересня. Співробітники Державного архіву провели комплексну перевірку стану діяльності Архівного відділу Кодимської районної державної адміністрації (начальник відділу – В. В. Сільницький).

Під час відрядження, т.в.о. директора Держархіву О. І. Ксендзик і науковий співробітник С. М. Герасимова провели виїзний прийом громадян у приміщенні Кодимської районної державної адміністрації. Методичну допомогу по роботі в архівних установах та консультацію по складу та змісту документів надано вчительці історії Будейського НВК щодо археологічних досліджень Кодимщини XV–XIX ст. та історії села Будеї Балтського повіту Подільської губернії.

4 вересня. Головним спеціалістом Капиджиоглу В. О. проведено комплексну перевірку служби діловодства, стану зберігання, упорядкування документів та роботи Експертної комісії Одеського НДІ судових експертиз Міністерства юстиції України.

5 вересня. На державне зберігання надійшли документи Головного управління Пенсійного фонду України в Одеській області (фонд Р-8320) за 1991–2001 роки в кількості 215 справ.

6 вересня. Архівіст I категорії Лісунець Людмила Ігорівна взяла участь у заході «День відкритих дверей» в Одеській спеціалізованій школі № 75 I-II ступенів та розповіла учням про історію, навички та актуальність на сьогоднішньому ринку праці професії палітурника.

13–14 вересня. Участь заступника директора, Л. Г. Білоусової, начальника відділу науково-довідкового апарату О. Ю. Штепко, головного наукового співробітника О. О. Феденко, працівника відділу зберігання, обліку та фізичної схоронності документів С. М. Єрмошкіна і головних наукових співробітників С. М. Герасимової та С. Є. Березіна у IV Міжнародній науково-практичній конференції «Південь України у вітчизняній та європейській історії» яка відбулась у приміщенні Одеської міської ради. Архівісти представили такі теми:

- Лілія Білоусова, к.і.н.: «Меноніти на Півдні України у кінці XIX – на початку XX ст.: міграції та їх вплив на розвиток регіону»;
- Олена Штепко, к.і.н.: «"Польська операція" в документах Державного архіву Одеської області: результати міжнародного співробітництва з Інститутом Національної Пам'яті (Республіка Польща)»;
- Олена Феденко, к.і.н.: «Професійний склад італійської громади Одеси у XIX ст.»;
- Сергій Єрмошкін, к.ф.н.: «Роми Півдня України: джерелознавство і історія»;
- Світлана Герасимова: «Деякі аспекти історії сім'ї художника Руфіна Судковського (1850–1885)»;
- Сергій Березін: «Фонди установ Одеського учбового округу як джерело інформації до біографій діячів культури та просвітництва Бессарабії початку XX сторіччя»;
- Сергій Березін, у співавторстві з Анною Єрмаковою – магістром математики, аспіранткою Факультету історії науки Гарвардського університету (США): «Математика в біографіях професорів історико-філологічного факультету Новоросійського університету (Леопольд Воеводський, Микола Ланге)».

19 вересня. На державне зберігання надійшли документи до фонду особового походження Смирнова Володимира Олександровича, кандидата фізико-математичних наук, астронома, члена міжнародної організації COSPAR та European Geosciences Union (фонд Р-8241). Фонд поповнився документами видатного музиканта, викладача музичної літератури школи імені П. С. Столярського В. П. Швеця, серед яких рукописи навчальних посібників та віршів, нотні рукописи, переклади монографій з польської та німецької, щоденники.

25 вересня. Проведено екскурсію в архіві для учнів 5-го класу Одеської приватної загальноосвітньої школи «Веда» (керівник групи – Павло Майборода). Під час екскурсії, начальник відділу О. В. Мартиненко та головні наукові співробітники С. М. Герасимова і М. Г. Зарицька розповіли про історію архіву та будівлі його головного корпусу (колишньої Бродської синагоги), показали учням цікаві унікальні документи з фондів дореволюційного часу: креслення та плани міста XIX сторіччя, акварельні малюнки козачих мундирів та уніформи чиновників митниці, зображення гербів міст і населених пунктів регіону, перших автомобілів на вулицях міста та меню одеських ресторанів, шкільні зошити і особові справи учнів учбових закладів Одеси з фотографіями тих років.

27–29 вересня. Участь начальника відділу науково-довідкового апарату, к.і.н. О. Ю. Штепко і головного наукового співробітника С. Є. Березіна, дослідниці фондів Держархіву – магістра математики, аспірантки Гарвардського університету Анни

Єрмакової у Міжнародній науковій конференції «Археологія, етнологія та охорона культурної спадщини Південно-Східної Європи», яка відбулась на факультеті історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, в Одеському історико-краєзнавчому музеї та Всеукраїнському центрі болгарської культури.

Сергій Березін виступив з доповіддю «Антикознавство в Новоросійському університеті: періодизація та кафедральне представництво»; Сергій Березін та Анна Єрмакова підготували спільну доповідь на тему «Науки фізико-математичного профілю в біографіях і діяльності представників історико-філологічного факультету Новоросійського університету (1865–1920)».

28 вересня. Співробітники Державного архіву Одеської області провели комплексну перевірку діяльності Архівного відділу Березівської районної державної адміністрації (начальник відділу – Л. П. Моряк).

1 листопада. Видано друком статтю головного наукового співробітника, к.і.н. О. О. Феденко у фаховому виданні: Феденко О. О. Просопографічний портрет італійських купців 1-ої гільдії Одеси (1820–1860-і рр.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. – Запоріжжя: ЗНУ, 2018. – Вип. 51. – С. 202–208.

15 листопада. Директор Державного архіву Одеської області П. Х. Лук'янчук і заступник директора О. І. Ксендзик провели виїзний прийом громадян у приміщенні Чорноморської міської ради.

21 листопада. В рамках урочистих заходів з відзначення Дня Гідності та Свободи, на веб-сайті архіву розміщено тематичну виставку. Джерельна база експозиції представлена документами фондів «Колекція «Одещина в АТО: спогади, свідчення, фотографії» (Ф. 8302), «Колекція передвиборчої документації по виборах Президента України, народних депутатів України, голів та депутатів місцевих рад, проведення референдумів» (Ф. 8203), та матеріалами фонду особового походження фотохудожника Л. С. Сидорського (Ф. 8165).

21 листопада. Участь директора П. Х. Лук'янчука у заходах по відзначенню громадянського подвигу учасників Помаранчевої Революції та Революції Гідності – державного свята Дня Гідності та Свободи, в рамках яких відбулась урочиста церемонія покладання квітів до пам'ятника Т. Г. Шевченку.

22 листопада. Видано друком статтю у співавторстві головного наукового співробітника С. Березіна і магістрантки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова К. Кудрі «Архівні документи закладів Одеського учбового округу як джерело з історії Кагулу (кінець XIX – початок XX сторіч)» на сторінках збірки матеріалів Міжнародної наукової конференції «Перспективи та проблеми інтеграції в Європейському просторі науки і освіти», яка відбулась 7 червня 2018 року в Кагульському державному університеті імені Б. П. Хашдеу / Universitatea de Stat «Bogdan Petriceicu Hasdeu» din Cahul (Республіка Молдова).

24 листопада. Участь директора П. Х. Лук'янчука у заходах по вшануванню пам'яті постраждалих від тоталітарного радянського режиму, в рамках яких відбулась церемонія покладання квітів до Пам'ятного знаку жертвам Голодомору 1932–1933 років.

*Докладніше про події архівного життя див.
на офіційному сайті державного архіву
archive.odessa.gov.ua*

II. ІСТОРИЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ: ДОКУМЕНТИ СВІДЧАТЬ

*Січкаренко Валентина Костянтинівна,
заступник начальника відділу зберігання, обліку
та фізичної схоронності документів НАФ*

Дивовижна знахідка

Переглядаючи одну зі справ фонду «Канцелярія Одеського градоначальника», я відкрила його і зомліла. Серед документів у середині справи знаходився жетон. Він круглої форми, зі зрізаним низом на жовтому фоні в золоченій рамці. Зверху по колу напис «разносная торговля №470», а знизу – «ОГУ. 1909. Изготовлен на фабрике Д. Вальтух. Одесса». З боків – два отвори, ймовірно для пришивання до одягу. Розмір жетону – 6,5 см х 6,0 см. Стан збереження жетона ідеальне.

За документами виявилось, що громадянин, член союзу російського народу з 1906 року, Гаврило Гаврилович Сапелкін, який мешкає на вул. Московській №64, написав заяву Одеському градоначальнику генерал-майору Толмачову про те, що торговець тютюновими виробами, крамар, єврей Ангель Рубінштейн систематично порушує правила торгівлі, «продавая папиросы вне урочное время». Про це він попереджував його і робив зауваження неодноразово особисто, а також повідомляв городовому (*полицмейстеру*), але ніяких запобіжних заходів не було прийнято. На підставі цієї заяви була здійснена перевірка стану торгівлі в крамниці Рубінштейна за адресою вул. Московська, 1 та складений протокол приставом Пересипської дільниці м. Одеси. На підставі перевірки було виявлено, що А. Рубінштейн проводить безупинну торгівлю тютюновими виробами у святкові та вихідні дні і після встановленого часу (8 години вечора), продаючи тютюнові вироби «з кишені». На підставі п.3 ст.16 Положення про державну охорону постановою №217 від 25.10.1909 р. вирішено зачинити лавку на місяць.¹ Постанову підписав особисто генерал-майор Толмачов.

Але, на жаль, три заяви, які написав Рубінштейн в своє виправдання з проханням скасувати це рішення, не допомогли. Рубінштейна позбавили права торгівлі тютюновими виробами. У справі до жетону додається квитанція на «разносной знак» за №75 від 26.08.1909 р. за який він заплатив 1 руб. та патент на продаж тютюнових виробів з 28.08.1909 по 31.12.1909 р. з оплатою у 2 руб. 50 коп.² У фонді Одеської міської управи я знайшла рахунок за №2153 від 03.12.1908 р. на бланку заводу жерсті, оцинкованного заліза та металевих виробів торговельного будинку «Д. Вальтух», надрукованому у типографії Г. М. Левінсона в Одесі. В замовленні торгового відділу Одеської міської управи зазначена кількість замовлених знаків на 1909 рік: «3100 – мелочная торговля, 600-выставки, 1000-разносная торговля, 250-тор-

говля молоком, 400-развозная торговля, 700-ручная тележка, 400-городская лавка, 500-старьевщики, 300-скамья».³ Тож наш жетон під № 470 увійшов до тисячі замовлених знаків «разносной торговли».

Правила «разносной торговли» в Російській імперії були досить суворими. Дозвіл на торгівлю надавав обер-поліцмейстер. Кожній особі, яка одержувала право на торгівлю, дозволялось мати не більше 16 робочих, які могли розносити товар. Потрібно було отримати свідоцтво (патент) на дрібну торгівлю, з установленою оплатою квиткового збору. Рознощиками могли стати тільки особи «благонадежные, грамотные и не моложе 17 лет». Кожного робітника хазяїн повинен був забезпечити одягом та бляхою з номером на шапку, який зобов'язаний був мати жерстяний знак, документ на право торгівлі, додержуватись правил торгівлі і знаходитись на постах, які зазначав хазяїн.

Наш герой А. Рубінштейн, порушив правила торгівлі, хотів трішки підзаробити поза правил. Але пильний дбайливець порядку не дав йому такої можливості. В результаті лавка Рубінштейна була зачинена, а жетон відібраний. На превелику радість він дійшов до наших днів в цілості й схоронності, оскільки не був повернутий власнику тютюнової лавки і залишився у справі, а ми маємо можливість його побачити у всій красі.

Джерела

1. ДАОО, ф.2, оп. 4, спр. 9066, арк. 352
2. ДАОО, ф.2, оп.4, спр. 9066, арк.363–364
3. ДАОО, ф.16, оп. 84, спр. 352, арк.47

Лісунець Людмила Ігорівна,
архівіст I категорії відділу формування НАФ та діловодства

**Наукова, педагогічна, культурна та громадська
діяльність Андрія Онисимовича
та Вадима Андрійовича Лісенків
(на матеріалах сімейного архіву)**

кому это может пригодиться, заинтересовать?
В. А. Лісенко

Біографістика є однією із найдавніших традицій історіописання, яка не втратила своєї актуальності і в наш час. Поєднання біографічного та історичного аспектів дає змогу переосмислити роль особистості в історії, надати об'єктивну і зважену оцінку внеску особи в ту чи іншу сферу життя.

В процесі дослідження діяльності історичних постатей ключову роль відіграють матеріали особистих архівних зібрань. В 2016 р. до Державного архіву Одеської області надійшов сімейний архів Лісенків (Р-8300). Хронологічно фонд охоплює 1896–2016 рр. і є цінним джерелом вивчення наукової, культурної, педагогічної, громадської діяльності сімейства та історії роду.

А. О. та В. А. Лісенки були будівничими Одеси, видатними майстрами вітчизняної і світової архітектури і посідають визначне місце в історії Одещини. Їх будівельні проекти стали окрасою численних вулиць Південної пальміри та багатьох інших міст. Цікаве, насичене подіями життя Лісенків викличе інтерес не тільки у фахівців, але й усіх, хто цікавиться історією.

Мета даної статті – на матеріалах родинного фонду висвітлити життя та діяльність А. О. Лісенка і В. А. Лісенка, дати оцінку їх науковій та культурній спадщині. Зауважимо, що дана розвідка не розкриває всього евристичного потенціалу сімейного архіву Лісенків, як історичного джерела, а висвітлює лише один із можливих аспектів дослідження.

Андрій Онисимович Лісенко (1907–1970), народився в м. Херсоні в родині Онисима Фомича та Єлизавети Тихонівни Лісенків. Коли хлопчику виповнилося 3 роки, його мати померла і опіку над ним взяла тітка по материнській лінії Юлія Тихонівна Григор'єва (дівооче прізвище Жукова). На щастя, у А. Лісенка із Ю. Григор'євою склалися теплі стосунки і вона замінила йому матір. Особливо важливою для А. О. Лісенка була її підтримка, коли не стало батька. Вони разом пережили буремні події громадянської війни, подолали матеріальні труднощі, вчилися жити в новому світі. Зважаючи на складне матеріальне становище, А. Лісенко поєднував навчання в труд- і профшколі Херсонського реального училища із роботою в колгоспі, згодом закінчив курси землеупорядника в Одесі. Однак ерудований і здібний до навчання А. Лісенко прагнув досягти чогось більшого. Його покликанням стала архітектура. В 1929 р. він вступив на архітектурний факультет Одеського інституту інженерів громадянського і комунального будівництва, через два роки продовжив навчання в Ленінграді.

Перші роки життя А. Лісенка ілюструють біографічні документи. Даний джерельний пласт невеликий за обсягом і несе однотипну інформацію [23]. Більшим евристичним потенціалом володіють документи особового походження, що відображають початок службової діяльності А. О. Лісенка.

Особливий інтерес викликає щоденник, написаний А. Лісенком, під час подорожі до Криму в 1927 р. Це перший документ, який дозволяє розкрити характер А. О. Лісенка, його настрій, життєву позицію. В «Путевых заметках из Херсона» А. Лісенко змалював моменти перебування в Одесі, Севастополі, Ялті, Алушті і інших містах, зустрічі зі своїми друзями, яких він не бачив декілька років, та звичайні речі, що могли трапитися з кожним подорожуючим. Вражає чарівність природи, неповторна краса моря, яку так колоритно і «по-справжньому» описав А. Лісенко. «Я сейчас в Одессе уже целый день, причем быстрым темпом «оживаю», как видно от благорастоворения воздухов одесских. Как-то легче дышится, вольней смотрит-ся и сам кажется лучше станови-ся, когда вспомнишь, что ты ведь в старой любимой Одессе» [230], – занотував автор свої перші враження.

Отже, в цілому відомості «Путевых заметок из Херсона» епізодичні і поверхові, на що вплинули характер документу, як типу історичного джерела, та обмежений період часу ведення щоденника. Але попри низький рівень інформативності, документ не втратив своєї актуальності, адже в ньому закладений «особистісний початок», який є показником самовираження А. Лісенка.

Найбільший пласт архіналії відображає професійну діяльність А. О. Лісенка. Документи відрізняються повнотою, варіативністю, походженням, ступенем інформативності, об'єктивності, але в цілому дозволяють виділити та розкрити окремі періоди і напрямки трудового шляху А. Лісенка. Становлення А. О. Лісенка як архітектора відбулося ще в студентські роки, тому розглядаємо даний час як перший етап його професійної діяльності. Другий період охоплює 1935–1944 рр. – архітектор працював на Крайньому Півночі. Третій етап – «одеський» охоплює 1945–1970 рр.

Перші два періоди професійної діяльності А. О. Лісенка ілюструють його листи до Ю. Т. Григор'євої. А. Лісенко вів із матір'ю постійне листування, але в сімейному архіві збереглося лише декілька листів. Хронологічно епістолярій охоплює 1932–1934 рр. та 1940–1943 рр. [29–31]

Листування розкриває основні віхи навчання та трудового шляху А. Лісенка, його будні тощо. Аналіз епістолярію дозволяє стверджувати, що для А. О. Лісенка було надзвичайно важливо стати професіоналом своєї справи. В одному із листів він зауважив: «переходить в вечерние группы в институте мне не хочется так, как это пахнет и снижением качества и лишним полугодом» [29]. Листування також викликає науковий інтерес як джерело вивчення освітнього процесу в вищій школі 30-х рр. ХХ ст. Детально зупинившись на моменті захисту свого дипломного проєкту, А. Лісенко підспудно розкрив процес організації підготовки кваліфікаційної роботи і процедури захисту. «Последние 5 дней (вернее впрочем суток) я не выходил из института никуда кроме столовой. Заснул только перед самой защитой на несколько часов. Работало у меня 5 «помоганцев» – которые все, что интересно и трогательно, пришли совершенно добровольно, для того, только чтобы помочь «Лисенко». К некоторым из нас принудительно прикрепляли по одному из студентов младших курсов для технической работы, но добровольно просились только к двум, ко мне и еще одному «чемпиону» [29], – записав А. О. Лісенко. В своїй розповіді він звернув увагу, що не зовсім задоволений оцінкою екзаменаційної комісії своєї роботи. «Оценили работу очень хорошо, но все таки как это всегда бывает, не совсем так как я рассчитывал. Во-первых из-за «сынков и пасынков», а во-вторых, потому, что испугались размаха проєкта. Я вышел за пределы всех заданий и задел как они говорят «мировые проблемы» [29], писав він Ю. Т. Григор'євій. Проводячи

паралелі із сучасним освітнім процесом зазначимо, що такий недолік як «протекція» присутній і в наш час.

Отже, аналіз листування А. Лісенка із Ю. Григор'євою дозволяє розкрити процес становлення А. О. Лісенка як архітектора, визначити чинники, що впливали на його професійний вибір; висвітлює різні боки студентського життя: побут, щоденні заняття, процес навчання, взаємовідносини із викладачами і студентами, дозвілля тощо.

Виникає закономірне запитання чому талановитий архітектор з досвідом роботи, призер престижного конкурсу залишив Ленінград. Ймовірно, причиною цього був політичний режим СРСР. Рік отримання диплому у часі збігається зі сталінськими репресіями. Родина Лісенків мала кровні зв'язки із дворянськими фаміліями, довгий час А. Лісенко листувався із Д. Жуковим, дядьком за материнською лінією, який проживав у Франції. Ці обставини могли привернути увагу влади до архітектора і він потрапив би в число «ворогів народу» чи «іноземних шпигунів». Тому А. О. Лісенко й вирішив податися на Крайню Північ.

Час роботи А. Лісенка в Магадані і Якутську був досить плідним періодом його життя. Під керівництвом архітектора велось будівництво тисячі житлових та громадських споруд. Однак, листування досить поверхово висвітлює творчий процес А. Лісенка. Більшою мірою епістолярій відображає сімейну сторону життя архітектора, містить цікаві матеріали особистого характеру [29, 30].

Новою сходинкою в кар'єрі А. О. Лісенка стало призначення на посаду головного архітектора м. Одеси. А. Лісенко ніс відповідальність за процес післявоєнної відбудови міста. Очевидно, що проекти залишились за місцем роботи архітектора, в сімейному архіві даний напрямок його діяльності не відображений. Як виняток, назовемо ескізи до Театральної площі [49], проте вони не дають цілісної картини післявоєнної відбудови Одеси.

Найбільш виразно та повно талант здочого розкривають його робочі документи і пласт діловодної документації (протоколи, висновки, рішення тощо). Збір даних матеріалів, ймовірно, був цілеспрямованим. Процес формування блоку тривав близько 10 років (1947–1959 рр.). Документи розкривають участь А. О. Лісенка у підготовці проектів забудови Одеси.

За дорученням керівництва А. Лісенко разом із архітектором Д. Баталовим в 40-х рр. XX ст. розробили Генеральний план забудови Одеси. За їх проектом планувалося винести Залізничний вокзал за межі міста, але втручання Міністерства залізничного транспорту УРСР завадило реалізації ідеї. Дискусію, що виникла між робочою групою А. Лісенка та керівництвом МЗТ УРСР, висвітлюють протоколи, рішення, огляди, листування. Із протоколу засідання комісії слідує, що основним аргументом Міністерства залізничного транспорту проти проекту А. Лісенка стала його «висока затратність». Обстоюючи свою позицію, А. О. Лісенко наполягав: «Городу необхідно разрешить планировку данного района, зарезервировать район разрушенного вокзала для возможности организации будущего центра и создания в этом районе организованного выхода к морю путем объединения имеющихся в этом районе зеленых массивов и свободных территорий /от Ильичевского парка до моря/. Кроме того, важнейшим вопросом для города является создание нормальной транспортной связи Пушкинской улицы с улицей Перекопской победы. Такая магистраль явится основной артерией, связывающей старое ядро города с новой,

южной его частью» [12]. Але наполеглива позиція архітектора та його авторитет не змогли переломити ситуацію. Проект був відхилений.

Таким чином, документи, що стосуються службової діяльності А. Лісенка на посаді головного архітектора м. Одеси, дозволяють прослідкувати лише один із напрямків його роботи – складення Генерального плану. Матеріали, що відображали процес післявоєнної відбудови, в архівному зібранні відображені досить слабо і не репрезентують в повній мірі його участь у процесі післявоєнної відбудови Одеси.

В 50-х рр. XX ст. робота над Генеральним планом Одеси в професійній діяльності А. Лісенка отримала продовження, але вже дещо в іншому руслі. В цей час архітектори Т. Шарнопольський і Л. Дрейкоп розробляли черговий проект забудови Одеси і А. Лісенко був запрошений в якості експерта надати оцінку їх архітекторському рішення. Серед робочих документів А. О. Лісенка збереглися його зауваження до проекту, експертний висновок та інші робочі матеріали [12]. Даний варіант генплану архітектор знайшов незакінченим. Він відкрито говорив про зацікавленість окремих організацій та осіб в прийнятті тих чи інших рішень, критикував їх некомпетентність, недалекоглядність, бездіяльність. Критичні зауваження архітектора знайшли своє відображення не лише в його записах і примітках до проекту, але й у статті «Об архитектуре Одессы. Генеральный план – закон городского строительства». А. Лісенко писав, що за основу забудови міста має братися ідея архітектора, а всі інші структури мають підлаштовуватися під проект. В заключних положеннях статті А. О. Лісенко зазначив: «Забота о благе советского человека, о его удобном, красивом и благоустроенном жилище – долг архитектора. Однако не все зависит от архитектора. При том положении, которое сложилось в Одессе с генеральным планом, попытки союза архитекторов помочь планомерной застройке города остаются в большинстве случаев безрезультатными. Исправлять положение полумерами, а тем более административными, нельзя. Нужны радикальные мероприятия со стороны руководящих организаций города и области» [16]. Зважаючи на відхилення проекту генерального плану Одеси, розробленого А. Лісенком, може виникнути думка, що дана позиція архітектора викликана його образою та власними амбіціями, але це невірно. В статті надана компетентна і обґрунтована оцінка проблем, що виникають при забудові міста.

Таким чином, службову діяльність А. О. Лісенка розкривають документи офіційного характеру (протоколи, висновки, рішення тощо) і наративні (листування, робочі замітки). Обидва пласти відрізняються за повнотою, змістом, об'ємом, але, в цілому, репрезентують трудовий шлях архітектора.

В сімейному фонді Лісенків також представлені документи, що відображають наукову та публіцистичну роботу А. О. Лісенка. В гарному стані збереглися рукописи, машинописи і публікації А. Лісенка, написані на тему архітектури та його літературні твори [15, 16, 18]. За тематикою їх можна розділити на 4 групи:

- наукові статті, що стосуються технологій будівництва;
- наукові статті з історії архітектури;
- фейлетони на тему архітектури;
- побутові нариси.

В наукових роботах А. Лісенко досконально вивчав та проводив аналіз технологій будівництва, факторів, що впливають на той чи інший вибір архітектора, досліджував сучасний стан результатів впровадження нових технічних засобів

[18]. В роботах «Одесса», «Довольно скосов», «Одесский морской вокзал» та інших А. О. Лісенко зробив історичний екскурс архітектури Одеси і звернув увагу на проблеми містобудування сьогодення [18].

Зазначимо, що в родинному архіві Лісенків представлена лише частина матеріалів, що стосуються наукової діяльності А. О. Лісенка. Однак це не зменшує значущість наявних документів. В цілому збереглося достатньо матеріалів, щоб розкрити основні наукові інтереси А. Лісенка, його внесок у дослідження історії архітектури. Серед інших документів даної проблематики виділимо перелік статей [17], які готував архітектор. Кількість робіт і відмітки про їх завершення чи подальше опрацювання говорить про регулярний характер заняття А. О. Лісенком науковою роботою.

Третя група рукописів та публікацій зображує «архітектурне обличчя» тогочасної Одеси. У всіх творах критикувався процес розбудови Одеси, висміювалися застарілі і неефективні способи вирішення тих чи інших будівельних завдань [16, 18]. Привертає до себе увагу фейлетон «За колонами и фронтами». Це одиничний випадок, коли А. Лісенко підписав роботу під псевдонімом «Ваш Микола Васильович». Можливо історія записана зі слів, а можливо він мав намір приховати своє ім'я [16, 18]. Щоправда про те, що робота належить А. О. Лісенку, достеменно невідомо. На це вказують лише непрямі докази: наявність рукопису та підтвердження його авторства близькими.

Також в сімейному архіві збереглися рукописи та публікації есе і фейлетонів: «Беспокойный сосед», «В тихом переулке», «Белые пятна», «Веселый переулок», «Опасное соседство», «О вкусах спорят», «Мухи в сметане», «Восточная сказка», «Обыкновенная история» та інші [16, 18]. Героям своїх літературних творів А. Лісенко з властивим йому почуттям гумором давав яскраві і влучні характеристики, часом соромив їх за негідні вчинки та поведінку.

Серед багаточисельних документів сімейного архіву майже не збереглося проектів А. О. Лісенка. На державне зберігання передано лише 9 таких документів [50, 51]. Однак, вони неповною мірою розкривають архітекторський геній А. Лісенка. На всіх проектах зображена тільки одна проекція будівель «розверстка», що значно знижує інформаційні можливості документів. Низький рівень збереження проектів та креслень частково можна пояснити переїздами родини Лісенків. Також не слід забувати, що велика кількість проектів залишилася «за місцем роботи». Тому для ґрунтовного вивчення даної проблеми дослідникам варто звернутися до фондів галузових та обласних архівів.

Накопичений досвід архітектурного проектування дозволив А. О. Лісенку в подальші роки приступити до написання дисертаційного дослідження. Архітектор планував працювати над темою «Російський класицизм в архітектурі Одеси», однак за порадою свого доброго знайомого архітектора В. Заболотного звернувся до іншої проблеми «Планування і забудова м. Одеси (містобудівельний аналіз)» [14]. З «творчої лабораторії» архітектора зберігся фрагмент чорнового варіанту дослідження, план і робочі матеріали. У рукописі А. О. Лісенко проаналізував фактори, що впливали на формування архітектурного образу Одеси, досягнення та недоліки роботи, етапи будівництва тощо [14].

Слід відзначити, що ідентифікувати дане джерело на етапі первинного розбирання сімейного архіву Лісенків було складно. При розборі родинного зібрання (до передачі в ДАОО) його було віднесено до справи «Рукописи та машинописи ста-

тей А. О. Лісенка про архітектуру». При подальшому опрацюванні сімейного архіву спеціалістами ДАОО, розділ дисертації був вилучений зі справи і сформований в іншу «Документи (фрагмент рукопису, план, фотокартки) до дисертаційного дослідження А. Лісенка». Вірна атрибуція документу стала можливою тому, що всі роботи А. О. Лісенко в кінці підписував.

Низький рівень збереження в сімейному архіві Лісенків мають документи, що відображають педагогічну діяльність А. О. Лісенка. Серед цієї групи документів привертає увагу автобіографія архітектора, в якій він виклав свій погляд на вибір професії викладача: «С 1948 года по личной склонности перешел на педагогическую работу...» [28], – обґрунтував він свій крок. А. Лісенко працював на посаді старшого викладача в Одеському інженерно-будівельному інституті, потім був переведений до Інституту інженерів Морського флоту. В навчальних закладах А. Лісенко викладав власні та загальні курси, керував архітектурним і дипломним проектуванням і все це поєднував із виконанням громадських доручень (займався питанням озеленення території інституту), а також приймав активну участь в житті колективу [28].

Володіючи енциклопедичними знаннями в області архітектури, А. Лісенко намагався підготувати до професійної діяльності висококваліфікованих фахівців. Аналіз запитань екзаменаційних білетів дає можливість зробити висновок, що в розумінні А. О. Лісенка архітектор мав знати: історію архітектури, основні технології будівництва і правила, характеристики побудови тих чи інших споруд із урахуванням зовнішніх факторів [19].

Уявлення про місце постаті А. О. Лісенка в історії надають публікації в пресі та виданнях. Кількість даних документів незначна всього 9 одиниць. За радянських часів ім'я А. Лісенка згадувалося лише в контексті журналістського огляду новозведених споруд [34]. Його життя та діяльність в цей час не були тематикою окремого вивчення. Ситуація змінилася в роки незалежності. В 1997 р. виповнилося 90 років з дня народження архітектора. Подія стала каталізатором зацікавлення діяльністю А. О. Лісенка з боку краєзнавців та журналістів, які написали після цього декілька робіт. В своїх публікаціях вони намагалися висвітлити життєвий шлях архітектора, дати оцінку його внеску в культурне життя Одеси [34].

Таким чином, документи сімейного архіву це змістовне джерело вивчення постаті А. Лісенка. Верифікація окремих та узагальнення даних документів дозволяє розкрити маловідомі факти із життя архітектора; надати ґрунтовну та об'єктивну оцінку його внеску в культурне і наукове життя Одеси.

Сімейний фонд Лісенків складається із кількох особистих архівів, які відрізняються обсягом, змістом, видовим складом документів. Особливе значення поміж інших документів посідає особистий архівний комплекс сина А. Лісенка – архітектора В. Лісенка. Даний масив документів ілюструє, з одного боку, приємственисть поколінь, сімейних традицій, з іншого – неповторність людського життя. Документи, що відклалися в архівному комплексі В. А. Лісенка, вирізняються багатоплановістю, поліфонізмом, варіативністю.

Вадим Андрійович Лісенко (1937–2016) народився в м. Ленінграді. Опікувалися хлопчиком дідусь та бабуся, оскільки батьки працювали на Крайній Півночі й не могли на той час забезпечити належні умови для його виховання. Важким випробуванням для хлопчика і його родини були роки Другої світової війни. В. Лісенко залишився разом із дідусем і бабусяю в окупованому Ленінграді. Він дивом вижив.

Знесиленого В. Лісенка управдом здала до дитячого будинку. Його мати Т. Лісенко згадувала: «Оттуда управдомша сдала тебе в детский сад № 11 (по ул. Рубинштейна) после смерти дедуни (Александра Александровича Иванова – моего любимого и хорошего отчима), а мою маму сдали в больницу, где она и умерла. Ты должен помнить и чтить их память, потому что они отдавали тебе часть своего пайка хлеба...» [1]. Мати зробила все можливе і неможливе, щоб знайти і врятувати свою дитину. Ці події із життя Лісенків зображено в спогадах Т. Лісенко та епістолярії [1, 48, 32, 33]. В численних телеграмах Т. Лісенко сповіщала чоловіка про результати розшуку сина, про сприяння влади, стан здоров'я хлопчика, коли той знайшовся [55]. За скупими словами цих документів криється відчай матері, її переживання. Але на щастя її пошуки увінчалися успіхом, хворого сина Т. Лісенко знайшла в Хакасії.

В 1945 р. родина Лісенків переїхала до Одеси, де й власне В. А. Лісенко прожив все своє життя. В юності він активно займався спортом: отримав звання майстра спорту СРСР з волейболу та стрільби; II розряд з баскетболу, футболу, плавання, настільного тенісу, II категорію за гру в шахи.

Після закінчення школи (1955 р.), він вступив до Одеського інженерно-будівельного інституту. Професія архітектора захопила юнака, він з відзнакою закінчив навчання в інституті. Після здобуття вищої освіти В. А. Лісенко вирішив вступити до аспірантури. В 1967 р. він захистив дисертацію «Ремонт й відновлення залізобетонних конструкцій композиційними полімерними матеріалами» та здобув вчений ступінь кандидата технічних наук. Через два роки В. А. Лісенко закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю «французька мова». Трохи згодом він здобув кваліфікацію «архітектор-реставратор» в Академії архітектури та мистецтва (м. Париж, Франція) та Болгарській академії архітектури. В 1990 р. В. Лісенку за дисертаційне дослідження «Захисно-конструкційні полімер-розчини для реставрації пам'ятників архітектури, історії і культури» було присвоєно вчене звання доктора технічних наук, професора.

Про активну наукову та громадську діяльність В. Лісенка свідчать чисельні наукові звання: академіка Інженерної академії наук України, Будівельної академії України, члена кореспондента Академії архітектури України, Міжнародної інженерної академії, дійсного члена Нью-Йоркської академії наук; членство в численних наукових та громадських організаціях; низка наукових праць. Понад 50 років В. Лісенко викладав в Одеській державній академії будівництва і архітектури. З 1989 р. він очолював кафедру архітектурних конструкцій, реставрації і реконструкції будівель, споруд та їх комплексів.

Найбільшу частину документального комплексу В. Лісенка становлять матеріали, що відображають його наукову діяльність – авторські свідоцтва, свідоцтво на раціоналізаторський винахід [3], ліцензії на виконання спеціальних видів робіт у проектуванні та будівництві [3, 4], автореферат на здобуття вченого звання ступеню доктора технічних наук «Ефективні полімеророзчини для омоноличування конструкцій при їх реставрації, реконструкції і ремонті» [5]. Вчений розробив кілька методів в області технології будівництва, які були направлені на підвищення строку експлуатації будівель [6]. Запропоновані техніки широко використовуються при ремонті та реставрації споруд.

Особисті напрацювання та міцні знання В. Лісенка в області історії архітектури відображають: монографія «Онтология архитектуры в исторической ретроспективе (хроноэволюция архитектурных форм, конструкций, материалов)» [11] і наукові статті з історії архітектури [10].

Довгі роки архітектор працював над питанням генезису розвитку зодчества. Підсумком клопіткої роботи, яку він продовжував протягом декількох років стало закінчення монографії «Архитектура. Хроноэволюция архитектурных форм, конструкций, материалов». На жаль, праця не була опублікована в «паперовому» варіанті, але «живе» в інтернет просторі. Вихід книги отримав гучний резонанс в науковому середовищі. Це підтверджують численні документи (рецензії, відгуки, договори, копії свідоцтва про реєстрацію авторського права, листування тощо), що відклалися в родинному архіві Лісенків. Бажання розмістити у себе електронний примірник монографії виявили низка наукових бібліотек України, Національна бібліотека Білорусії, Російська національна бібліотека, Далекосхідний федеральний університет та інші наукові установи [9]. Високий евристичний потенціал має листування В. Лісенка із науковцями і архітекторами. Епістолярій засвідчує наукову значущість і актуальність видання. Доктор архітектури, професор С. Шубович в рецензії зазначив: «Научная ценность работы заключается в том, что автор обосновывает новый взгляд на устоявшиеся и во многом устаревшие эволюционные схемы и методы матировки памятников архитектуры...» [9]. Високу оцінку надав праці доктор мистецтвознавства, професор В. Тимофеев «...проделанную В. А. Лисенко огромную, титаническую работу о развитии мировой архитектуры следует всячески приветствовать. Несомненно, его монографию необходимо опубликовать» [9], – написав він.

Отже, матеріали родинного зібрання Лісенків відображають дослідницьку діяльність В. Лісенка, його практичний внесок в розвиток нових технологій будівництва. Зберігся цілісний блок джерел, який надає змогу окреслити основні досягнення В. А. Лісенка в області архітектури.

Одним із напрямків наукової роботи В. А. Лісенка були виступи на телебаченні, інтерв'ю в регіональній пресі. На зберігання до ДАОО надійшли лише два тексти його виступів, в яких вчений висловив власний погляд на проблеми процесу забудови Одеси [7].

Отже, в сімейному фонді Лісенків відклалися досить змістовні матеріали, аналіз яких дозволяє визначити коло наукових інтересів архітектора, його досягнення в сфері архітектури, особистий погляд та позицію В. А. Лісенка на проблеми містобудування Одеси. Високі досягнення В. Лісенка, повагу колег і визнання авторитету архітектора на міжнародному рівні засвідчують також рекомендації, характеристики, листування, протоколи засідання, довідки, грамоти нагородні знаки тощо [21, 22, 25–27].

З відновленням незалежності України В. А. Лісенко на хвилі громадської довіри до влади вирішив спробувати свої сили на політичному поприщі. Серед його документів відклалися депутатські посвідчення і передвиборна програма, що висвітлюють діяльність архітектора на політичній арені. Пріоритетними напрямками В. А. Лісенка в якості депутата Одеської міської ради були сфера освіти, соціально-го захисту населення та збереження культурної спадщини Одеси [24].

Частину сімейного архіву складає книжкове зібрання. Аналіз та узагальнення інформації історичних праць та науково-довідкових видань дають змогу відобра-

зити основні віхи життя, наукової та педагогічної діяльності В. А. Лісенка [87–97]. Але справжня цінність їх полягає в тому, що вони є «живим» свідченням визнання В. Лісенка, як авторитетного вченого, його внеску в розвиток технологій реставрації будівель та вивчення історії архітектури.

В. А. Лісенко був людиною з надзвичайно широким кругозором. В останні роки він серйозно займався вивченням історії своєї фамілії. В родинному архіві зібрані матеріали: копії з «Малороссийского родословника», «Памятной книжки Могилевской губернии на 1905 год», «Памятной книжки Херсонской губернии на 1910 год», роздруковки із генеалогічних інтернет-сайтів, зображення родинного гербу, що відображають історію роду [1, 2]. За сімейними переказами засновником роду був славетний козацький ватажок, сподвижник М. Кривоноса Вовгура Лис. В цілому для генеалогії родинна легенда це досить прийнятне явище, з яким науковці стикаються доволі часто. Документально підтверджені відомості про Лісенків відносяться до першої половини XVII ст. Саме в цей час жив Яків Лісенко, перший відомий представник роду. Опираючись на біографічні дані, можна прослідкувати зміни в соціальному та майновому стані Лісенків; основні віхи їхньої службової, громадської, наукової, викладацької та культурної діяльності.

Інтерес викликають спогади, записані В. Лісенком зі слів своєї матері Т. Лісенко: «Твой прадедущка Фома Кузьмич – украинец, человек красивый, высокий с большой белой бородой. Работал писарем... Женат был на прабабке твоей (имя не помню), но тоже украинке из Екатеринославской губернии из Отченашей... Онисим Фомич (твой дед) на свои средства выучил сестру свою Груню, которая была санитарным врачом г. Херсона...[1]».

Таким чином, не зважаючи на суб'єктивний характер спогадів як документу особового походження, їх аналіз дозволяє побачити долю конкретної людини, встановити рід занять членів родини Лісенків, їх родинні зв'язки, висвітлити сімейні відносини тощо.

В. А. Лісенко доклад чимало зусиль і часу, щоб зберегти історію своєї родини. Просвітницьку діяльність В. Лісенка, направлену на популяризацію знань про свого батька, яскраво ілюструють матеріали сімейного архіву. В зібранні відклалися декілька науково-популярних статей про А. О. Лісенка, що належать перу В. А. Лісенка, [2] та збірка «Лисенко Андрей Онисимович. Эссе об архитектуре Одессы, фрагменты монографии, фельетоны, путевые заметки» упорядником котрих був В. А. Лісенко [48]. З метою збереження та вшанування пам'яті про батька архітектор ініціював встановлення пам'ятної дошки на будинку, де він проживав. Дошка була встановлена з нагоди 90-річчя з дня народження А. О. Лісенка за адресою провулок Ляпунова, буд. 9. В сімейному архіві збереглися замітка про відкриття дошки, макет дошки, кошторис, розпорядження про її відкриття, що ілюструють процес підготовки її встановлення [35]. Окрім того, на базі Одеського літературного музею В. Лісенко провів вставку, присвячену життю та діяльності А. О. Лісенка. Експозиція мала значний успіх, один із відвідувачів записав в книзі відгуків: «Во-первых интересно, во-вторых профессионально, а в третьих (в отличии от современных презентаций чего угодно) сделано со вкусом» [35].

В кінці своїх пошуків у В. Лісенка виникла ідея написання та видання про свою родину книги. Серед його документів зберігся план майбутнього видання, яке за задумом В. А. Лісенка мало називатися «Рассказы под апельсиновым абажуром» (семейная хроника рода Лисенко-Поплавских-Черняковых) [8]. Виданням могло б

стати справжньою історичною працею, оскільки дослідження В. А. Лісенка базувалося на численних документах сімейного архіву і фахових роботах.

Таким чином, В. А. Лісенко доклад чимало зусиль, щоб знайти своє коріння, дізнатися якомога більше про свою родину. Вважаємо, що до теми вивчення історії свого роду його підштовхнуло кілька причин. По-перше, наявність сімейного архіву, по-друге, вплив родини на наукове та культурне життя Одеси та внесок у розбудову міста (немало важливо, що він це досягнув), і останнє власний інтерес.

Отже, сімейний архів Лісенків є значущим джерелом дослідження постаті відомих архітекторів, їх родини, а також дозволяє відтворити деякі сторони реалій ХХ ст. А. О. і В. А. Лісенки були визначними архітекторами і науковцями. В їх родинному та діловому листуванні відображена їх службова та наукова діяльність, накопичилися відгуки та рецензії на їх публікації і монографії. Вагому частину архівного зібрання складають робочі матеріали архітекторів: замітки, записки, тексти виступів та інтерв'ю, на основі яких можна зробити ґрунтовні висновки про наукові погляди архітекторів, їх внесок в розвиток архітектурних технологій, високий професійний рівень.

Джерела та література:

1. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 1*.	27. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 44.
2. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 2.	28. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 45.
3. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 4.	29. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 48.
4. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 5.	30. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 49.
5. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 6.	31. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 54.
6. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 7.	32. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 55.
7. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 8.	33. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 56.
8. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 9.	34. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 79.
9. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 11.	35. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 80.
10. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 13.	36. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 81.
11. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 14.	37. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 87.
12. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 15.	38. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 88.
13. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 16.	39. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 89.
14. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 17.	40. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 90.
15. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 18.	41. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 91.
16. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 19.	42. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 92.
17. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 20.	43. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 93.
18. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 21.	44. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 94.
19. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 22.	45. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 95.
20. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 23.	46. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 96.
21. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 25.	47. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 97.
22. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 28.	48. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 99.
23. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 30.	49. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 110.
24. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 41.	50. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 111.
25. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 42.	51. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 150.
26. ДАОО. – Ф. Р-8300. – Оп. 1. – Спр. 43.	

*Посилання в тексті наведені за здавальним описом.

*Боровський Олександр Станіславович,
головний науковий співробітник відділу науково-довідкового апарату*

Адміністративно- та церковно-територіальний устрій Буджаку в міжвоєнні роки на прикладі території сучасного Кілійського району Одеської області (коментар до метричних книг з фондів Державного архіву Одеської області)

На сторінках метричних книг та книг реєстрації актів цивільного стану населених пунктів південної частини сучасної Одеської області 1918–1940 років постійно зустрічаються назви адміністративно- та церковно-територіальних одиниць, вписаних в ієрархію Румунського королівства, якому ці території належали в зазначений час. Ухваливши 29 грудня 1919 року закон про анексію Трансильванії, Буковини та Бессарабії, румунський парламент суттєво розширив кордони королівства, і разом з тим поставив питання інтеграції нових територій в адміністративне тіло держави. З цією метою протягом наступних 20 років було проведено низку реформ, які знайшли своє відображення не лише в законодавчих актах королівства, а й на сторінках метричних книг та книг реєстрації актів цивільного стану. Зміни назв населених пунктів, умовних «районів» та «областей», а також єпархій (у випадках, коли це стосується церковних книг) легко простежуються під час роботи з такими офіційними документами, як метричні книги. Проте постійна зміна топонімів у джерелах викликає запитання у дослідників, які ставлять на меті лише генеалогічний пошук і не знайомі детально з історичним контекстом та законодавчою базою цього періоду. Тому ми вважаємо доцільним розглянути основні етапи адміністративно- та церковно-територіальних реформ Румунського королівства у 1918–1940 рр., що вплинули на порядок ведення метричних записів.

В фондах Державного архіву Одеської області зберігаються метричні книги та книги реєстрації актів цивільного стану дев'яти районів півдня Одеської області (історичного регіону Буджак), що входили у 1919–1940 роках до складу Румунського королівства. Це Арцизький (ф. 897), Білгород-Дністровський (ф. 900, 901), Болградський (ф. 903), Ізмаїльський (ф. 906, 907), Кілійський (ф. 908), Ренійський (ф. 914), Саратський (ф. 915), Тарутинський (ф. 916) і Татарбунарський (ф. 917) райони. Переважно у кожному з фондів зазначений період охоплюють описи 3, 4, 5 та 6, де опис 3 – це церковні книги, 5 – книги цивільної реєстрації, 4 і 6 – алфавітні списки.

Деталі ми розглянемо на прикладі Кілійського району сучасної Одеської області.

2 (15) грудня 1917 року Сфатул Церій («Sfatul Țării» (з рум. «Крайова рада») – вищий державний орган в Бессарабії, утворений 21 листопада (4 грудня) 1917 року – ухвалив декларацію, що проголошувала утворення Молдавської демократичної республіки як частини майбутньої Російської республіки.

26 січня (6 грудня) 1918 року, перебуваючи частково під окупацією румунських військ, Молдавська демократична республіка проголосила свою незалежність.

Адміністративно-територіальний поділ Бессарабії на повіти та кордони повітів на цьому етапі залишався незмінними з часів Російської імперії.

Потерпаючи від постійних військових зіткнень на своїй території між силами румунської армії, більшовиків та військами УНР, 27 березня (9 квітня) депутати Сфатул Церій проголосували за об'єднання Бессарабії з Румунією на правах автономії.

26 листопада (9 грудня) 1918 року за відсутності кворуму Сфатул Церій ухвалив рішення про безумовне приєднання Бессарабії до Румунії та відміну всіх умов акту про автономію. Значна частина депутатів висловила протест з цього приводу і направила меморандум румунському уряду з вимогами відновити автономію згідно з актом від 27 березня, але їх претензії не були взяті до уваги. 29 грудня 1919 року румунський парламент ухвалив закон про анексію Трансільванії, Буковини та Бессарабії.

На міжнародному рівні факт приєднання Бессарабії до Румунського королівства був затверджений Паризьким (Бессарабським) протоколом від 28 жовтня 1920 року. Втім, численні порушення (відмова Японії ратифікувати договір, відсутність делегатів від УРСР та РРФСР, порушення Румунією перемир'я з радянською владою від 5 (18) березня 1918 р. та відсутність кворуму Сфатул Церія на засіданні 25–26 листопада (8–9 грудня) 1918 р.), допущені при приєднанні Бессарабії до Румунії, дали змогу радянській владі не визнати цих територіальних змін і у 1940 році висунути свої претензії на ці території.

В 1918–1925 рр. територія Бессарабії ділилася на 9 жудців (повітів), в яких одразу після об'єднання утворилися префектури (вища адміністративна влада) на чолі з префектами, які підпорядковувалися Міністерству внутрішніх справ. На посаду префекта в нових регіонах призначався досвідчений чиновник з інших регіонів Румунії, т. зв. Старого Королівства. Дев'ять жудців були розділені на 44 територіальних одиниці, що називалися пласами. З території колишнього Ізмайльського повіту було утворено жудці Ізмаїл та Кагул. Території на схід від озера Сасик було передано до жудця Четатя-Албе (колишній Аккерманський повіт).

Поділ на історичні провінції (області) був суто умовним, і жудці безпосередньо підпорядковувалися центру. Ця система викликала нарікання та часто слугувала причиною дебатів у парламенті, оскільки виникали труднощі зі зв'язком та керуванням периферійними територіями.

Незважаючи на це, така система була затверджена Конституцією Румунії 1923 року та законом «Про адміністративну уніфікацію» від 13 червня 1925 року (*Legea nr. 95 din 13 iunie 1925 pentru Unificarea Administrativă*), що мали на меті остаточно інтегрувати нові території до Королівства Румунія. Уся територія королівства поділялася на жудці, які у свою чергу поділялися на пласи на чолі з преторами, а останні на сільські та міські комуни. Згідно з законом, повіти і комуни мали право на місцеве самоуправління. Нижчою адміністративною владою у рамках сільських та міських комун були примарії, які очолювали примарі.

Таким чином, території Кілійського району увійшли до складу жудця Ізмаїл (Județul Ismail), що поділявся на 4 пласи: Болград (plasa Bolgrad), Кілія-Нова (plasa Chilia-Nouă), Рені (plasa Reni) і Фінтина-Дзинілор (plasa Fântâna Zânelor).

Опис №5 фонду 908 складають книги реєстрації актів цивільного стану 17-ти населених пунктів, що входили до жудця Ізмаїл, але, згідно з переписом населення 1930 року, належали до різних плас (наведені актуальні для цього періоду назви населених пунктів):

пласа Кілія-Нова (центр – м. Кілія-Нова): комуни сіл Василівка, Галілешти, Дмитрівка, Дракуля, Єнікіюй, Жебріяни, Карамахмет, Карячка, Китай, Помазани, Фурманка;

пласа Рені (центр – м. Рені): комуна села Сату-Ноу;

пласа Фінтина-Дзинілор (центр – с. Фінтина-Дзинілор (сучасне село Кирнички, Ізмайльський район)): комуни сіл Старі Трояни і Чамашир.

Міста Вилкове, Ізмаїл та Кілія-Нова були окремими міськими комунами.

У 1928 році на виборах до парламенту перемогла партія націонал-цереністів, депутати якої ініціювали введення змін до адміністративно-територіального устрою країни. Згідно з законом «Про організацію управління місцевої влади» від 3 серпня 1929 року (*Legea pentru organizarea administrațiunii locale din 3 aug. 1929*), територія Румунського королівства поділялася на 7 директоратів (міністерських управлінь), що отримували назву від своїх міст-адміністративних центрів та були сформовані за етнічно-історичним принципом. Таким чином, території жудця Ізмаїл увійшли до складу директорату Кишинів, що відповідав кордонам провінції Бессарабія. Але оскільки правління партії націонал-цереністів збіглося з жорстокою економічною кризою, вже у 1931 році вони були змушені поступитися владою лібералам. Того ж року нова влада скасувала адміністративно-територіальну реформу через загрозу, яку та становила для національної цілісності.

У 1938 році, після встановлення королівської диктатури Кароля II (10 лютого), було проведено ще одну адміністративно-територіальну реформу (*Legea administrativă nr. 569/1936 din 27 martie 1938*, що вступив в силу 14 серпня 1938 року), у результаті якої до існуючої системи додавалася нова ланка – цинуті (землі). Фактично цинуті відтворювали функцію об'єднуючої ланки між жудцями і центральним правлінням, що раніше виконували директорати, з тією різницею, що їх кордони навмисно не співпадали з кордонами історичних та етнічних регіонів країни, оскільки основною метою такої заміни була боротьба з місцевим сепаратизмом. Усього було утворено 10 цинутів, які дістали свої назви на честь великих річок, що протікали їх територіями.

За цією реформою території сучасного Кілійського району у складі жудця Ізмаїл увійшли до складу цинуту Дунерій. Треба зазначити, що на ведення записів в реєстраційних книгах примарій комун та кордонах жудців це ніяк не вплинуло.

Невдовзі після зречення Кароля II (5 вересня 1940 року) та приходу до влади Іона Антонеску, законом №577 від 22 вересня 1940 року поділ на цинуті було ліквідовано. Але на той час території Бессарабії вже знаходилися під владою СРСР.

У Конституції 1923 року в статті 23 було проголошено необхідність та пріоритет цивільної реєстрації актів цивільного стану («Акти цивільного стану визначаються цивільним законодавством. Виконання цих актів завжди повинно передувати їх релігійному освяченню»). Але організація процесу реєстрації та розробка необхідної законодавчої бази затягнулись на декілька років і лише у 1928 році був ухвалений закон «Про акти цивільного стану» (*Legenr. 493 privitoare la Actele stării civile din 21 februarie 1928*), що регламентував усю процедуру.

Таким чином, починаючи з 1 січня 1930 року акти цивільного стану реєструвалися цивільними чиновниками (*ofițer al stării civile*) комун примарій населених пунктів та засвідчувалися нотаріусами. Тим часом продовжувалася церковна реєстрація, що здійснювалася священниками Румунської православної церкви.

Як і у випадку з адміністративно-територіальним поділом, включення до складу Румунської православної церкви нових епархій вимагало часу на їх адаптацію.

Переглядаючи метричні книги опису №3 фонду 908, можна помітити, що у 1919 році метричні записи вже велися румунською мовою (що відповідало політиці асиміляції місцевого населення), але на старих російськомовних бланках Кишинівської духовної консисторії. У 1920 році використовувалися вже бланки молдавською мовою, а на титульному аркуші румунською було записано «Кишинівська і Хотинська епархія».

21 лютого 1920 року рішенням Генерального конгресу православної церкви Бессарабії в Кишиневі єпископ Кишинівської і Хотинської епархії Гурій Гросу був посвячений у сан архієпископа, що підвищувало його епархію до статусу архієпис-

копства. Ці зміни були затверджені рішенням Священного Синоду Румунської православної церкви від 17 грудня 1920 року та королівським декретом №5481 від 25 грудня 1920 року. У метричних книгах опису №3 фонду 908 єпархія починає іменуватися архієпископством Кишинівським і Хотинським з 1921 року і записи ведуться вже на румунських бланках.

У березні 1923 року архієпископство Кишинівське і Хотинське було поділено на три єпархії: архієпископство Кишинівське, єпископство Хотинське і Бельцьке і єпископство Четатя-Альбе-Ізмаїл.

Єпископство Четатя-Альбе-Ізмаїл складалося з жудців Ізмаїл, Кагул та Четатя-Альбе і мало кафедру в Ізмаїлі.

21 листопада 1923 року, беручи до уваги побажання єпархіального конгресу Бессарабії, Священний Синод Румунської православної церкви утворив Бессарабську митрополію, яка об'єднувала під своєю юрисдикцією архієпископство Кишинівське, єпископство Хотинське і Бельцьке і єпископство Четатя-Альбе-Ізмаїл. Щоправда перший митрополит Бессарабської митрополії був призначений лише у 1928 році. Ним, згідно з рішенням Священного Синоду від 25 червня 1927 року та королівського наказу від 21 квітня 1928 року, став архієпископ Кишинівський Гурій Гросу.

Такий церковно-територіальний поділ було затверджено Законом та Статутом про організацію Румунської православної церкви (*Legea si Statutul pentru organizarea Bisericii Ortodoxe Române*), який уперше було опубліковано 6 травня 1925 року в Офіційному бюлетені («*Monitorul Oficial*», №97). Він повністю регулював відносини між церквою і державою та проголошував піднесення Румунської православної церкви до рангу патріархії.

В описі № 3 фонду 908 сконцентровані метричні книги наступних парафій, які входили до складу Кишинівської і Хотинської єпархії, а з 1923 року – єпископства Четатя-Альбе-Ізмаїл:

1-й округ: с. *Старі Трояни* (Троїцька церква);

3-й округ: с. *Василівка* (Свято-Михайлівська церква), м. *Вилкове* (Миколаївська та Старообрядницька церкви), с. *Галілешти* (Покровська церква), *Дмитрівка* (Свято-Дмитрівська церква), с. *Дракуля* (Свято-Миколаївська церква), с. *Єнікіюй* (Георгіївська церква), с. *Жебріяни* (Старообрядницька церква), с. *Карамахмет* (Іванно-Богословська церква та церква Івана Златоуста), с. *Карячка* (церква Святої Параскеви), м. *Кілія* (Дмитрівська, Крепостна, Миколаївська, Моїсеївська, Покровська, Свято-Успенська та Старообрядницька церкви), с. *Китай* (Різдво-Богородницька церква), с. *Фурманка* (Дмитрівська церква), с. *Чамашир* (церква Святої Параскеви).

Згідно з третім пунктом таємного протоколу до Пакту Молотова-Ріббентропа від 23 серпня 1939 року та внаслідок Прутського походу 28 червня-3 липня 1940 року радянська Червона армія зайняла територію Бессарабії, що була без суттєвого військового опору передана СРСР румунським королем Каролом II у відповідь на ноту від 26 червня 1940 року.

Бессарабську митрополію було ліквідовано, а її території перешли під юрисдикцію Московського Патріархату.

У більшості населених пунктів сучасного Кілійського району реєстрація актів цивільного стану румунськими примаріями комун обривається на червні 1940 року. З липня-серпня 1940 року реєстрація поновлюється у тих же самих реєстраційних книгах, але вже працівниками органів ЗАГС та російською мовою.

Герасимова Світлана Миколаївна,
головний науковий співробітник відділу використання
документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків

**Одеські товариства та клуби у сфері розвитку
та популяризації літератури і мистецтва
у XIX – на початку XX ст.
(за матеріалами Державного архіву Одеської області)**

Одеса займає особливе місце в історії літератури XIX–XX ст. Найцікавіший період для історика охоплює приблизно чверть століття – з другої половини 1890-х по 1920 рр. Багатонаціональне місто переживає на рубежі століть бурхливе піднесення і в економічному відношенні і в культурному житті.

Життєві і творчі долі багатьох письменників, поетів, художників і артистів перетинаються з Одесою. Вони співпрацюють з одеськими періодичними виданнями, приїжджають виступити перед публікою, зустріти однодумців, а також обирають Одесу щоб уникнути політичних переслідувань. Місцем зосередження таких творчих сил стали літературні об'єднання, клуби і товариства.

Перші літературні вечори в Одесі проходили на базі Ришельєвського лицю у 1818 році.¹ З 1857 р. попечитель Одеського учбового округу Микола Романович Ребіндер запрошував колег на літературні вечори двічі на місяць.²

Лист М. Р. Ребіндера від 5 грудня 1858 року.

«Милостивый государь Павел Васильевич (Беккер)

Покорнейше прошу Вас, Милостивый Государь, передать от моего имени Г.г. преподавателям и лицам, коим вверен надзор за учащимися в 1-й Гимназии и Одесских училищах, что мне будет весьма приятно, если они не откажутся посещать меня по субботам вечером чрез каждые две недели, начиная с 6 декабря. – Мое искреннее желание сблизиться с ними без официальности напоминая служебные отношения. Примите уверение в моем почтении и преданности. Подпись (Н. Рабиндер)»
(ДАОО, ф. 44, спр. 3, спр. 103, 1857р., арк. 3)

Наприкінці XIX – початку XX ст. в Одесі діяли: Літературно-артистичне товариство (засноване у 1896 р.); Товариство любителів літератури і мистецтва (засноване у 1898 р.); Єврейське літературне товариство (засноване у 1909 р.). Просвітницьку мету мали Одеське слов'янське товариство ім. Кирила та Мефодія (засноване у 1870 р.), Одеський український клуб (заснований у 1910 р.), Німецький клуб «Гармонія» (засноване у 1861 році) та ін.

Культурні товариства ставили перед собою культурно-просвітницьку мету: сприяння розвитку науки, літератури, мистецтва. Завдання полягали в моральній та матеріальній підтримці вчених, літераторів через літературні та художні заходи.

Ініціаторами створення товариств зазвичай були відомі в місті громадські та культурні діячі, вчені. Так, наприклад, у 1898 році за ініціативи вчених Новоросійського університету, а саме професорів Олексія Миколайовича Деревницького, Ромула Олександровича Пренделя, кандидата природничих наук Георгія Михайловича Пекатороса, викладача словесності Валеріана Миколайовича Петровського, викладача одеських учбових закладів Костянтина Антоновича Іващенко було

засновано Товариство любителів науки, літератури і мистецтва. Головою товариства обрано Григорія Григоровича Маразлі. Вчені збиралися для розгляду та обговорення питань стосовно наукових здобутків в галузі літератури, мистецтва і поширення знань в суспільстві.³

Для досягнення своєї мети одеські товариства влаштовували зібрання, на яких можна було почути виступи відомих культурних діячів та лекції поважних вчених. Публічні літературні, музичні та драматичні вечори буди невід'ємною частиною світського життя міста.

З 70-х років XIX ст. в Одесі діяло Одеське слов'янське товариство ім. Кирила і Мефодія. З просвітницькою метою товариство влаштовувало так звані народні читання. Вхідна плата для багатьох була доступна, тому заходи відвідували переважно «городские низы»: дрібні торговці, ремісники, робітники. З цього часу почалася і видавнича діяльність товариства, відкрито книжковий склад. Книги продавали і роздавали безкоштовно.⁴ З січня 1887 року регулярно проводилися літературні вечори. Слухачів знайомили з творами О. С. Пушкіна, О. М. Островського, О. С. Грибоєдова, М. Ю. Лермонтова, М. В. Гоголя, Мольєра, Шекспіра, Дюма, Діккенса, Гюго та ін.⁵

На початку XX ст. товариство продовжувало влаштовувати літературні безкоштовні вечори, які супроводжувалися «световими игровими картинами». Лекції були присвячені астрономії, «о небе и звездах, о землетрясениях, об огнедышащих горах». Окремо були організовані театральні та кінематографічні вистави. Товариство було дуже популярним. У 1911 році відбулося 18 читань, які відвідали близько двох тисяч осіб.⁶

Варто відзначити, що деякі товариства, які мали у своїй назві складові культурної концепції насправді переслідували не лише просвітницькі задачі та благодійні наміри. Так, наприклад, у листопаді-грудні 1909 року представники дворянства (у складі п'яти осіб) виявили бажання заснувати просвітницьке товариство з назвою «Содружество русских писателей» та видавниче товариство «Русская заря». Згідно зі статутом «Содружества...» головною метою було поширення ідей російської національної самосвідомості шляхом видання за найдешевшою ціною творів національно-руської творчості, проведення лекцій та бесід. Статут складено за зразком затвердженого раніше статуту товариства «Одесский союз русских людей».

Видавниче товариство «Русская заря» засновувалося для публікації за дешевою ціною патріотичної національної російській преси для «поширення ідей російської національної самосвідомості серед народних мас Імперії та об'єднання їх на ґрунті принципів національної російської державності».

Для досягнення своєї мети члени товариства планували видавати літературу, відкривати склади та магазини, бібліотеки, спеціальні кореспондентські бюро «для інформування з безпосередніх джерел газет російського національного спрямування, щоб останні були позбавлені від необхідності брати звістки з лівих лжепрогресивних газет». Членами товариства могли бути повнолітні люди, які сповідували принципи російського націоналізму і належали до народно-патріотичних спілок Імперії. Євреї і вихрести, засуджені особи в члени товариства не допускалися.⁷

Таким чином, зазначені факти свідчать про те, що завдання товариств з назвами «Содружество русских писателей» та «Русская заря» були більш схожі на мету політичних партій, аніж на мету культурного об'єднання.

Варто звернути увагу на те, що до складу відомих українських товариств «Українська хата» та «Просвіта», які діяли в Одесі у II пол. XIX – на початку XX ст., вхо-

дили представники становлення української державності у 1917–1921 роках. Ці товариства окрім культурного розвитку мали на меті консолідацію народної спільноти та піднесення національної свідомості народу. А члени і засновники товариств відігравали значну роль у національно-політичному житті.⁸

У Державному архіві Одеської області зберігаються матеріали одеських товариств та клубів XIX – XX ст. Документи про створення та діяльність товариств сконцентровані у фонді Канцелярії Одеського градоначальника (фонд 2, описи № 1 – розпорядче відділення; описи № 7, 11 «Стіл товариств та зібрань»).

Після проголошення Височайшого Маніфесту 17 жовтня 1905 року, згідно з яким дозволялась свобода слова, зборів та створення спілок і громадських об'єднань, та після виходу Тимчасових правил про товариства і спілки від 4 березня 1906 року в Одесі стали з'являтися безліч нових товариств, проведено масову перереєстрацію існуючих товариств. У зв'язку з чим виникла необхідність створити спеціальне відділення при Канцелярії – «Стол обществ и собраний» (оригінальна назва – Одеське міське присутствіє у справах про товариства), матеріали якого відклалися в фонді Одеського градоначальника в окремих описах №7 і №11 під назвою «Стіл товариств і зібрань».

На кожне із товариств, з'єднання або клуб сформована окрема справа з типовими або стандартними документи: прохання або клопотання ініціаторів-засновників товариства; проект статуту товариства; список засновників та членів із підписами.

У деяких справах містяться унікальні матеріали виступів, програми доповідей, тексти лекцій, прочитаних на засіданні товариства. Наприклад, у справі «Про єврейське літературне товариство» за 1909–1911 рр. збереглася доповідь члена товариства, відомого письменника Володимира Жаботинського (Зеєва) «Мова єврейської культури» («Язык еврейской культуры»)⁹ У справі Одеського українського клубу зберігся рукопис доповіді історика, літературознавця Павла Григоровича Клепатського «Т. Г. Шевченко – апостол любові, братерства і правди» («Т. Г. Шевченко – апостол любви, братства и правды»).

Проведення концертів, віршованих виступів, читання лекцій та ін. проводилися виключно з дозволу градоначальника і в присутності поліцмейстера, а іноді і помічника столоначальника (посада у структурі градоначальства). Дозволялася постановка лише тих художніх творів, які проходили суворий контроль цензури при Головному управлінні у справах друку. Після проведення заходу пристав (поліцмейстер) докладно доповідав градоначальнику про хід зборів. Ці доповідні документи не були простою формальністю, іноді автор такої записки (пристав або помічник) характеризує текст лекції, дає оцінку подій, що відбувалися, цитує лектора, тощо. Завдяки таким документам можна уявити атмосферу подій і відчувати настрій аудиторії.

Так, в одній з доповідей була описана публіка: «аудиторию составляло ок. 300 человек, преимущественного молодых евреев и евреек; типичных актеров – лиц с бритыми бородами и усами, – было два-три человека»¹⁰

Нерідко в справах можна зустріти запрошення на засідання або виставу, оголошення про чергові збори, афіші та програми вечорів.

Більш докладно зупинимося на історії Одеського літературно-артистичного товариства, як одного з найбільших об'єднань літераторів Одеси.

Одеське Літературно-артистичне товариство (ЛАТ) починає свою історію з 1896 року, коли з ініціативою заснувати товариство до Одеського градоначальника зверну-

лися: професор Санкт-Петербурзької консерваторії, директор Одеського відділення російського музичного товариства Дмитро Дмитрович Клімов, інженер шляхів сполучення Павло Семенович Чехович, класний художник Борис Васильович Едуардс і присяжний повірений Микола Ілліч Мечников. Головна мета полягала в об'єднанні літераторів, художників і артистів, а також у розвитку і поширенні мистецтв.

У фонді Одеського градоначальника зберігається справа «Об одесском литературно-артистическом обществе» (на 16 аркушах). Справа містить листування Одеського градоначальника і департаменту поліції про організацію товариства, Статут Київського літературно-артистичного товариства (1895 г.), який став основою при розробці статуту Одеського товариства. Справа є першим джерелом про Одеське ЛАТ, в якому зафіксована дата звернення засновників до градоначальника. Прохання подано 17 грудня 1896.¹¹

У різні роки членами правління ЛАТ були відомі культурні та громадські діячі міста – журналісти, письменники, художники, зокрема український драматург і актор М. Л. Кропивницький, «король фейлетоністів» Влас Дорошевич, художники Е. О. Буковецький, Петро Нілус, письменники О. М. Федоров і С. Т. Герцог-Виноградський. Членами товариства були І. О. Бунін, О. А. Кіпен, О. А. Біск, В. Жаботинський та ін. У передреволюційні роки молоді одеські письменники і поети В. Інбер, В. Катаєв, А. Фіолетов (Натан Шор), Е. Багрицький обмінювалися думками, читали та обговорювали свої вірші і прозу в літературно-артистичному товаристві.

Товариство було дуже популярним і затребуваним. Лише протягом року чисельність товариства зросла від 43 до 638 учасників.

Спочатку воно розташовувалось на Приморському бульварі, в будинку Маразлі. У 1899 році товариство переїхало на Ланжеронівську, 2 в колишній будинок князя Гагаріна (тепер – Літературний музей), де воно розміщувалося до закриття у 1904 році.

Олександр Михайлович Дерібас у книзі «Старая Одесса» згадує про бали, які проходили у Золотому залі палацу Гагаріна: *«А дом князя Гагарина! Тот дом, в котором открыл свою деятельность одесский Литературно-Артистический клуб! Многочисленная публика, посещавшая вечера этого клуба, скользила по расшатавшемуся, но сохранившему свою аристократичность паркету, и любовалась залами, окаймленными золочеными карнизами и причудливо расписанными плафонами.»*¹¹

У товаристві створені три секції: літературно-артистичне, музичне та художнє. Літературна секція була найбільш активна – раз на тиждень організовувала публічні лекції, бесіди, читання творів, тощо. Музична секція проводила літературно-музичні та вокальні вечори.

Товариство займалося видавничою діяльністю. У 1903 році вийшов збірник «Наши вечера», в якому відображена робота літературної секції.

На початку ХХ ст. в одеській «Літературці» виникли дві протиборчі течії: «традиціоналісти» та «модерністи» (обидва терміни передають суть конфлікту). Напередодні 1905 року в «Літературці» стали проявлятися суспільні настрої того часу, нерідко звучало вголос те, що могло призвести до каральних заходів.

Напередодні Революції 1905 року за розпорядженням одеського градоначальника товариство закрили. З 1905 по 1911 роки зборів товариства не було. Однак, потреба в «Літературці» гостро відчувалася одеською спільнотою.

У 1907 році були спроби знову відкрити товариство, але під назвою Одеського наукового і літературно-артистичного товариства. У списку ініціаторів: С. Л. Чудновський, одеський купець Г. Г. Лівшиц, співробітник видавництва «Право»

І. А. Хмельницький, журналіст П. Т. Герцо-Виноградський, професор Новоросійського університету Е. М. Щепкін та ін.

В архівній справі 1907 року «Об утверждении устава литературно-художественного собрания» є невелика анонімна записка колишнього члена клубу, в якій автор попереджує градоначальника про небезпеку відродження літературного товариства: «Боже Вас сохрани разрешить открыть так называемый художественный клуб. Это клуб революционеров. Основатели – известные революционеры – адвокат Литвицкий, профессор Ярошенко, Адвокат Хмельницкий. .. Там всегда было революционное гнездо...».¹²

З того часу товариство так і не змогло розвинути свою діяльність.

Після семирічної перерви, у 1912 році товариство вдалося відродити. Після оформлення дозволу з'являється вже не Літературно-художнє товариство, а Літературно-художничий клуб (ЛАК). Він розміщувався на вулиці Садовій 18, пізніше на Грецькій 48 – в спеціально збудованому приміщенні (на теперішній час будівля Театру юного глядача). У 1914 році клуб переїхав у власне приміщення в Колодязному провулку. Утримувати власну будівлю було складно, у зв'язку з чим вирішено приймати в число членів не тільки літераторів та артистів, а й осіб інших професій. Доктора, інженери, адвокати охоче йшли в клуб, і в такій кількості, що літератори залишилися у меншості. В рамках клубу за ініціативи Ната Інбер був створений літературний гурток «Середа». Гурток став місцем зустрічі молодих письменників (Едуард Багрицький, Юрій Олеша, Валентин Катаєв, Анатолій Фіолетов).¹³

У цей час секретарем літературної секції обрано поета і перекладача Олександра Біска, який залишив спогади про одеське літературне товариство і назвав 1918–1919 роки «самими блискучими» в житті «Літературки», коли до Одеси стали прибувати письменники із Санкт-Петербурга та Москви.

У 1919 році літератори опинилися у скрутному становищі, «Літературка» то розпускала, то відроджувалася. Один з останніх вечорів був таємний, присвячений поету-модерністу, драматургу Михайлу Олексійовичу Кузміну. Ніяких анонсів та заміток не було, але заповзятливі і спритні одесити дізналися про підготовку і «Літературка» була переповнена.¹⁴

Останнє повідомлення одеських газет про «Літературку» датується 14 січня 1920 року.

У Державному архіві Одеської області зберігаються фонди і документи, які відображують діяльність товариств і клубів, які сприяли розвитку письменництва та піднесенню літературної освіченості в місті:

1. Фонд Одеського літературно-художничого товариства (Ф. 235, 1858–1916 рр.) Фонд містить 7 справ, 4 з яких – фінансові документи щодо витрат товариства: видача платні працівникам товариства, рахунки приватних фірм на придбані товари або послуги (оренда карети, фортепіано, придбання нот і книг, ін.). (спр. 3–7). Дві справи відображують творчу діяльність товариства: 1. 29 грудня 1889 р. Рукопис статського радника Арістарха Івановича Мавродіаді, колишнього вчителя середніх навчальних закладів, мешканця Варшави «У свежей могилы. О жизни и деятельности артиста Варшавской сцены Алозия Жолковского», для публікації в журналі «Артист» (оп. 1, спр. 1); 2. Рукопис Ганни Філіпової «Биография писателя Михаила Михайловича Филиппова» – члена товариства – уривок зі спогадів, записаний на зборах (оп 1, спр. 2);

2. Одеське слов'янське благодійне товариство ім. Кирила та Мефодія (Ф. 273, 1873—1919 рр.). Фонд містить протоколи засідань товариства (1910–1912), звіти про діяльність (1874–1875, 1911), статут (спр. 1, 1973), листування про влаштування благодійних вечорів, лекцій та бесід.

3. Документи фондів доповнюють матеріали з фонду Канцелярії Одеського градоначальника (ф.2) Зокрема, справи про затвердження статутів товариства (клубу), списки членів, засновників, листування з градоначальником щодо проведення засідань, протоколи засідань товариства, доповідні записки чиновників щодо проведених публічних засідань, деякі тексти доповідей (ф. 2, оп. 1, спр. 2265 (1897); ф. 2, оп. 7, спр. 140 (1906); ф.2, оп. 7, спр. 320 (1909–1916));

4. Окрему групу документів складають особові фонди персоналій, які мають відношення до літературних товариств:

- фонд особового походження одного з засновників Одеського літературно-артистичного товариства, художника Едуардса Бориса Васильовича (1860–1924), в якому зберігається статут Одеського літературно-артистичного товариства (ф. 154, оп. 1, д. 43);
- фонд історика, професора Новоросійського університету Євгена Миколайовича Щепкіна, містить листування з товариством допомоги літераторам та вченим за 1914 рік (ф. 151, оп. 1, спр. 98) та звіти Пушкінського дому Одеського товариства допомоги літераторам та вченим за 1911–1913 рр (ф. 151, оп. 1, спр. 46);
- у особовому фонді професора права, історика революційного руху Ісаака Абрамовича Хмельницького зберігаються документи про діяльність Одеського літературно-артистичного клубу, звіти за 1916–1917 роки (ф. Р-5250);
- У бібліотеці архіву зберігаються звіти правління Одеського літературно-артистичного товариства за 1917–1918 роки.

Джерела та література

1. ф. 44, оп. 1 (1821), спр. 14, арк. 1.
2. ф. 44, оп. 3 (1857), спр. 103, арк. 1, 2.
3. ф. 2, оп. 1, спр. 2361, арк. 6–17.
4. *Звіт правління Одеського слов'янського благодійного товариства імені св. Кирила і Мефодія за 1885 р.- Одеса. – 1886. – С. 13.*
5. ф. 5, оп. 1. спр. 1961, арк. 1–5.
6. ф. 273, оп. 1. спр. 19, арк. 1–5
7. ф. 2, оп. 7, д. 378.
8. ф. 2, оп. 1, спр. 3221а
9. ф. 2, оп. 7, спр. 351, арк. 44–46.
10. ф. 2, оп. 7, д. 379, арк. 25–26, 45зв.
11. О. М. Дерібас «Старая Одесса», Одеса, 1913. – С. 164–165.
12. ф. 2, оп. 7, спр. 140
13. К. Азадовський «Александр Биск и одесская «Литературка»» (Діаспора. Вип. 1. Нові матеріали. Париж – СПб., 2001. С. 95–141.
14. О. Биск «Одесская «Литературка» (Одесское Литературно-Артистическое общество)» // «Новое русское слово». 1947. № 12783. 27 квітня. С. 2, 8. Републікація – в кн.: Діаспора. Вип. 1. Нові матеріали., С. 115–141.

Додаток

Одеські товариства, які сприяли розвитку письменництва та піднесенню літературної освіченості (II пол. XIX – поч. XX ст.)

З фонду 2 «Канцелярія Одеського градоначальника»

Хронологічні межі	Назва справи за описом (назви подано мовою оригіналу)	Реквізити справи
1861	Об учреждении в Одессе общества под названием «Гармония»	Ф. 2, оп. 1, спр. 584
1898	Об изменении устава общества «Гармония»	Ф. 2, оп. 1, спр. 2495
1862	О дозволеннии учредить в Одессе еврейское общество «Беседа»	Ф. 2, оп. 1, спр. 634
1884 1885	Об изменении устава общества «Беседа»	Ф. 2, оп. 1, спр. 1495 Ф. 2, оп. 1, спр. 1521
1889	По ходатайству правления общества «Беседа» о разрешении отрыть подписку среди членов общества на сбор пожертвований в пользу недостаточных учеников Одессы	Ф. 2, оп. 1 спр. 1795
1898	О дополнении устава общества «Беседа»	Ф. 2, оп. 1, спр. 2461
1869	Об учреждении в Одессе славянского благотворительного общества им. Кирилла и Мефодия	Ф. 2, оп. 1, спр. 765 (втрачена)
1872	Об изменении и дополнении устава славянского благотворительного общества им. Кирилла и Мефодия	Ф. 2, оп. 1, спр. 838 (втрачена)
1877	О правилах взаимодействия со славянским благотворительным обществом	Ф. 2, оп. 1, спр. 1036
1899- 1900	О разрешении устройства спектаклей, концертов, литературных чтений славянскому благотворительному обществу им. Кирилла и Мефодия	Ф. 2, оп. 1, спр. 2687
1888	О разрешении устройства спектаклей концертов, литературных чтений славянскому благотворительному обществу им. Кирилла и Мефодия (отчеты о проведенных мероприятиях)	Ф. 2, оп. 1, спр. 2384, 2385, 2386, 2387
1888	Об утверждении устава общества вспомоществования литераторам и ученым	Ф. 2, оп. 1, спр. 1715
1897	Об утверждении устава общества любителей литературы и искусства	Ф. 2, оп. 1, спр. 2361
1896	Об одесском литературно-артистическом обществе	Ф. 2, оп. 1, спр. 2265

Хронологічні межі	Назва справи за описом (назви подано мовою оригіналу)	Реквізити справи
1904	О заседаниях одесского литературно-артистического общества	Ф. 2, оп. 1, спр. 3075
1905	Об утверждении устава одесского научного и литературно-артистического кружка	Ф. 2, оп. 1, спр. 3196
1906	Устав Одесского научного литературно-артистического кружка	Ф.2, оп. 7, спр. 140
1917	Устав Одесского литературно-артистического общества	Ф. 2, оп. 7, спр. 602
1908	О разрешении литературно-музыкального вечера	Ф. 2, оп. 1, спр. 3317
1908–1909	Собрания и вечера украинского общества «Просвіта»	Ф. 2, оп. 7, спр. 276, 285
1910	О закрытии украинского общества «Просвіта»	Ф. 2, оп. 7, спр. 314
1913–1914	Устав Одесского украинского литературно-артистического клуба	Ф. 2, оп. 7, спр. 570 (втрачена)
1909–1911	Устав еврейского литературного общества	Ф. 2, оп. 7, спр. 351
1909–1910	Устав просветительского общества «Содружество русских писателей»	Ф. 2, оп. 7, спр. 378
1914	Устав еврейского литературного общества в Одессе	Ф.2, оп. 7, спр. 506
1914	Устав Одесского украинского клуба	Ф. 2, оп. 7, спр. 379

III. ЗВЕРНЕННЯ ГРОМАДЯН: консультації столу довідок та соціально- правовий аспект роботи архівів

*Желясков Степан Андрійович,
заступник начальника відділу використання документів,
інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків*

Підтвердження трудового стажу і заробітної плати

Державний архів Одеської області ІНФОРМУЄ, що документи з особового складу діючих установ, організацій, підприємств (книги наказів з особового складу, відомості, або особові рахунки, про нарахування заробітної плати, особові справи працівників) зберігаються протягом 75 років за місцем роботи.

У випадку ліквідації установи з наявністю правонаступника, яким, як правило, є орган ліквідованої установи, або профільна установа, указані документи передаються правонаступнику. У разі ліквідації установи без правонаступника документи надходять на зберігання до архівних установ, що утворюються органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування для централізованого тимчасового зберігання зокрема документів з особового складу. Такі архівні установи отримали назву трудових архівів.

Якщо трудові архіви на відповідній території не створені, то зазначені документи передаються до державних архівних установ, архівних відділів міських рад, де зберігаються документи Національного архівного фонду (документи постійного зберігання).

На теперішній час на території Одеської області діють трудові архіви у кожному з 26 районних центрів, які утворені районними радами. Тому документи ліквідованих установ з особового складу та інші документи тимчасового зберігання не надходять на зберігання до державних архівних установ, зокрема до Державного архіву Одеської області.

Враховуючи вищевикладене, рекомендуємо громадянам звертатися за довідками про трудовий стаж та заробітну плату в першу чергу за адресами розташування установ на час їхньої роботи, навіть якщо назва установи за цією адресою не відповідає назві на час роботи. Установа з іншою назвою може бути правонаступником ліквідованої установи. У разі відсутності документів за адресою на час роботи і у трудовому архіві, пошук документів рекомендуємо продовжити, звернувшись до обласного управління статистики за місцем розташування установи, де можна з'ясувати її наявність у Єдиному державному реєстрі установ, підприємств, організацій України (ЕДРПОУ), якщо установа змінила назву і адресу. В управлінні статистики можна також одержати довідку про середньостатистичну заробітну плату за певною посадою на певний час.

Якщо документи установи втрачені, що підтверджується обліковим документом із зазначенням причини їх втрати, або шляхи їх пошуку вичерпані, вирішувати

питання щодо встановлення трудового стажу і заробітної плати можливо у судовому порядку на підставі офіційної відповіді про втрату документів, або про їх відсутність в архівних установах на відповідній території.

Рекомендації щодо шляхів пошуку документів з особового складу.

Відомості про статус установи, підприємства, організації (діюча, ліквідована чи ліквідована з правонаступником) та інша інформація про установу може зберігатися у таких інстанціях:

1. Головне управління статистики в Одеській області – надає інформацію з єдиного державного реєстру (ЄДРПОУ – єдиний державний реєстр підприємств, організацій, установ), зокрема щодо ліквідації або реорганізації, місцезнаходження установи. З питань отримання інформації з ЄДРПОУ Одеської області звертатися в Управління збирання даних статистичних спостережень та взаємодії з респондентами, Відділ ведення реєстру статистичних одиниць (65026, м.Одеса, вул.Польська, 16, кім.3, тел. (048) 722–71–90);

2. Одеське регіональне відділення Фонду Державного майна України – зберігає справи по приватизації об'єктів (заводів, фабрик, торгівельних організацій, наукових установ, сільськогосподарських господарств тощо) за період з 1998 р. по теперішній час (65012, м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 15, тел. (048) 7315028). Документи по приватизації за 1993–1997 рр. зберігаються у Держархіві Одеської області (фонд Р-8062, місце зберігання – корпус № 2, вул. Пироговська, 29).

3. Відділ державних реєстраторів виконавчого комітету Одеської міської ради (65012, м. Одеса, вул. В. Арнаутська, 15, т. (048) 797–20–40).

*Хитрова Лідія Миколаївна,
директор Департаменту архівної справи та діловодства
Одеської міської ради*

Основні напрями діяльності та склад фондів Департаменту архівної справи та діловодства Одеської міської ради

Архівний відділ в м. Одесі був заснований у 1932 році на базі архівоуправління. Першим керівником архівного відділу був тов.Соловйов, розташовувався архів у приміщенні за адресою: м. Одеса. вул. Щепкіна, 10. Дані про архівний відділ до 1984 року в департаменті відсутні.

В 1984 році рішенням виконавчого комітету Одеської міської ради народних депутатів затверджено «Положение об Одесском государственном городском архиве», згідно з яким міський архів був закладом державної архівної служби СРСР, здійснював своєчасне зберігання документів Державного архівного фонду СРСР, які накопичувались під час діяльності установ, підприємств та організацій міста Одеси. Міському архіву було виділено приміщення в центрі міста Одеси за адресою: м. Одеса, вул. Грецька, 35.

Розпорядженням міського голови від 11.11.98 р. № 250–01р було затверджено «Положення про Одеський державний міський архів». Згідно з положенням державний міський архів займався державною реєстрацією, обліком документів постійного зберігання, комплектуванням та використанням архівних фондів, надавав допомогу в діяльності архівних підрозділів, готував друковані витяги рішень та розпоряджень виконавчого комітету Одеської міської ради, довідки по заробітній платі.

Рішенням виконавчого комітету Одеської міської ради від 29.11.02 р. № 427 затверджено «Положення про архівний відділ виконавчого комітету Одеської міської ради», який створюється на базі Одеського державного міського архіву. Архівний відділ діяв як виконавчий орган Одеської міської ради, а з питань делегованих йому повноважень органів виконавчої влади у галузі архівної справи і діловодства був підконтрольний державному архіву області. Кількість працівників збільшується з 3-х осіб до 5-ти. Кількість фондів у 2002 році складає 114, в яких налічується 18356 справ постійного зберігання та 2642 справи з особового складу (разом 20 998 од. зберігання).

В 2004 році архів отримав нове приміщення за адресою: вул. Стовбова, 17. Рішенням сесії Одеської міської ради від 15.07.05 р. № 4232- IV «Про реорганізацію та створення виконавчих органів Одеської міської ради» створено департамент архівної справи та діловодства Одеської міської ради. Штатна чисельність зросла з 50 одиниць до 20 одиниць.

У зв'язку із постійним поповненням фондів та розширенням функцій департаменту у 2018 році перероблено структуру департаменту та збільшено чисельність працівників на 5 одиниць. В департаменті створено 3 важливих сектори: сектор формування електронного архіву документів Національного архівного фонду, сектор обліку документів трудового архіву, сектор використання інформації документів трудового архіву.

Згідно із Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» департамент архівної справи та діловодства виконує власні повноваження щодо формування та використання архівних документів ліквідованих юридичних осіб (трудового архіву) та делеговані повноваження щодо зберігання документів Національного архівного фонду (НАФ), що мають місцеве значення, і управління архівною справою та діловодством на відповідній території. Таким чином, у складі департаменту два архіви у вигляді відділів: відділ формування, обліку та використання документів Національного архівного фонду та відділ документів трудового архіву.

На зберіганні в департаменті 75 фондів Національного архівного фонду та 4298 фондів ліквідованих підприємств, установ та організацій міста Одеси, в яких налічуються понад 245 тисяч одиниць зберігання. Найбільш великі фонди складають органи виконавчої влади (органи місцевого самоврядування) такі, як фонд №151 «Виконавчий комітет Одеської міської ради депутатів трудящих, виконавчий комітет Одеської міської ради народних депутатів, Одеська міська рада та її виконавчий комітет» – 10671 од.зб. за 1971–2010 рр.; фонди райвиконкомів та районних адміністрацій міста Одеси: фонд № 153 «Виконавчий комітет Жовтневої райради депутатів трудящих, Жовтнева районна адміністрація виконавчого комітету Одеської міської ради» – 2222 од.зб. за 1967–2002 рр.; фонд № 48 «Виконавчий комітет Ленінської райради депутатів трудящих, Ленінська районна адміністрація виконавчого комітету Одеської міської ради» – 1804 од.зб. за 1971–2002 рр.; фонд № 49 «Виконавчий комітет Іллічівської райради депутатів трудящих, Іллічівська районна адміністрація виконавчого комітету Одеської міської ради» – 3917 од.зб. за 1971–2002 рр.; фонд № 190 «Виконавчий комітет Центральної райради депутатів трудящих, Центральна районна адміністрація виконавчого комітету Одеської міської ради» – 2815 од.зб. за 1967–2002 рр.; фонд № 298 «Виконавчий комітет Суворовської райради депутатів трудящих, Суворовська районна адміністрація виконавчого комітету Одеської міської ради» – 2229 од.зб. за 1979–2002 рр.; фонд № 186 «Виконавчий комітет Приморської райради депутатів трудящих, Приморська районна адміністрація виконавчого комітету Одеської міської ради» – 2710 од.зб. за 1971–2002 рр.; фонд № 384 «Приморська районна адміністрація Одеської міської ради» – 2731 од.зб. за 2003–2007 рр.; фонд № 234 «Виконавчий комітет Київської райради депутатів трудящих, Київська районна адміністрація виконавчого комітету Одеської міської ради» – 3633 од.зб. за 1966–2002 рр.; фонд № 390 «Київська районна адміністрація Одеської міської ради» – 1530 од. зберігання за 2003–2011 рр. та ін. В документах міститься інформація щодо основної діяльності виконавчих органів Одеської міської ради: рішення, розпорядження міського голови, Одеської міської ради, виконавчого комітету Одеської міської ради, голів районних адміністрацій, положення про постійно діючі комісії, штатні розклади та інші документи постійного зберігання. В 2018 році відкритий новий фонд ліквідованого Управління закупівель Одеської міської ради (17 од.зб., фонд 403).

В департаменті на зберіганні є документи радянського періоду: фонд №269 «Колгосп ім.К. Лібкнехта Овідіопольського району Одеської області» в кількості 62 одиниць зберігання за 1946–1976рр., фонд № 288 «Радгосп «Авангард» – 189 справ за 1959–1979 рр., фонд № 304 «Колгосп ім. 20-річчя Пролетарської революції Кагановіцького району» в кількості 3 справ за 1946–1947 рр., фонд № 305

«Колгосп ім. Перекопської дивізії Кагановіцького району м.Одеси» в кількості 22 справ за 1944–1958 рр., фонд № 226 «Риболовецький колгосп ім. Шмідта» в кількості 205 одиниць зберігання за 1960–2008 рр., 8 фондів ліквідованих районних інспектур Державної статистики за 1960–1985 рр. та ін. На державному зберіганні знаходяться документи фонду № 213 «Одеське трамвайно-тролейбусне управління, КП «Одесмськелектротранс» в кількості 1204 одиниці зберігання за 1945–2009рр., фонду № 394 «Одеська муніципальна біржа» в кількості 532 справи за 1997–2005 рр.

Значну частку фондів складають документи ліквідованих підприємств, установ та організацій міста Одеси, починаючи з 1944 року, які надходять на зберігання у відділ документів трудового архіву.

Архівосховище документів трудового архіву

Для цього з вересня 2004 року сформовано трудовий архів міста Одеси в об'ємі 188548 одиниці зберігання (4298 фондів), з них: 148758 одиниць зберігання передані до департаменту від ліквідованих юридичних осіб, 39790 від Державного архіву Одеської області, районних адміністрацій міста Одеси, відділу державних реєстраторів Одеської міської ради. У порівнянні з 2004 р. в 2018р. обсяг документів трудового архіву збільшився майже у 8 разів: з 22774 од. зберігання до 188548 од. Тільки за 2018 рік в департамент архівної справи та діловодства Одеської міської ради надійшло 209 нових фондів, найбільші із яких: ВАТ «ХК «Краян» -15949 од.зб.;Державне підприємство «Науково – дослідний та конструкторсько – технологічний інститут холодильної техніки і технології «Агрохолод» – 168 од.зб.; Дочірнє підприємство «Одеський завод бактерійних і вірусних препаратів» ПАТ «Укрмедпром» – 365 од.зб.; ТОВ «Копійка-Трейд»-57 од.зб.; ТОВ «Померанч» – 37 од.зб.; Управління закупівель Одеської міської ради – 28 од.зб.; Дочірнє підприємство Державної акціонерної компанії «Хліб України «Одеський портовий елеватор» – 396 од.зб.; торгівельно – посередницька фірма «Успіх» ТОВ – 27 од.зб.; Публічне акціонерне товариство «Елак» – 757 од.зб.; Одеське обласне виробниче об'єднання з

виробничо-технічного забезпечення сільського господарства – 236 од.зб. Поповнено існуючий фонд №3982–Т ВАТ «Одеський завод «Центролит» на 27 од.зб.; Фонд №4126-Т ВАТ «ХК «Краян» на 4305 од.зб.

Одним із основним напрямком роботи департаменту є прийом громадян та видача архівних довідок на підставі документів, які знаходяться на зберіганні. Щорічно в департамент звертаються понад 7 тисяч громадян. За 2018 рік виконано 8652 запита (тематичний та соціально-правовий). З питань підтвердження трудового стажу та розміру заробітної плати звернулося 6417 громадянина, що складає 74% від загальної кількості виконаних запитів.

Прийом громадян працівниками департаменту

Тематика запитів: надавання копій документів Національного архівного фонду, видача архівних довідок про стаж та заробітну плату, перейменування підприємств, підтвердження шкідливих умов праці (якщо такі документи є на зберіганні), а також видача копій документів особових карток Т-2, особових справ, розрахункових аркушів із заробітної плати, видача оригіналів трудових книжок, дипломів, атестатів про освіту. Прийом громадян ведеться три рази на тиждень. В департаменті працює стіл довідок, в якому громадяни отримують інформацію про наявність документів та виконані довідки. По отриманих довідках громадянам нараховується пенсія, допомога по втраті годувальника, оформляються документи на нерухомість.

В межах своїх повноважень департамент співпрацює з усіма організаціями списків №1, №2, №3; проводить комплексні, контрольні та тематичні перевірки з питань контролю стану та наявності документів постійного зберігання, з особового складу, формування документів у справи, поповнення розділів номенклатури справ. В 2018 році проведено 4 комплексних та 5 контрольних перевірок в органах місцевого самоврядування Одеської міської ради. В результаті співпраці з департаментом всі організації списку №1 мають відповідальних за стан діловодства в особі перших заступників керівника установи, розроблені та затверджені положення про експертну комісію та архівний підрозділ, є приміщення для документів архі-

ву, призначені відповідальні за архів установи. На жаль, архівні сектори є тільки у виконавчому комітеті Одеської міської ради, департаменті труда та соціальної політики, департаменті комунальної власності у т. ч. в управлінні земельних ресурсів. В інших підрозділах за архів відповідають фахівці, які працюють в канцелярії, кадровій службі або відділах із правових відносин та мають основні службові обов'язки. В результаті перевірок встановлено, що всі установи, підприємства та організації місцевого самоврядування, в діяльності яких створюються документи Національного архівного фонду мають затверджені номенклатури справ, 35 організацій упорядкували документи постійного зберігання та з особового складу за 2014–2015 роки включно.

В департаменті постійно проводиться робота щодо удосконалення шляхів та способів підвищення інформативності та результативності використання науково-довідкового апарата до документів Національного архівного фонду. В січні 2017 року розпочав роботу сектор формування електронного архіву. Станом на 20.11.2018 року відскановані документи Одеської міської ради та її виконавчого комітету за 1971–1998 рр. в кількості 1400 одиниць зберігання. Тільки в 2018 році відскановані документи Одеської міської ради та її виконавчого комітету за 1996–1998рр. в кількості 300 од.зб., оцифровується 1 опис №1 фонду №151 «Одеська міська рада та її виконавчий комітет».

Департамент має веб-сторінку на офіційному сайті Одеської міської ради, де розміщено інформацію про роботу департаменту, списки фондів, плани та звіти з основної діяльності, рекомендації щодо оформлення та подачі звернень до департаменту та ін. Головним результативним і сучасним пошуком для кожного користувача є пошук документів за допомогою мережі Інтернет. Документи Національного архівного фонду, які були прийняті на засіданнях виконавчого комітету та Одеської міської ради після 2003 року є в мережі Інтернет, ця база постійно поповнюється.

Контактна інформація:

65098, м. Одеса, вул. Стовбова, №17. Тел./факс-721-14-09

Електронна адреса: deparhiv@omr.odessa.ua

IV. СІМЕЙНІ ІСТОРІЇ: методика і практика генеалогічних досліджень

*Успенська Галина Борисівна
начальник відділу формування НАФ та діловодства*

Особові справи викладачів та студентів як генеалогічне джерело (на матеріалах фонду Одеського національного медичного університету)

Сьогодні генеалогія як спеціальна історична дисципліна знаходиться на новому етапі свого розвитку. Сплеск інтересу до даної науки обумовила низка причин: її «застій» в радянську добу, посилення уваги істориків до жанру біографії, і нарешті одвічний інтерес однієї людини до життя іншої.

Дослідження родоводу проводиться на основі широкого кола історичних та генеалогічних джерел. Однак, на початковому етапі збору генеалогічної інформації про свій рід, доцільно буде розширити джерельну базу. На наш погляд, перспективним напрямком генеалогічних студій є опрацювання відомостей, що містяться в особовій справі.

Питання інформативності матеріалів особової справи є одним із найменш розкритих в науковій літературі. Першу спробу ввести до наукового обігу особові справи студентів зробила спеціаліст в області історіографії та джерелознавства Л. Дергачова. Її стаття була присвячена методиці опрацювання даного виду джерел [2]. В подальшому проблема ступеню інформативності та значення як історичного джерела особових справ різних категорій (студентів, викладачів, науковців, виборців, військових та інших) вивчали Г. Амалієва [1], О. Сесицька [3], В. Тихонов [4] та інші. Вищезгадані науковці довели необхідність введення до наукового обігу та опрацювання даного масиву джерел; проаналізували ступінь їх інформаційних можливостей.

Мета статті полягає в вивченні особових справ як носія генеалогічних відомостей та аналізі інформативного рівня документів. Історична розвідка є спробою оцінити даний пласт матеріалів як генеалогічне джерело та привернути увагу фахівців до вивчення цього питання.

Специфіка особової справи як історичного джерела полягає в змішаному характері. Умовно документ можна поділити на дві частини: офіційну та наративу. До першої відносяться формулярні списки, особові листки з обліку кадрів викладачів, виписки з метричних книг, копії свідоцтва про навчання тощо. До наративної частини як правило входять автобіографії, листи, клопотання, звернення, пояснювальні записки, заяви та інші документи, автором яких був сам студент чи викладач. Кожен із документів відіграє неоднакову роль у відтворенні історії роду, відрізняється повнотою та ступенем достовірності.

Цікавим джерелом генеалогічної інформації є формулярні списки. До формуляру обов'язково вносилися біографічні дані: прізвище, ім'я, по батькові, дата

та місце народження, соціальне походження, віросповідання. В окремих графах записувалися відомості про майновий стан особи, місце і час здобуття освіти, родинний стан. Наприклад, до формуляру штатного ординатора терапевтичної факультетської клініки колишнього Новоросійського університету лікаря В. О. Бекенева, внесені наступні відомості: «Не имеющий чина лекарь Виктор Александрович Бекенев родился 20 июня 1886 г. Происходит из потомственных дворян. Вероисповедания православного. Имени нет. Окончил в 1911 г. полный курс медицинских наук в Императорском Новороссийском университете. Холост» [6, арк. 1,4]. Належним чином канцелярія слідувала за записом даних, що стосувалися службової діяльності працівника. До відповідної графи внеслися відомості про всі призначення переведення, відзнаку професійної діяльності. Окремо занотовувалася інформація про участь у військових діях, наприклад, в записах формуляру вже згадуваного В. Бекенева значиться: «Участвовал в войне против Австро-Германии с 26 июля 1914 г. по 27 января 1918 г.» [6, арк. 5]. Аналогічні записи знаходимо в послужному списку ординатора терапевтичної госпітальної клініки Б. А. Темпера. «Темпер Борис Абрамович, мещанин, родился 25 декабря 1898 года в г. Одеса. Еврей. Жена Анна Семёновна Темпер, рожденная 25 мая 1901 г.» [17 арк. 1, 2]. Таким чином, подана інформація про лікарів носить стислий, формалізований характер та окреслює основні віхи їх життя: навчання, службову діяльність, родинні зв'язки тощо. Також детальні біографічні відомості знаходимо в формулярах Л. Л. Андреолетті [5], О. Я. Тарковського [15], Г. Ю. Тотеша [16], К. О. Харченка [18] та інших.

Важливе значення формулярних списків, як генеалогічного джерела, полягає, порівняно з іншими матеріалами, в повноті та достовірності даних про особу. На це вплинуло кілька факторів: формуляр складався державними установами, відомості підкріплювалися іншими документами (свідчення про народження, шлюб, атестат про освіту, диплом), форма документу передбачала включення найбільш повної інформації про особу. З іншого боку, працюючи з формулярним списком, потрібно піддавати його критиці, адже при складанні документу нерідко зустрічаються помилки, часто допущені механічно.

Видозміною формуляру з радянських часів став особовий листок з обліку кадрів. Традиційно в ньому відображені біографічні дані особи, службова діяльність. До інформації, викладеної в особовому листку з обліку кадрів складеного в радянську добу, слід ставитися досить критично, враховувати час його складення і тогочасні політичні реалії. Найменш достовірні відомості могли вказуватися в графах «Соціальне походження», «Основне заняття батьків до 1917 р.», «Перебування в інших партіях (яких, коли, де і з якого по який час), «Чи був в арміях (Червоній гвардії, Червоній армії, Партизанських загонах, Білих та інших антирадянських арміях)», «Чи має родичів за кордоном (де, кого)». На зазначені питання особа, щоб вберегти себе від переслідувань з боку влади, могла подати неправдиву інформацію. Ступінь збереження листків з обліку кадрів більший у порівнянні із формулярними списками. Документ присутній майже в кожній особовій справі викладача.

Важливі відомості про своє коріння також можуть міститись в автобіографії, яку складав та додавав до особової справи кожен працівник. З даного документу можна почерпнути знову ж таки дані про дату і місце народження особи, його батьків, соціальне походження, навчання тощо. Враховуючи суб'єктно-особистісний

характер автобіографії, її слід вивчати у сукупності з іншими матеріалами, таким чином інформативний потенціал документу буде значно вищим. Наприклад, в автобіографії лікаря-хірурга М. М. Беліно-Беліновича записано: «Родився в 1887 г. в семье служащего. Отец умер в 1895 г. Окончил измайльскую гимназию в 1906 г. Окончил медицинский факультет Одесского университета в 1911 г. С конца 1911 г. по август 1914 г. работал в Одесской городской больнице в должности штатного врача-интерна. В августе 1914 г. мобилизован был в действующую армию и работал в должности ординатора» [7, арк. 15]. Однак, лікар в документі не згадує про своє дворянське походження, нагородження орденом Св. Анни III ступеню, одруження, про що є запис в послужному списку [7, арк. 7–8]. Отже, інформація останнього документу є для складення генеалогічного дерева більш повною та об'єктивною ніж в автобіографії, що ще раз доводить необхідність перевірки відомостей та звернення до широкого кола джерел.

Незважаючи на суб'єктивність автобіографії, вона є досить змістовним джерелом, яке дозволяє побачити долю конкретної людини, висвітлити різнобічні грані життя викладачів Одеського медичного університету.

В той же час автобіографія як генеалогічне джерело дозволяє виявити інформацію, що відсутня в інших документах особових справ, наприклад, місце проживання або рід занять близьких родичів, невраховані при попередньому пошуку родинні зв'язки. Розповідаючи про своє дитинство, асистент лікаря К. Й. Берштейн писала: «Народилась в 1905 році в селі Великих Нізгурцях. Декілька часу жила у свого діда, а потім з батьком переїхала до м. Бердичева. В 8 років вступила до школи: Коли померла моя мати мені було 12 років. Батько одружився вдруге, я зовсім тоді пішла від батька, та виїхала до м. Києва де жила у баби. Баба працювала робітницею у пекарні...» [11, арк. 9]. Таким чином, отримані відомості задають новий вектор пошуку та надають можливість встановити всі можливі родинні зв'язки.

Зауважимо, що кожна автобіографія викладача відрізняється об'ємом та змістом, мірою розкриття того чи іншого факту, на що безперечно вплинуло бажання автора висвітлити «потрібні» йому події. Ординатори С. М. Браїловський [13, арк. 9] та Г. О. Біжо [12, арк. 6], намагаючись довести свою лояльність і підтримку радянської влади, детально зупинилися на тематиці участі в лавах Червоної гвардії та Червоної армії. Хірург Б. Й. Беренсон-Шпарц [9, арк. 1] і санітарка В. Є. Березовська [8, арк. 1] описували свій трудовий шлях.

Отже, формулярні списки, особові листки з обліку кадрів, автобіографії мають певний сталий блок інформації генеалогічного характеру: особисті дані, родинні зв'язки, сімейний стан, відомості про освіту, трудовий шлях, нагороди тощо, але відрізняються за ступенем достовірності даних.

Характерною рисою особової справи як виду діловодного документу є її постійне доповнення новими матеріалами: свідоцтвами, заявами, зверненнями, клопотаннями, доповідними записками, листами тощо. На перший погляд може здатися, що дані документи не несуть суттєвої інформації, однак при обмежених інформативних можливостях, отриманні відомості можуть значно звужити хронологічні межі пошуку, наприклад, встановлення дати шлюбу або народження дитини. Так в особовій справі лікаря-терапевта О. Д. Бернштейна в анкеті, датованої 20 серпням 1924 р., записано – неодружений. При подальшому вивченні матеріалів знаходимо його заяву про надання відпустки від 9 вересня 1925 р. В документі написано: «Мною получено известие о болезни моей жены, находящейся в городе Клин. Вследствии

отсутствия в указанном городе моих близких, мое присутствие там необходимо» [10, арк. 5]. Наявність на анкеті та заяві дат дозволяють зробити висновок, що шлюб був укладений між 1924–1925 рр., що значно полегшує подальший збір інформації та зменшує діапазон пошуку.

Значну частину генеалогічних відомостей можна почерпнути також із довідок (посвідчень), наданих студентами та викладачами з різних питань. У посвідченні В. Бекенева зазначається «...он проживает по Ризовской ул. № 9, кв. № 9 вместе со своею матерью Евгенией Семеновной Бекеновой 72 лет и сестрой Юлией Александровной Бекеновой 45 лет» [6, арк. 22]. В аналогічному документі, виданому на ім'я бухгалтера Медичного університету С. О. Браціана читаємо: «Здесь на квартире вместе с С. Брациано живут: его больной брат – пенсионер 68 лет и его безработная сестра 60 лет находящаяся на его иждивении» [14, арк. 5]. Аналіз документів дозволяє доповнити відомості про склад родини особи, сімейний стан, приблизний рік народження.

Особові справи студентів значно поступаються своїми інформативними можливостями матеріалам справ викладачів, на що вплинули нижчий ступінь збереження, обмежений строк перебування в навчальному закладі тощо. Найбільш повно в особовій справі студента представлені біографічні відомості. Даний блок інформації розкривають довідки та анкети вступників. Окрім дати народження, соціального походження, національності, даних про початкову освіту із документів можна встановити місце попередньої роботи або заняття студента. Дану інформацію про себе подали студенти: П. Ф. Анашкіна [20], П. Ф. Анін [21], В. А. Варфоломеева [22], Л. Ф. Васильев [23], Ю. М. Карнаух та інші [26].

До матеріалів особових справ, як і будь-якого історичного джерела, потрібно ставитися критично, проводити аналіз кожного із документів, перевіряти отримані відомості. Наприклад, в анкеті студентки Одеського медичного університету А. Й. Соломикоїно записано, що вона народилася 22 грудня 1912 р. [19, арк. 10], але в виписці з метричної книги зазначена інша дата 25 січня 1911 р. [19, арк. 18]. Зважаючи на джерело створення кожного із документів та його юридичну силу, за достовірну сприймаємо виписку із метричної книги, причому дата, зазначена в даному документі, збігається із відомостями свідоцтва про початкову освіту, що також увійшло до особової справи студентки.

Особливий інтерес викликають наративні матеріали особових справ студентів (заяви, пояснювальні записки, листування). Наприклад, в особовій справі студентки В. М. Вінер відсутні будь-які біографічні документи, натомість із заяви про призначення стипендії, ми дізнаємося, що продовжувати навчання вона може лише за умови отримання стипендії, оскільки вона допомагала матеріально своєму батькові інваліду третьої групи. Також студентка вказала, що їй батьку 77 років і, що він працював 52 роки сільським лікарем [24, арк. 15]. Отже, із документу ми можемо встановити рід занять одного із предків, приблизну дату народження. Більш ширші відомості про родину дізнаємося із заяви О. Ю. Демиденко. Студентка згадала про місце проживання батька, його місячний заробіток, брата який навчався в одному із ВНЗ Москви і про мачуху [25, арк. 7]. Таким чином, із заяви студентки ми можемо почерпнути відомості, які не містить будь-який інший офіційний документ.

На жаль, основною проблемою особових справ як генеалогічного джерела залишається не лише достовірність, але й питання ступеню збереженості та повноти.

Особова справа студента чи викладача може складатися від 1 до 40 і більше документів, які несуть в собі різний об'єм інформації.

Таким чином, матеріали особових справ студентів та працівників Одеського медичного університету відрізняються за об'ємом, змістом, повнотою, достовірністю відомостей, але в цілому є цінним джерелом інформації генеалогічного характеру. Склад особових справ характеризується неоднорідністю за об'ємом, видом і змістом документів.

Джерела та література:

1. Амалиева Г. Д. Личные дела студентов Казанского университета (1917–1925 гг.) как исторический источник. [Електронний ресурс] <http://cheloveknauka.com/lichnye-dela-studentov-kazanskogo-universiteta-1917-1925-gg-kak-istoricheskiy-istochnik>
2. Дергачева Л. Д. О методике изучения личных дел аспирантов МГУ. 20-е – середина 30-х годов // Комплексные методы в изучении истории с древнейших времен до наших дней. Тезисы докладов совещания. – М., 1984. – С. 178–183.
3. Сесицкая А. С. Личные дела исследователей как исторический источник (на материалах Государственного архива Камчатского края). [Електронний ресурс] http://www.kamlib.ru/resourses/sesickaya_31.htm
4. Тихонов В. И. Кто достоин избирательных прав? Типология и контент – анализ заявлений лишенцев // Круг идей: макро и микроподходы в исторической информатике. Труды V конференции Ассоциации «История и компьютер». – Минск: БГУ, 1998. – Т. 2. – С. 140–177.
5. Державний архів Одеської області (далі ДАОО). – Ф. – Р-2147 (Одеський національний медичний університет). – Оп. 6. – Спр. 18. – 64 арк.
6. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 71. – 43 арк.
7. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 76. – 24 арк.
8. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 93. – 3 арк.
9. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 95. – 9 арк.
10. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 99. – 33 арк.
11. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 101. – 34 арк.
12. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 105. – 22 арк.
13. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 130. – 48 арк.
14. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 133. – 13 арк.
15. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 943. – 28 арк.
16. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 947. – 8 арк.
17. ДАОО. – Ф. – Р-2147. Оп. 6. – Спр. 948. – 33 арк.
18. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 6. – Спр. 1013. – 24 арк.
19. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 7. – Спр. 2461. – 41 арк.
20. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 8. – Спр. 6. – 7 арк.
21. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 8. – Спр. 8. – 29 арк.
22. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 8. – Спр. 63. – 12 арк.
23. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 8. – Спр. 65. – 11 арк.
24. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 8. – Спр. 74. – 28 арк.
25. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 8. – Спр. 126. – 17 арк.
26. ДАОО. – Ф. – Р-2147. – Оп. 8. – Спр. 156. – 13 арк.

Крачков Сергій Миколайович

головний науковий співробітник відділу організації і координації архівної справи та контролю за виконанням документів органів влади

Мій родовід: з досвіду генеалогічного дослідження

Інтерес до історії своєї родини виникав поступово. Спочатку це були звичайні дитячі запитання: що? де? коли? чому? На які відповідали мої батьки, бабусі, дідусі та ще і, на додаток, розповідали свої цікаві життєві історії, які я дуже любив слухати.

Так, одного разу я дізнався, що мій дід мав болгарське коріння та професійно займався городиною. Потім були уроки історії та літератури, на яких шкільні вчителі розповідали про походження прізвищ, що мене дуже зацікавило, і я поступово почав шукати інформацію про походження свого прізвища. До речі, відомо, що прізвище людини походить від його імені, місця походження, роду діяльності, або тієї дії людини, яка запам'яталась її оточенню. Так, до сьогодні у моєму рідному містечку Біляївці існує старовинна звичка називати людину не за її прізвищем, а по вуличному імені, прізвиську, яке вона отримала, або яке перейшло їй від батьків.

Враховуючи походження свого діда, у російсько-болгарському словнику я знайшов інформацію, що болгарське слово «крачка» перекладається як «шаг», або «крок» українською, що може означати, наприклад, що мій предок дуже любив ходити – крокувати, мандрувати. Існує версія походження прізвища від імені «Крачо». Варіантів може бути багато.

Також до ідеї вивчення свого роду мене спонукав мій батько Крачков Микола Андрійович, який свого часу намагався скласти генеалогічне древо, але йому цю справу закінчити не вдалось (він рано пішов з життя), а його записів не залишилося.

Деякі сторінки історії родини мені вдалось зберегти завдяки розповідям бабусі – Крачкової (дівоча – Довженко) Тетяни Костянтинівни та сімейним старим фотографіям, зробленим до 1917 року. Ще були розповіді старожилів Біляївки, які знали Тетяну Костянтинівну та її сестер – «дочок ковалівських», котрі дуже добре співали, і їх голоси впізнавали далеко за межами Зеленого хутору (в їхньому виконанні старожилам були відомі так звані «хуторянські попури»). Чому «дочки ковалівські», а тому, що мій прадід Довженко Костянтин Федорович був ковалем на Зеленому хуторі. Загинув у 1919 році під час іноземної інтервенції Біляївки. Сама ковальня знаходилась біля повороту на Квашино. Мого діда Крачкова Андрія Христофоровича біляївці знали як «булгарина», який займався на Зеленому хуторі вирощуванням городини.

Я зацікавився і почав вивчати історію людей, які носили таке ж прізвище, як у мене. Звернувся до довідкової літератури, а саме до Книг Пам'яті Одеської області, яке містить іменні списки загиблих у роки війни 1941–1945 рр. Але зібраної інформації виявилось недостатньо, щоб скласти цілісну картину родоvodu. Тому влітку 2014 року я заїхав до двоюрідної сестри свого батька, мешканки Зеленого хутору – Заїки Віри Омелянівни та розпитав у неї, що їй відомо про історію нашої родини. І саме її цікава розповідь підштовхнула мене до більш детального вивчення історії свого роду.

Перший крок генеалогічного дослідження – опитування родичів, близьких і знайомих, збирання фактів, сімейних історій і легенд. Важливим джерелом є старі фотографії, листування, листівки, щоденники, грамоти, трудові книжки, тощо.

Взагалі, якщо питання історії свого родоводу цікаве людині, то процес його дослідження виходить досить захопливим і нагадує детективне розслідування чи проходження квесту. По-перше, ти вивчаєш історію своєї родини, по-друге – дослідження розкривають раніше невідомі сторінки життя людей, які могли б стати основою для написання п'єс та кіносценаріїв. Під час пошуків вивчаєш не тільки документи, а ще зустрічаєшся та спілкуєшся з цікавими людьми, пізнаєш багато нового.

Скажімо, з розповіді Віри Омелянівни я дізнався передісторію своєї родини (якщо бути точніше, всього лише одного коліна, але дуже важливого у череді подій, завдяки яким з'явився на світ мій батько). Так, у 19-му сторіччі в Київській губернії (в якому селі – невідомо) жили чоловік (ім'я також невідомо) та його дружина Ганна і була в них донька Параска (прізвища були невідомі). Чоловік працював у графів Браницьких конюхом, а Ганна – кухаркою. Одного разу у селі, де вони мешкали, відбулось повстання селян, після якого чоловіка «забрали у москалі» (у рекрути), а дружина з донькою, коли їй було 8 років, виїхали до Одеси. Там Ганна народила двох доньок – Олену (нащадки якої досі мешкають у місті, коліно родини Скорікових) та Марію (дітей не залишилось), а Параска одружилась з Костянтином Федоровичем Довженком та поїхала до нього в Біляївку, де народила 15 дітей, 4 хлопця та 11 дівчат. На даний час за метричними книгами вдалось встановити народження 8 дівчат (одна з них – згадана Тетяна Костянтинівна) і 3 хлопців. Так, розпочалось коліно Довженків (по батьківській лінії). Однак з цієї історії залишалося відкритим питання, чи був один батько у Параски та Олени з Марією, і це додавало певні труднощі у пошукових заходах.

1927 р., Андрій, Тетяна і Христофор Крачкові

Володіючи відомостями про роки життя і місце проживання, пошуки розпочав у Державному архіві Одеської області, шукав відомості про народження діда Крачкова Андрія Христофоровича та бабусі Довженко Тетяни Костянтинівни. За наявними радянськими документами Андрій народився у 1895 році. При отриманні відповіді з архіву з'явилась перша несподіванка: за метричним записом мій дід Андрій Крачков народився 16 серпня 1897 року у с. Градениці, а батько його був «Балгарско-подданный Хрисанфъ Николаевъ Крачковъ». Завдяки цьому запису я з'ясував точну дату народження діда Андрія та дізнався про статус та національність мого прадіда Хрисанфа Миколайовича Крачкова.

У подальшому, я продовжив пошуки у читальному залі архіву, вивчав метричні книги. Під час дослідження знайшов декілька варіантів написання прізвища та походжен-

ня мого прадіда Хрисанфа Миколайовича Крачкова: як турецько- , болгарсько-підданого на ім'я Христофор (Христо, Хрисанф) Николаев Крачков, у якого було багато дітей. Вдалось встановити 10-тьох: 7 хлопців та 3 дівчат.

Метричні книги як генеалогічне джерело допомагають з'ясувати родинне та соціальне оточення сім'ї. Так, у метричній книзі Успенської церкви с. Біляєвки за 1883 рік зазначено, що турецько-підданий Христофор Николаев Крачков спільно з дружиною біляївського селянина Петра Грузина – Матроною Петрівною були хрещеними батьками Марії – доньки біляївського селянина Василя Федоровича Ронк та Агрипини Іванівни.

Також під час пошуку метричних записів несподіванкою стало те, що батьки діда Андрія та баби Тетяни, ще задовго до їх одруження, були кумами, багато разів хрестили один у одного дітей.

Із згаданого листа з архіву я отримав додаткову інформацію. Зокрема, із запису про народження бабусі Довженко Тетяни я дізнався, що ім'я матері – Параскева Антонієва (до цього часу її пам'ятали лише як баба Паша).

Продовжуючи пошуки по лінії Довженко, я познайомився із родиною Скорокових, котрі розповіли відомі їм подробиці із життя сестер прабабусі Параскеви Антонівни – Марії та Олени. Потім, враховуючи отримані нові дані, знайшов в архіві метричний запис про народження дитини на ім'я Марія, яка за деякими ознаками могла бути сестрою Параскеви (співпадали ім'я матері, по-батькові, соціальний статус батька – рекрут та зазначено місце походження батьків – Київська губернія, графи Браницькі, на яких вони працювали, та які теж мешкали у зазначеній губернії).

Запис з метричної книги Михайлівської церкви м. Одеси:

«08.03.1880 родилась Мария (крещена 16.03.1880). Родители: поступивший в рекруты 24 января 1866 г. Киевской губернии Черкасского уезда Валявской волости села Валявы крестьянин собственник Антоний Макариев ЖЕЖЕРОВЪ и законная жена его Анна Терентиева оба православные».

Враховуючи соціальний статус і місце приписки Антонія Жежерова, подальші пошуки я продовжував у Центральному державному історичному архіві у м. Києві, де зберігаються метричні книги та сповідні розписи мешканців с. Валяви Черкаського повіту Київської губернії. Сповідний розпис – це обліковий документ церковного діловодства, який фіксував відвідання сповіді прихожанами або факти уникнення ними цієї процедури. Вівся він щорічно у приходській церкві, як правило, раз на рік. Дуже цікавий документ, в якому відображались усі жителі села – кожний двір окремо, з переліком всіх його мешканців. На жаль, такі сповідні розписи по церквам Біляєвки не збереглись.

Вивчаючи метричні книги та розписи с. Валяви Черкаського повіту Київської губернії, я знайшов такі записи:

«18.04.1865 бракосочетание: Валявский житель крестьянин собственник Антоний Макариев ЖЕЖЕРЕНКО, православного вероисповедания, 1-м браком, 23 лет и Валявская жителька крестьянка собственница АННА ТЕРЕНТИЕВА Лищенкова, девица, православного вероисповедания, 1-м браком, 20 лет».

«11.10.1865 родилась ПАРАСКЕВА. Родители: Валявский крестьянин собственник Антон Макариев ЖЕЖЕРЕНКО и законная жена АННА ТЕРЕНТИЕВА, оба православного вероисповедания».

Сповідні розписи Покровської церкви с. Валява Черкаського повіту Київської губернії за 1865 рік допомогли з'ясувати біографічні дані родини:

«отец – Макарий Григорьев Жежеръ 59 л.

его жена – Александра Иванова 54 р.

сын Антон Макариев Жежеръ 23 г.

его жена Анна Терентиева, 20 л.»

Фактично прізвище пишеться як ЖЕЖЕР, але залежно від грамотності особи, яка робила запис, змінюється і його написання, тому що раніше записи робили у різних відмінках, і вони змінювались, зважаючи на рідну мову писаря (російською – ЖЕЖЕРов, українською ЖЕЖЕРенко). До речі, в записі про народження Марії спочатку вказано ЖЕЖЕР, а потім дописано закінчення -ОВ.

Понині майже половина мешканців с. Валяви носить прізвища Жежер та Жежеренко, а село дійсно мало відношення до графів Браницьких, колись воно належало Єлизаветі Браницькій, дружині відомого Херсонського генерал-губернатора М. С. Воронцова. І в цьому селі дійсно відбувались селянські заколоти у період з 1864 по 1866 рік.

І ще одна цікава річ. З'ясувалось, що в мене, а також у Заїки Віри Омелянівни в родині Скорікових зберігаються три однакових фотографії, зроблені в Одесі (до 1917 року), на яких зображені Марія, Олена та їх мати Анна Терентієва, яка свого часу прийняла сміливе рішення та виїхала до невідомих їй місць, щоб розпочати нове життя. Таким чином, первинна сімейна історія знайшла своє документальне підтвердження та вдалось встановити імена, прізвища та місце походження ще двох своїх прадідів.

Взагалі, коли починаєш осмислювати історію роду, то виявляєш вплив різноманітних історичних подій XVIII-XX ст. на перебіг подій, які призвели і до моєї появи на цьому світі зокрема. Можливо, це буде сказано пафосно, але це такі події, як повстання в Турбаях*, відміна кріпосного права у 1861 році, російсько-турецька війна 1877–1878р.р., період червоного терору на Україні 1920–1930 рр., Друга світова війна та люди тих часів, котрі мали реальний вплив на прийняття моїми дідами певних рішень. Такі історичні події мали свій вплив на життя й інших родин Біляївки. І це тільки маленька частина знайденої інформації.

Два моїх прадіда Довженко і Підмазко були турбаївцями, прадід з Черкащини на прізвище Жежер з'явився в Одесі після подій, пов'язаних з відміною кріпосного права у 1861 році. Прадід, турецько-підданий Христо Николо приїхав до Біляївки після російсько-турецької війни 1877–1878 рр., його сини Феодот и Андрій Крачкови у 1920-х роках за те, що любили працювати на землі, рішенням суду були позбавлені права голосу. До речі, Андрій був репресований двічі. У 30-х роках разом з родиною (дружиною та двома малолітніми синами) висланий за межі Одеської

* Турбаї — село Градизького повіту Катеринославського намісництва (тепер – Глобинський район Полтавської області). У 1789—1793 роках в селі відбулося одне з найбільших антикріпосницьких селянських виступів у Лівобережній Україні в другій половині XVIII століття і увійшло в історію як Турбаївське повстання.

області. Однак, незважаючи на це, в 40-х роках все-таки повернувся до Біляївки. І вже тут у 1947 році і народився мій батько – Крачков Микола Андрійович.

Варто звернути увагу на таке історичне джерело як особові справи репресованих. До Держархіву Одеської області надійшли на зберігання тільки архівно-слідчі справи репресованих Одещини, які були обвинувачені позасудовими органами (трійками та особливими нарадами НКВС). Кримінальні справи, рішення за якими приймалися судовими органами, залишилися на зберіганні в Управлінні СБУ в Одеській області, де мені вдалося віднайти особову справу мого репресованого діда Крачкова Андрія Христофоровича, засудженого до виселення за межі держави за ст. 54–10, КК УРСР у 1933 році. У матеріалах справи я знайшов невідомі біографічні дані про свого діда, які були невідомі нашій родині, та з'ясував, чому дід свого часу змінив дату та місце свого народження. Взагалі в таких справах, як правило, знаходиться багато цікавих додаткових матеріалів та фактів, які можуть вплинути на подальший пошук.

Наразі, основним джерелом для дослідження залишаються метричні книги та сповідні розписи, про які вже згадувалось раніше. В цих джерелах, зокрема в метричних книгах, міститься інформація не тільки про дату народження, але й інформація про батьків та хрещених (кумів). В метричних книгах церков лютеранського віросповідання ще записувався час (година і хвилина) народження дитини. При складанні записів про шлюб відображалась інформація про походження, вік молодят, а в окремих записах – відомості про батьків та свідків, тощо. При окремому вивченні метричних книг також можна скласти дуже цікаву картину життя мешканців не тільки нашого міста, а ще і приміських поселень, які існували навкруги.

Сьогодні Державний архів Одеської області здійснює колосальну роботу з оцифрування метричних книг і розміщенням матеріалів на офіційному сайті, що дозволяє проводити пошуки дистанційно. Мною опрацьовані метричні книги Біляївського Свято-Успенського храму за 1795–1825 роки. З яких вдалось встановити, що першим священиком у Біляївці був Стефан Костецький, зберігся зразок його підпису. В книгах знаходяться записи з прізвищами перших мешканців села, цікаві записи представників відомих «біляївських» прізвищ (Подмазко-Педмазко, Степаненко-Стипаненко, Рогачко-Рогачка). Також у нашій церкві хрестились та одружувались не тільки селяни, а й багато мешканців з Одеси, Овідіополя, представники дворянства, шляхти та ін.

Наразі мої дослідження продовжуються, з'явилося багато цікавого матеріалу, який стосується не тільки історії родини, а і пов'язаний з історією Біляївки. І тому хотілося б щоб до моїх досліджень приєдналися і інші мешканці міста.

Продовження у наступному випуску

V. АРХІВНІ ВИСТАВКИ

Експозиційна робота архіву, організація виставок є одним з важливих і пріоритетних напрямів роботи по використанню архівної інформації.

Виставки мають важливе значення в сфері популяризації архівних матеріалів. Вони дають можливість багатьом людям ознайомитися з унікальними документами Національного архівного фонду. Для експонування відбирають найцінніші і найцікавіші документи, які подають в зручній для сприйняття формі. Виставка має притягувати погляд та привертати увагу глядача, залишаючи емоційно-пізнавальне враження.

Тематику виставок, як правило, пов'язують з актуальними питаннями суспільно-політичного життя країни, присвячують історичним датам, ювілеям видатних державних, громадських або культурних діячів, актуальним подіям, тощо.

Під час підготовки виставки розробляється тематико-експозиційний план (концепція), де визначаються структура та зміст розділів виставки.

До Вашої уваги представлені тематико-експозиційні плани виставок архівних документів:

- «Шевченко і Одеса» (автор-укладач Мартиненко О. В);
- «З історії політичних репресій на Одещині: «польська операція» у 1937–1938 роках» (автор-укладач Штенко О. Ю.);
- «До 100-річчя заснування Національної академії наук України» (автор-укладач Герасимова С. М.);

Мартиненко Олена Василівна,
начальник відділу використання документів,
інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків.

«Шевченко і Одеса»

Виставка присвячена постаті українського поета, письменника, художника, громадського та політичного діяча Тараса Григоровича Шевченка (1814–1861). Вшановуючи пам'ять одного з найвидатніших синів України, у державному архіві підготовлена тематична виставка архівних документів, в яких відображено життєвий шлях поета та оцінка його творчості.

Перелік документів

1879 р., 4 серпня. Донесення начальника жандармського управління Тимчасовому Одеському Генерал-Губернатору про студентів Новоросійського університету, звинувачених в зберіганні заборонених брошур, серед яких були знайдені вірші Шевченка.

Держархів Одеської області, ф. 5, оп. 1, спр. 59, арк. 1, 10–12

1880 р., 8 серпня. Рапорт начальника жандармського управління в канцелярію Одеського градоначальника та листування про виявлення забороненого Женевського видання «Кобзаря» при обшуку у студентів Новоросійського університету Хавкіна і Романенка, звинувачених у політичній неблагонадійності.

Держархів Одеської області, ф. 45, оп. 1, спр. 131, арк. 1, 6–8, 18–21 зв.

1887 р. 12 березня, 8 червня, 20 листопада. Листування Тимчасового присутствія по внутрішній цензурі в Одесі з Головним управлінням у справах друку про дозвіл видання «Катерина». Рапорт начальника Головного управління у справах друку Тимчасовому присутствію по внутрішній цензурі в Одесі про заборону видання «Катерина» П. Вівчарика, присвячена пам'яті Т. Г. Шевченка.

Держархів Одеської області, ф. 9, оп. 1, спр. 82, арк. 139, 140–140 зв., 158–158 зв.

1892 р. 30 липня. Повідомлення С. Петербурзького цензурного комітету про заборону видання рукопису Валентина Івановича Яковенка «Биография Т. Г. Шевченка».

Держархів Одеської області, ф. 9, оп. 1, спр. 173, арк. 1

1894 р., 6 квітня. Донесення помічника начальника жандармського управління штабс-ротмістра Дремлюги до департаменту поліції про вечір, присвячений пам'яті Т. Г. Шевченка, організований членами гуртка українофілів у м. Єлисаветграді.

Держархів Одеської області, ф. 5, оп. 1, спр. 1239, арк. 29–32

1897 р. 26 квітня, 12 червня, 8 липня. Листування Тимчасового присутствія по внутрішній цензурі в Одесі з Головним управлінням у справах друку про дозвіл видання «Причинна», «Утоплена», «Русалка», «Черниця Мар'яна».

Держархів Одеської області, ф. 9, оп. 1, спр. 294, арк. 30–30зв., 31–31зв., 46–46зв.

1902 р., 20 листопада. Прохання ректора Новоросійського університету одеському градоначальнику дозволити виступ М. Л. Кропивницького з п'єсою Т. Г. Шевченка «Думи» на сімейно-медичному вечорі у Залі Благородного Зібрання, що влаштовувався за ініціативою професорів університету А. К. Медведєва та К. М. Сапежка.

Держархів Одеської області, ф. 45, оп. 8, спр. 41, арк. 27–28

1905 р. 12 лютого. Лист в.о. начальника Головного управління у справах друку Окремому цензору з внутрішньої цензури у м. Одесі про дозвіл видання «Катерина» Т. Шевченка українською мовою.

Держархів Одеської області, ф. 9, оп. 1, спр. 378, арк. 1, 3

1906 р., 19 лютого. Лист в.о. голови педагогічної ради Тираспольської жіночої гімназії Л. Хрушова попечителю Одеського учбового округу про прохання завідувачої місцевою чоловічою недільною школою Ступіної дозволити інспектору народних училищ Херсонської губернії, дійсному статському раднику Іващенко прочитати публічну лекцію у Тираспольській жіночій гімназії на тему: «Т. Г. Шевченко, як тип народного поета. Національне, слов'янське і загальнолюдське значення поезії Шевченка».

Держархів Одеської області, ф. 42, оп. 35, спр. 2725, арк. 67

1907 р., 7 лютого. Листування та постанова Одеської Міської Думи про асигнування на прохання Золотоношської земської управи 500 карбованців від міста Одеси на спорудження пам'ятника Т. Г. Шевченку. Доповідь членів Управи П. Куліша та А. Лукаша щодо святкування у 1914 році 100-річчя з дня народження народного українського поета та пропозиція встановити йому пам'ятник у місті Києві.

Держархів Одеської області, ф. 16, оп. 82, спр. 60, арк. 1–10

1910 р., 19 березня. Лист в.о. Херсонського губернатора інспектору народних училищ 1-го району Херсонської губернії про встановлення портрета народного поета у Херсонській міській початковій школі імені Т. Г. Шевченка з приводу святкування 25-річчя школи.

Держархів Одеської області, ф. 42, оп. 35, спр. 2751, арк. 1, 6

1912 р., 23 лютого. Прохання голови правління Одеського українського клубу Олександра Панченко Одеському градоначальнику про дозвіл на проведення літературного вечора, присвяченого 51-ї річниці з дня смерті Т. Г. Шевченка. Текст лекції П. Г. Клепанського «Т. Г. Шевченко – апостол любови, братства и правды».

Держархів Одеської області, ф. 2, оп. 7, спр. 379, арк. 22–26

1913 р., 2 березня. Рапорт директора Олександрійської вчительської семінарії Левицького попечителю Одеського учбового округу про участь деяких учнів у недозволених приватних зборах на честь роковин Т. Г. Шевченка, про захоплення учнями «малоросійською» мовою, читанням українських книжок та здійснення директором заходів щодо заборони використання в гімназії української мови. Програма зборів учнів.

Держархів Одеської області, ф. 42, оп. 35, спр. 1472, арк. 13–13 зв., 18

1920 р. Протокол засідання комісії Одеської Губнаросвіти про відзначення річниці смерті Т. Г. Шевченка. Постанова комісії організувати вуличні заходи з використанням червоних прапорів, обвитих національними стрічками, з метою таким чином запобігти появі на вулицях «жовто-блакитних прапорів» та «задовольнити національне почуття деяких українських мас».

Держархів Одеської області, ф. 150 оп. 1, спр. 11, арк. 24–29 зв.

1923 р. 10 березня. Протокол № 24 засідання президії Київського губернського виконавчого комітету 5-го скликання у зв'язку з роковинами смерті Т. Шевченка, встановити на вулиці Т. Шевченка бюст.

Держархів Одеської області, ф.Р- 99, оп. 1, спр. 208, арк. 18

1924 р. 22 лютого. Тези та програма відділу народної освіти Одеського міськвиконкому з приводу вшанування пам'яті Т. Г. Шевченка.

Держархів Одеської області, ф.Р-134, оп. 1, спр. 1, арк. 189

1927 р. 20 лютого. Протокол № 21 засідання правління філії Всеукраїнського музичного товариства ім. М. Леонтовича про пропозицію директора Опери С. І. Каргальського влаштувати Шевченківські вечори в оперному театрі.

Держархів Одеської області, ф.Р- 134, оп. 1, спр. 1832, арк. 4

1961 р., 24 лютого. Постанова Котовського райкому Компартії України і Котовського виконкому райради депутатів трудящих № 29-в про заходи з відзначення 100-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка, зокрема, конкурсу на краще виконання творів Шевченка, виставок, літературних вечорів, показів художніх, науково-популярних та хроніко-документальних фільмів.

Держархів Одеської області, ф.Р- 5726, оп. 1, спр. 460, арк. 81–82

1963 р., 20 грудня. Рішення виконкому Одеської сільської обласної ради депутатів трудящих № 519 про проведення обласного огляду-конкурсу сільської художньої самодіяльності, присвяченого 150-річчю з дня народження Т. Г. Шевченка.

Держархів Одеської області, ф.Р- 2000, оп. 8, спр. 31, арк. 29–37

1964 р., 23 січня. Постанова президії Одеського промислової обласної ради профспілок № 264 про участь профспілкових організацій у підготовці і проведенні заходів з нагоди 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка.

Держархів Одеської області, ф.Р- 1763, оп. 8, спр. 813, арк. 75–80

1964 р., 18 листопада. Рішення виконавчого комітету Одеської міської ради депутатів трудящих № 750 про встановлення постаменту для пам'ятника Т. Г. Шевченка в Центральному парку культури і відпочинку ім. Т. Г. Шевченка.

Держархів Одеської області, ф.Р- 1234, оп. 8, спр. 452, арк. 130а – 130а зв.

1964 р., 4 березня. Рішення виконавчого комітету Одеської міської ради депутатів трудящих № 125 про перейменування вулиці Ново-Аркадійської в проспект Шевченко.

Держархів Одеської області, ф.Р- 1234, оп. 8, спр. 435, арк. 48

*Штепко Олена Юріївна,
начальник відділу науково-довідкового апарату, к.і.н.*

“3 історії політичних репресій на Одещині: «польська операція» у 1937–1938 роках” (тематико-експозиційний план)

Фонд Р-8065 «Архів управління СБУ в Одеській області» почав формуватися у 1954 році на підставі наказу Голови Комітету державної безпеки при Раді Міністрів СРСР, згідно з яким в архівах органів КДБ був створений фонд кримінальних справ на осіб, які були зняті з оперативно-довідкового обліку в інформаційних центрах МВС (Управління КДБ по Одеській області – Управління МВС по Одеській області). В наявні слідчі справи були включені документи, які підтверджували закінчення справи:

- постанова прокурора або слідчого про закриття справи;
- вирок суду і військового трибуналу про виправдання залученого до кримінальної відповідальності особи;
- постанова суду або військового трибуналу про припинення справи за підставами для реабілітації, такими як відсутність складу злочину, відсутність злочинного діяння, відсутність події злочину.

З 1954 року до фонду було включено понад 29000 справ, які систематизувалися не за датами провадження, а за хронологією надходження з органів суду і прокуратури з тієї причини, що перегляд справ здійснювався на підставі звернень репресованих громадян або їх родичів

У 1961 році значна кількість документів була передана в територіальні архіви органів КДБ УРСР і КДБ СРСР. Фонд істотно поповнився після низки законодавчих актів 1989 – 1991 років про реабілітацію: Указу Президії Верховної Ради СРСР від 16.01.1989 року «Про додаткові заходи по відновленню справедливості щодо жертв репресій, що мали місце в період 30–40-х і початку 50-х років», Указу Президента СРСР від 13.08.1990 року «Про відновлення прав всіх жертв політичних репресій 20–50-х років» і Закону України «Про реабілітацію жертв політичних репресій в Україні» від 17.04.1991 року.

З січня 1997 року, на підставі Наказу Президії Верховної Ради України №1525-ХІІ, розпочався процес передавання з архіву Служби Безпеки України до Державного архіву Одеської області фільтраційно-трофейних справ, карток на них та журналів, а також карток на військовополонених та справ репресованих радянською владою громадян. 02.06.2010 р. Служба безпеки України офіційно припинила передачу будь-яких архівних матеріалів.

На теперішній час у фонді Р-8065 наявні 40 940 справ, з яких 27 533 од. зб. увійшли до опису № 1, що складається з 4-х частин. До опису № 1а увійшло 18 журналів реєстрації фільтраційних справ. А 13389 архівно-слідчих справ сформували опис №2.

Для архівно-слідчих справ репресованих типовими є такі документи: постанова про початок попереднього слідства, протоколи допиту (підсудного та свідків), протокол обшуку, анкета арештованого, звинувачувальний висновок, виписка з протоколу про виконання вироку, листи від родичів з проханнями переглянути

справу, довідки. Також зустрічаються документи про реабілітацію (при наявності) та фотокартки й особисті речі.

Значна кількість справ фонду Р-8065 розкриває тему політичних репресій поляків в Одеській області, відомої під назвою «Польська операція».

Так звана «*польська операція*» розпочалася за оперативним наказом НКВС № 00485 від 11 серпня 1937 року. Вона передбачала ліквідацію місцевих осередків «Польської організації військової» та перш за все — її так званих «диверсійно-шпигунських та повстанських кадрів у промисловості, на транспорті, у радгоспах та колгоспах», а також всіх «перекинщиків» (термін, що означав осіб, що перейшли («перекинулися») на бік СРСР), політемігрантів і колишніх військовополонених.

У ході виконання «польської операції» арешти здійснювались навіть за поданими заводськими спецвідділами списками, в яких в одній з граф викладали наявні «компрометуючі матеріали». Особи «з соціально-чужим минулим» включались до них, незважаючи на відсутність будь-якого компромату. Згідно з наказами № 00439 і № 00485, до списків потрапляли у першу чергу німці й поляки. Оперативники НКВС приїздили на підприємства, через відділи кадрів виявляли їхні прізвища, за допомогою партійних керівників фабрикували на цих людей компрометуючі матеріали (погано працюють, чим-небудь незадоволені, критично висловлюються) і примушували секретарів партійної, профспілкової, комсомольської організацій та адміністрацію писати на таких співробітників викривальні характеристики, вказуючи, що ті налаштовані проти радянської влади, поширюють антирадянські чутки тощо. Під час масових операцій використовувались навіть телефонні книги, оскільки картотек, де вівся б облік за національністю, у НКВС СРСР і наркоматів союзних республік не було.

В історіографії існує слушна думка про те, що наказ № 00485 став зразком для директив НКВС у всіх наступних, розпочатих після серпня 1937 року національних операціях — румунській, латиській, фінській та інших.

На Одещині більшість репресованих за наказом № 00485 становили зазвичай рядові працівники промислових підприємств, залізничники, селяни-колгоспники, домогосподарки. Їх звинувачували у шпигунстві в усіх сферах (особливо військовій), організації диверсій, шкідництві в усіх галузях народного господарства, терорі, участі в повстанських осередках і підготовці збройного повстання на випадок війни, а також в антирадянській агітації.

Коли не вистачало поляків, до них приписували заарештованих за наказом № 00485 представників інших національностей.

У звіті про оперативно-слідчу роботу УНКВС по Одеській області й підлеглих йому органів вказано, що за період від 1 червня до 31 грудня 1937 року по області всього було заарештовано 13 936 осіб, з них за обвинуваченням у польській контрреволюції і шпигунстві – 1276.

Інші дані наведені у звіті III відділу УДБ УНКВС по Одеській області «*Цифрові дані про підсумки проведених операцій по поляках, німцях, румунах, латишах і греках*» станом на 28 грудня 1937 року. Там зазначено, що всього по «польській операції» заарештовано 1452 особи. За національним складом: поляків – 917, галичан – 147, місцевих українців – 195, росіян – 41, євреїв – 80, інших національностей – 72.

Із загальної кількості заарештованих репресовано: політемігрантів – 18, перекинщиків – 213, легіонерів і військовослужбовців польської армії – 50, костельного активу – 171, контрабандистів і переправщиків – 58, за зв'язки з консульствами –

154, колишніх агентів – 6. У звіті також зазначено, що в результаті слідства виявлено: шпигунів – 245, диверсантів – 61, терористів – 23, членів «ПОВ» і учасників націоналістичних організацій – 324, явок розвідки і переправщиків – 115.

Із загальної кількості заарештованих за місцем роботи і сферою зайнятості: на транспорті – 295, в органах зв'язку – 17, в оборонній промисловості – 28, в інших галузях промисловості – 222, в радянських і господарських закладах – 296, на селі – 594, у Червоній армії – 12, в міліції – 1.

Значна частина справ проти представників польського населення була порушена на території Молдавської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки, що входила до складу Української Радянської Соціалістичної Республіки з 12 до 2 серпня 1940 року (нині – частина сучасної Республіки Молдова (Придністров'я) та частина сучасної України, зокрема Балтського, Подільського, Окнянського, Кодимського районів Одеської області). Каральні акції проводилися Управлінням державної безпеки Наркомату Внутрішніх Справ Молдавської РСР (УДБ НКВС МА РСР) і його районними відділами. Так, у доповідній записці про ліквідацію в Молдавії «контрреволюційного шпигунсько-диверсійного повстанського підпілля» відзначено, що загалом за «польською лінією» було заарештовано 399 осіб, з яких 1937 року — 245 і 1938-го — 154. В основному арешти проводились на території Котовського, Рибницького, Кам'янського і Кодимського районів, де компактно проживало польське населення.

Попередні підрахунки за протоколами засідань Наркома внутрішніх справ СРСР і прокурора СРСР свідчать, що лише цим репресивним органом згідно з наказом № 00485 було репресовано (переважно розстріляно) понад 1340 мешканців Одещини. За даними, опублікованими О. Рубльовим і В. Репринцевим, загалом упродовж цього періоду у польських справах (дослівно – «по польській лінії») в Україні було заарештовано 56 516 осіб (із них – 44467 поляків), серед яких 39 644 особи (70 %) розстріляно або ув'язнено на різні терміни у табори. Наведені дані є попередніми і потребують подальших досліджень.

Перелік справ для виставки

Фонд Р-8065 «Архів управління СБУ в Одеській області», опис 2

№№ з/п (номер справи)	Індекс справи (старий №)	П. І. Б. осіб, що прохо- дять по справі	Крайні дати докумен- тів справи	Кіль- кість аркушів	Анотація справи
20а	1521-п	Яблонський Іларіон Іванович Яблонский Илларион Иванович	1938 – 1955	76	Кримінальна справа на Яблонського І. І. (1895 р. народження, робітник, польської національності), який був звинувачений в участі у контрреволюційній організації «Польська організація військова» та провів у виправно трудовому таборі 10 років. В справі містяться фотокартки Яблонського І. І.

№№ з/п (номер справи)	Індекс справи (старий №)	П. І. Б. осіб, що прохо- дять по справі	Крайні дати докумен- тів справи	Кіль- кість аркушів	Анотація справи
60	3359-п	Сосновський Антон Григорович Бартковський Георгій Феліксович Сосновский Антон Григорьевич Бартковский Георгий Феликсович	1938 – 1990	163	Кримінальна справа на Сосновського А. Г. (09.02.1886, машиніст вагонного ремонтного депо, польської національності) та Бартковського Г. Ф. (17.11.1886, майстер вагонної справи, польської національності), які були звинувачені в антирадянській пропаганді та засуджені до 5 років у виправно-трудовому таборі. У справі міститься свідectво про народження Сосновського А. Г.
268	3625-п	Пташковський Григорій Миколайович Пташковский Григорий Николаевич	1937 – 1992	58	Кримінальна справа на Пташковського Г. М. (18.05.1881, майстер залізничних шляхів служби шляхів Одеської залізниці, польської національності), який був звинувачений в участі у польській військово-офіцерській організації і антирадянській пропаганді та був засуджений до 8 років у виправно-трудовому таборі. У 1939 році вирок було скасовано, а Пташковського Г. М. звільнено з під варти.
568	3996-п	Вороновський / Вроновський (самоназва) Іван Станіславович Вороновский / Вроновский (самоназ- вание) Иван Станис- лавович	1937 – 1956	93	Кримінальна справа на Вороновського І. С. (28.03.1911, робітник заводу «Більшовик», польської національності), який був звинувачений в антирадянській агітації і контр-абандистській діяльності, пропаганді. Перебував у виправно-трудовому таборі 10 років. У справі є довідка з вклеєною фотокарткою Вороновського І. С.

№№ з/п (номер справи)	Індекс справи (старий №)	П. І. Б. осіб, що прохо- дять по справі	Крайні дати докумен- тів справи	Кіль- кість аркушів	Анотація справи
577	4005-п	Любинецький Мар'ян Юхимович Любинецький Мар'ян Ефимович	1937 – 1955	59	Кримінальна справа на Люби- нецького М. Ю. (02.02.1904, рахівник колгоспу, поль- ської національності), який був звинувачений в контр- революційній діяльності та був засуджений до 10 років у виправно-трудоному табо- рі. Строк було скорочено на 2 роки.
719	4447-п	Новаковська Казимира Леонівна Новаковская Казимира Леоновна	1937 – 1958	42	Кримінальна справа на Нова- ковську К. Л. (08.08.1889, домогосподарка, польської національності), яка була засу- джена як дружина репресова- ного за активну шпигунську діяльність та заслана на 5 років до Казахстану. У 1938 р. вирок було скасовано. У справі містяться фото- картки Новаковської К. Л.
720	4448-п	Токарська Марія Семенівна Токарская Мария Семеновна	1937 – 1993	40	Кримінальна справа на Токар- ську М. С. (1885, домо- господарка, польської національності), яка була засу- джена як дружина репресова- ного за активну шпигунську діяльність та заслана на 5 років до Казахстану. У справі містяться фото- картки Токарської М. С.
885	4722-п	Дробняк Владислав Адамович Дробняк Владислав Адамович	1938 – 1994	109	Кримінальна справа на Дробняка В. А. (01.02.1891, комендант будівель Одесь- кої художньої школи, поль- ської національності), який був засуджений як учасник української націоналістич- ної організації до розстрілу. Вирок виконано 26.10.1938.

№№ з/п (номер справи)	Індекс справи (старий №)	П. І. Б. осіб, що прохо- дять по справі	Крайні дати докумен- тів справи	Кіль- кість аркушів	Анотація справи
1018	4947-п	Савко Ромуальд Іванович Савко Ромуальд Іванович	1937 – 1991	118	Кримінальна справа на Савко Р. І. (02.05.1913, робочий, інженер водного транспорту, польської національності), який був засуджений, як член контрреволюційного угруповання молоді, близько пов'язаного з польською військовою організацією, до 10 років у виправно-трудовому таборі. У 1946 звільнений з під варти. У справі маютьсся почесні грамоти Савко Р. І.
1512	5995-п	Озанич Єлизавета Владиславівна Озанич Елеонора Едуардівна Озанич Єлизавета Владиславівна Озанич Елеонора Едуардовна	1941 – 1964	93	Кримінальна справа на Озанич Є. В. (1879, викладачка української мови в середній школі, польської національності) і Озанич Е. Е. (1911, викладачка фізики в середній школі, угорської національності), які були засуджені за антирадянські висловлювання до 5 років заслання до Новосибірської області. У справі маютьсся фотокартки та анкети з відбитками пальців Озанич Є. В. і Озанич Е. Е.
1764	7256-п	Ветрак Іван Андрійович Ветрак Іван Андреевич	1937 – 1993	28	Кримінальна справа на Ветрака І. А. (1888, різнороб, польської національності), який був засуджений за контрреволюційну агітацію до 10 років у виправно-трудовому таборі. У справі маютьсся документи польською мовою

№№ з/п (номер справи)	Індекс справи (старий №)	П. І. Б. осіб, що прохо- дять по справі	Крайні дати докумен- тів справи	Кіль- кість аркушів	Анотація справи
1810	7326-п	Гриневич Юліан Гнатович Гриневич Юлиан Игнат'євич	1937 – 1957	73	Кримінальна справа на Грине- вича Ю. Г. (01.01.1894, старший ветеринар і завідуючий вете- ринарною клінікою, польської національності), який був засуджений за контрреволю- ційну агітацію і шкідництво до 10 років у виправно-трудовому таборі. Строк відбув повністю.
1978	7843-п	Гончарук Адольфа Тимофіївна Гончарук Адольфа Тимофеевна	1937 – 1993	54	Кримінальна справа на Гон- чарук А. Т. (01.10.1894, кол- госпниця, хлібороб, польської національності), яка була засуджена за контрреволю- ційну, націоналістичну агі- тацію («вихвалення» життя у Польщі), до 10 років у виправно-трудовому таборі.

*Герасимова Світлана Миколаївна,
головний науковий співробітник відділу використання документів,
інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків*

«До 100-річчя заснування Національної академії наук України» (тематико-експозиційний план)

Історична довідка

27 листопада 1918 р. відбулися установчі Загальні збори Української академії наук, на яких першим президентом Академії було обрано видатного вченого-геолога і геохіміка зі світовим ім'ям Володимира Івановича Вернадського.

Протягом багаторічної історії президентами Академії обиралися:

- *Левицький Орест Іванович 1919–1921, 1922*
- *Василенко Миколо Прокопович 1921–1922*
- *Липський Володимир Іполитович 1922–1928*
- *Заболотний Данило Кирилович 1928–1929*
- *Богомолець Олександр Олександрович 1930–1946*
- *Палладін Олександр Володимирович 1946–1962*
- *З 1962 року на чолі Академії – Борис Євгенович Патон*

Назва Академії зазнавала змін чотири рази. У 1918–1921 рр. вона іменувалася Українська академія наук (УАН), з 1921 по 1936 р. – Всеукраїнська академія наук (ВУАН), у 1936–1991 рр. – Академія наук Української РСР, з 1991 по 1993 р. – Академія наук України, а з 1994 р. – Національна академія наук України.

У перший рік своєї діяльності вона складалася з трьох наукових відділів – історико-філологічного, фізико-математичного і соціальних наук, які охоплювали 3 інститути, 15 комісій і національну бібліотеку. Тепер у НАН України є 3 секції, 14 відділень, близько 170 інститутів та інших наукових установ, у яких працює понад 19 тисяч науковців.

Провідну організаційну і науково-дослідну роботу в структурних установах Академії проводили дійсні члени і наукові співробітники, до складу яких були запрошені вчені з Одеси.

Методологічна база

В основної методологічної бази експозиції обрано біографічний метод. Адже, біографія як життєпис видатної людини по праву вважається одним з найцікавіших художньо-публіцистичних і наукових жанрів. Біографічний метод дозволяє виявити закономірності прояву суспільних процесів в індивідуальному житті, передбачає реконструкцію значущих для особистості та суспільства подій, їхнього причинно-наслідкового зв'язку й послідовності та виявлення їхнього впливу на подальший розвиток суспільства.

В експозиції представлені архівні документи, що стосуються вчених, які брали участь у заснуванні Академії та становленні її як державної наукової установи протягом перших років існування та у 1920–30-х роках. Представники наукового осередку Одеси проводили плідну науково-дослідницьку роботу в Академії.

Основою експозиції є документи вчених Одеси – представників місцевих вищих навчальних закладів, музеїв, архівів, бібліотек, які працювали в структурних підрозділах Академії.

Джерельна база експозиції представлена такими фондами:

Ф. 45 «Новоросійський університет» – особові справи студентів та викладачів університету, майбутніх академіків М. Л. Окунева, А. В. Флоровського, М. Є. Слабченка, М. М. Семенова та ін.;

Ф. Р-1593 «Одеський інститут народної освіти» – особові справи професорів Одеського інституту народної освіти С. Х. Білова, А. В. Музичка та ін.;

Ф. Р-39 «Уповноважений Головного управління науковими установами Одеського округу (Укрнаука)». Головне управління керувало роботою науково-дослідних кафедр, інститутів, музеїв, займалося підготовкою наукових співробітників. Серед документів фонду – матеріали діяльності Одеського ботанічного саду, який входив до структури Академії наук України;

Ф. Р-8065 «Управління СБУ в Одеській області» – особові справи репресованих професорів одеських наукових закладів і наукових установ, членів Академії наук України – А. В. Музичка, В. Я. Герасименка, М. Ф. Болтенка, Є. О. Загоровського та ін.

Ф. Р-100 «Одеське губернське архівне управління». В фонді виявлені документи з особового складу довоєнного часу архівістів і водночас членів Академії наук Ю. Г. Оксмана, М. Є. Слабченка, А. В. Музичка, П. О. Бузука.

Історичний контекст та документальний комплекс

Влітку 1918 року почалася організаційна робота по створенню комісії для заснування УАН активну участь брали представники професорсько-викладацького складу історико-філологічного факультету Новоросійського університету.

Приват-доцент кафедри теорії та історії мистецтва **Микола Львович Окунев** (1885–1949) направив до комісії матеріали про заснування в Одесі дослідницького Археологічного інституту, який завдяки наполегливим зусиллям «Ініціативної групи професорів Вищої Школи м. Одеси» (Б. В. Варнеке, Р. М. Волков, С. С. Дложевський, Ю. Г. Оксман, М. Є. Слабченко, Д. К. Третьяков, Є. П. Трифільєв, А. В. Флоровський, О. Я. Шпаков) почав функціонувати з червня 1921 р.

Цікаво, що деякі вчені (Ю. Г. Оксман, М. Є. Слабченко, А. В. Флоровський) брали участь у формуванні і упорядкуванні архівних фондів, а їх імена тісно пов'язані як з історією розвитку науки, так і з історією розвитку архівної справи Одещини.

1917 р. *Формулярний список про службу Окунева Миколи Львовича, приват-доцента кафедри теорії та історії мистецтв Новоросійського університету (ДАОО, ф. 45, оп. 4, спр. 1501).*

Флоровський Антоній Васильович (1884–1968) – історик, славіст, професор Новоросійського університету. У 1920 році – член Комісії з охорони і розробки революційних архівів при Губюсті.

1909–1917 рр. *Особова справа професора Новоросійського університету Флоровського Антонія Васильовича (ДАОО, Ф.45, оп. 4, спр. 1714).*

1920 р. *Звіт Антонія Флоровського про «разбор дел запорожских» в архіві Новоросійського генерал-губернатора Новоросійського краю (ДАОО, ф. Р-100, оп. 1, спр. 6, арк. 30–34).*

1920 р. *Доповідна записка А. Флоровського в Управління архівною справою щодо переговорів з відомчими архівами стосовно документів Румунського фронту, мате-*

ріалів політичної пропаганди в армії і історії армії революційної доби, судових справ тощо. (ДАОО, ф. Р-100, оп. 1, спр. 6, арк. 35–39).

Михайло Єлисейович Слабченко (1882–1952) – історик права та економіки України XVI – поч. XIX ст. Дійсний член ВУАН (1929). Професор (1920), доктор історії (1928). У 1920–30 рр. — професор Одеського інституту народної освіти. Фундатор осередку українських історіографів Одеси — керівник історичної секції Одеського наукового товариства при ВУАН (1926–1930). Був репресований, засуджений у справі “Спілки визволення України” (1930). У 1920–1923 рр. працював на посаді заступника завідувача Губрахом, розпочав наукову розробку фонду «Кошун Запорізької Січі».

1910 р. Особова справа студента юридичного факультету Новоросійського університету Слабченко Михайла Єлисейовича (ДАОО, Ф.45, оп. 5, спр. 12121).

1918 р. Прохання М. Слабченка директору Одеського реального училища Св. Павла щодо викладання української мови у навчальному закладі (ДАОО, Ф.52, оп. 2, спр. 212, арк. 1, 3.).

1921 р. Заява М. Слабченка про прийом на роботу в Обласний архів (ДАОО, Ф. Р-100, оп. 1, спр. 35, арк. 14).

Юліан Григорович Оксман (1895–1970) – історик літератури та журналістики Південної України XIX ст. У 1920–1923 роках працював в Одесі, член одеського губернського ревкому (1920–1922), очолював губернське архівне управління та роботу зі створення історичного архіву.

1921 р. Список співробітників Обласного архіву, в якому значиться Оксман Юліан Григорович (ДАОО, ф.Р-100, оп. 1, спр. 35, арк. 55зв.-57).

16 грудня 1918 р. на Спільному засіданні УАН було ухвалено подати на розгляд записку ординарного професора кафедри слов'янської філології Михайло Георгійовича Попруженка (1866–1943) щодо «організації фотографічного музею для краєзнавства».

Із заснуванням в 1919 р. перших наукових установ в системі Академії наук, в їх дослідницькій роботі брали участь представники історико-філологічного факультету Новоросійського університету: професор Іван Андрійович Линниченко (1857–1926) – співробітник історичних установ і приват-доцент Сергій Степанович Дложевський (1889–1930) – науковий співробітник з окремих наукових доручень.

Одним з активних та постійних представників наукового осередку Одеси в ВУАН був вчений архівіст Одеського крайового історичного архіву **Олександр Олександрович Рябінін-Скляревський** (1878–1942). Протягом 1920-х рр. він обирався членом Комісії новітньої історії України (1926–1928) та позаштатним постійним співробітником Комісії Полудневої України (1928–1929).

1937 р. Архівно-слідча справа Олександра Олександровича Рябініна-Скляревського, наукового співробітника Одеського обласного історичного архіву, засудженого до 10-ти років виправно-трудоного табору по ст. ст. 54–10, 54–11 УК УРСР за контрреволюційну агітацію (ДАОО, ф. Р- 8065, оп. 2, спр. 5150, арк.5–5 зв., 63).

У лютому 1926 р. дійсним членом Трипільської комісії Всеукраїнського археологічного комітету ВУАН, організованого у 1924 р., який до цього існував як Археоло-

гічна комісія (створені влітку 1921 р.), було обрано **Михайла Федоровича Болтенка** (1888–1959) – вченого хранителя Одеського державного історико-археологічного музею, секретаря археологічної секції Одеської комісії краєзнавства. У 1925–1926 рр. разом із працівниками Академії М. Ф. Болтенко проводив дослідження пам'яток трипільської культури.

Поч. XX ст. Особові справи студента юридичного та історико-філологічного факультету Новоросійського університету Михайла Федоровича Болтенка (ДАОО, ф. 45, оп. 5, спр. 1428; ф. 42, оп. 3, спр. 2365).

1937 р. Архівно-слідча справа Михайла Федоровича Болтенко, наукового співробітника Українського науково-дослідного інституту Історії культури у м. Харкові* та директора Одеського археологічного музею, засудженого до 5-ти років виправно-трудового табору за ст. 54–10, 54–11 УК УРСР за контрреволюційну діяльність у колі музейних робітників та зв'язки з німцями та японцями (ДАОО, ф. Р- 8065, оп. 2, спр. 12604).

03.04.1934 р. З архівно-слідчої справи: свідчення М. Ф. Болтенко «Мои личные и известные мне прямые и косвенные соприкосновения других лиц с японцами» (ДАОО, ф. Р- 8065, оп. 2, спр. 12604, арк. 65–75зв.).

В установах ВУАН велись розробки з історико-лінгвістичних питань, які розвивалися у двох напрямках: вивчення історії української літературної мови і публікація пам'яток та дослідження історії граматики української мови. Найповнішу роботу з історії граматики української мови в 1926 р. провів позаштатний постійний співробітник комісії для видання пам'яток новітнього українського письменства професор Одеського інституту народної освіти (1920–1925) **Петро Опанасович Бузук** (1891–1943). Результатом цієї роботи стала книга «Нарис історії української мови» (1927), що становила ґрунтовну переробку «Короткої історії української мови». Разом з Є. Рудницьким і Ю. С. Виноградським П. О. Бузук провів значну роботу в галузі діалектології, детально описавши низку діалектних масивів.

поч. XX ст. З особових справ студента історико-філологічного факультету Новоросійського університету Бузук Петра Афанасійовича (ДАОО, Ф. 45, оп. 5, спр. 1814; Ф. 45, оп. 141, спр. 133; ф. 42, оп. 36, спр. 149).

1916 р. З особової справи аспіранта Новоросійського університету Бузук Петра Афанасійовича:

- формулярний список аспіранта кафедри слов'янської філології Бузука П. А.;
- 1911 р. посвідчення П. А. Бузука, видане Педагогічною радою Тираспольського реального училища про закінчення курсу латинської мови, фото;
- 1916 р. Лист декана історико-філологічного факультету О. П. Доброклонського ректору Новоросійського університету щодо виступу професора Б. М. Ляпунова про клопотання перед Міністерством народної освіти стосовно підготовки до професорського звання по кафедрі слов'янської філології Бузука Петра Афанасійовича як талановитого вченого. (ДАОО, Ф. 45, оп. 4, спр. 1142, арк. 1–4, 6–7, фото).

19 жовтня 1921 р. З фонду Одеського губернського архівного управління: автобіографія та заява П. Бузука завідувачу Одеським обласним архівом про прийняття на посаду завідувача історико-юридичної секції Одеського архівного фонду (ДАОО, ф. Р-100, оп. 1, спр. 35, арк. 52).

В галузі орієнталістики цінність становлять праці професора Одеського інституту народної освіти та Одеського інституту образотворчого мистецтва **Миколи Матвійовича Семенова** (1893–1963), який був науковим співробітником Академії з квітня 1919 р. Також він працював у Постійній комісії для складання словника живої української мови.

1920 р. З фонду Новоросійського університету: копії з протоколів засідань Правління університету щодо підготовки до професорського звання по кафедрі класичної філології М. М.Семенова (ДАОО, Ф. 45, оп. 4, спр. 1610, рак. 1–3).

1923–1927 рр. З особової справи професора Одеського інституту народної освіти Миколи Матвійовича Семенова:

- 1923 р. Заява професора Кам'янець-Подільського інституту народної освіти М. М.Семенова ректору Одеського інституту народної освіти щодо «викладання лекцій та впровадження практичного українського мовознавства в Одеському ІНО»; список праць та особиста картка викладача Одеського ІНО Семенова М. М.
- 1927 р. Автобіографія М. М.Семенова та відомості про службу («Анкетний лист позаштатного професора Одеського ІНО М. М.Семенова »).
- 1929 р. витяг з протоколу засідання Правління Одеського ІНО про доручення проф. Семенову вести курс української мови замість хворого проф. Дложевського.

(ДАОО, ф.Р-1395, оп. 1, спр. 302, арк. 1–3, 23, 25–27, 38).

Автором кількох монографій з дослідження історії новітнього письменства був штатний співробітник Комісії для видання пам'яток новітнього українського письменства (1927–1928), професор ОІНО (1925–1930) **Андрій Васильович Музичко** (1886–1966). Разом з багатьма вченими в УАН він проводив роботу над виданням текстів творів класиків української літератури Г. Квітки-Основ'яненка, В. Стефаника, М. Черемшини, І. Франка, ІІ. Українки та брав участь у закладенні наукових основ для подальших академічних видань.

1922–1927 рр. З особової справи викладача Одеського інституту народної освіти, професора Андрія Васильовича Музичка: анкетні листи, особисті картки А. В.Музичка, автобіографія (Ф. Р-1395, оп. 1, спр. 222, арк. 1, 12, 13, 21, 22, 23).

1920 р. З фонду Одеського губернського архівного управління: заява А. В.Музичко завідувачу Областним архівом в Одесі щодо можливості користуватися архівними матеріалами «относящиеся к украинскому вопросу». Резолюція Ю. Оксмана «разрешить» (ДАОО, ф. Р-100, оп. 1, спр. 11, арк. 26).

1937 р. Архівно-слідча справа Андрія Васильовича Музичка, професора Одеського інституту народної освіти, засудженого до заслання на 5 років у Казахстан по ст. 54–10, 54–11 УК УРСР за участь у контрреволюційній українській організації «Союз визволення України» («СВУ») (1931 р.) та діяльність у контрреволюційній польській націоналістичній організації («ПОВ») (1939 р.). Фото А. В.Музичко за 1931 р. та 1938 р. (ДАОО, ф. Р- 8065, оп. 2, спр. 4186, 4187).

Позаштатним співробітником Комісії новітньої історії України (1927–1929) був завідувач Одеською науковою бібліотекою **Богдан Михайлович Комаров**. Треба зазначити, що син видатного провідника українознавства М. Ф. Комарова за фахом

природознавець, в 1920–1923 рр. працював викладачем ОІНО (завідувач ботанічним кабінетом).

1902–1906 рр. З особової справи студента фізико-математичного факультету Новоросійського університету Богдану Михайловича Комарова: атестат про закінчення Одеської 4-ї гімназії, прохання про зарахування в студенти університету, свідоцтво про приписку до призовної дільниці (ДАОО, ф. 45, оп. 5, спр. 6510).

Представником негуманітарного профілю серед співробітників ВУАН був професор ОІНО (1925–1927) і Одеського сільськогосподарського інституту (1926–1927) **Володимир Іванович Крокос** (1889–1936). З 1928 р., після переїзду до Києва, він завідував відділом палеонтології Національного геологічного музею (голова академік П. А. Тутковський), де розробив детальні стратиграфічні схеми лесово-грунтової товщі України, які одержали визнання учасників другої конференції Міжнародної Асоціації по вивченню четвертинного періоду (1932 р.). У 1934–1936 рр. В. І. Крокос завідувач відділу геології антропогену Інституту геології.

1907–1908 рр. З особової справи студента природознавчого факультету Новоросійського університету Крокоса Володимира Івановича: атестат про закінчення Рішельєвської гімназії, прохання про зарахування на природознавчий факультет, фото (ДАОО, Ф. 45, оп. 5, спр. 7017, арк. 1–5, 7).

1914–1922 рр. Формулярний список про службу асистента при геологічному факультеті Новоросійського факультету Крокоса В. І. (ДАОО, Ф. 45, оп. 4, спр. 1384, арк. 1–4).

З 1926 р. у складі ВУАН діяла науково-дослідна кафедра єврейської культури, яка мала кабінет для вивчення єврейської літератури, мови та фольклору. У 1936 р. науковим співробітником цієї кафедри було обрано колишнього професора ОІНО (1925–1930) **Соломона Хаїмовича Білова**.

1927 р. З особової справи професора Інституту народної освіти Білова Соломона Хаїмовича: автобіографія, анкетний лист (ДАОО, Ф. Р-1395, оп. 1, спр. 62, арк. 1–3).

Документи, що відображають діяльність президентів Академії наук України

1919 р. Проект Тимчасового уставу Київської Академії Наук (фрагмент), складеного академіком **Вернадським Володимиром Івановичем** (перший президент Академії) та розглянутому на засіданні Ради Новоросійського університету щодо його ухвалення та створення в Києві Академії Наук.

ДАОО, ф. 45, оп. 4, спр. 2026, арк. 226–228.

1930 р. Проект статуту Всеукраїнської Академії Наук, розглянутий інспектурою народної освіти Одеського окрвиконкому.

ДАОО, ф. Р-969, оп. 5, спр. 701, арк. 20–31зв.

1908 р. З фонду Канцелярії попечителя Одеського учбового округу: Диплом першого ступеня, виданий **Василенко Миколі Прокоповичу** (президент Академії у 1921–1922 рр.) про складання ним іспитів в Юридичній випробувальній комісії при Новоросійському університеті.

ДАОО, ф. 42, оп. 36, спр. 187, арк. 3.

З особової справи професора Новоросійського університету **Богомольця Олександра Олександровича**:

- 1906 р. Лист декана медичного факультету ректору Новоросійського університету про призначення доктора О. Богомольця на посаду позаштатним лаборантом кафедри Загальної патології;
- Curriculum vitae Богомольця О. О.;
- 1909 р. Прохання лаборанта кафедри Загальної патології О. О. Богомольця ректору університету про внесення змін до формулярного списку;
- 1909 р. Свідоцтво, видане Новоросійським університетом Богомольцю О. О. на дозвіл взяти шлюб з дворянкою Ольгою Георгіївною Тихоцькою;
- 1901–1907 р. Формулярні списки про службу позаштатного лаборанта і прів ат-доцента кафедри Загальної патології Новоросійського факультету О. О. Богомольця.

ДАОО, ф.45, оп. 4, спр. 1127, арк. 1, 6; 13; 15–16; 30–40.

1909 р. Протоколи випробовування на ступінь доктора медицини, лікаря Богомольця Олександра Олександровича та рукописи його екзаменаційних робіт: «Острый остеомиелит», «Возрождение крови», історія хвороби пацієнта та акт судово-медичного огляду.

ДАОО, ф. 45, оп. 20, спр. 10, справа на 25 аркушах.

27 квітня 1929 р. З фонду Уповноваженого Укрголовнауки: лист-повідомлення директора Одеського державного ботанічного саду **Володимира Іполітовича Липського** Уповноваженому Укрголовнауки щодо скрутного становища Ботанічного саду через відсутність води протягом 10 днів. Резолюція від 6 травня «вода вже є».

ДАОО, ф. Р-39, оп. 1 спр. 84, арк. 20.

1931 р. З фонду Одеського міськвиконкому: про подання на нагороду академіка-ботаніка В. І. Липського за відкриття філофора в морських водоростях Чорного моря.

ДАОО, Ф. Р-1234, оп. 1, спр. 1315, арк. 19.

18 лютого 1921 р. Наказ по відділу реформ вищої школи Одеській губернській профосвіти про призначення професора **Заболотного Данила Кириловича** ректором Медичної академії. Копія.

ДАОО, ф. Р-1395, оп. 1, спр. 11, арк. 26, 37.

23.12.1929 р. Постанова Президії Одеського окружного виконкому про вшанування пам'яті президента ВУАН академіка Д. К. Заболотного, а саме найменування його ім'ям Одеський медичний інститут та Ботанічний сад, утворити стипендії ім. Заболотного для починаючих українських письменників. Копія.

ДАОО, ф. Р-969, оп. 1, спр. 788, арк. 129.

VI. НОВІ НАДХОДЖЕННЯ

*Виногловська Світлана Володимирівна,
начальник відділу зберігання, обліку та фізичної
схоронності документів НАФ*

Надходження документів Національного архівного фонду до Державного архіву Одеської області у 2018 році

У 2018 рік на державне зберігання надійшли документи 7 нових фондів і 37 частин фондів:

I. Фонди, що надійшли з районних і міських відділів ДРАЦС

Ф. 897 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг Арцизького районного відділу ДРАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 14 од. зб. за 1938 – 1942 роки.

Ф. 900 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг по Білгород – Дністровському району Білгород – Дністровського міськрайонного відділу ДРАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 37 од. зб. за 1939 – 1942 роки.

Ф. 901 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг по місту Білгород – Дністровському Білгород – Дністровського міськрайонного відділу ДРАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 16 од. зб. за 1942 рік.

Ф. 903 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг Болградського районного відділу ДРАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 31 од. зб. за 1932 – 1942 роки.

Ф. 906 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг по Ізмайльському району Ізмайльського міськрайонного відділу РАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 56 од. зб. за 1930 – 1942 роки.

Ф. 907 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг по місту Ізмаїл Ізмайльського міськрайонного відділу РАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 8 од. зб. за 1918 – 1942 роки.

Ф. 908 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг Кілійського районного відділу ДРАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 55 од. зб. за 1934 – 1942 роки.

Ф. 914 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг Ренійського районного відділу ДРАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 36 од. зб. за 1942 рік.

Ф. 915 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг Саратського районного відділу ДРАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 9 од. зб. за 1934 – 1942 роки.

Ф. 916 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг Тарутинського районного відділу ДРАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 34 од. зб. за 1942 рік.

Ф. 917 «Колекція метричних і актових реєстраційних книг Татарбунарського районного відділу ДРАЦС ГТУЮ в Одеській області» – 9 од. зб. за 1941 – 1942 роки.

Р-8218 «Відділ запису актів громадянського стану Виконавчого комітету Балтської районної ради» – 6 од. зб. за 1940 – 1942 роки.

Р-8223 «Відділ запису актів громадянського стану Виконавчого комітету Кодимської районної ради» – 3 од. зб. за 1935, 1940 – 1942 роки.

Р-8227 «Відділ запису актів громадянського стану Виконавчого комітету Любашівської районної ради» – 2 од. зб. за 1940 – 1942 роки.

Р-8234 «Відділ запису актів громадянського стану Виконавчого комітету Ананьївської районної ради» – 2 од. зб. за 1940–1942 роки.

Р-8314 «Аккерманське бюро запису актів громадянського стану Бюро актів громадянського стану Управління НКВС по Аккерманській області НКВС УРСР» – 4 од. зб. за 1942 рік.

Р-8321 «Відділ запису актів громадянського стану Тарутинського району Управління міліції Одеської області» – 6 од. зб. за 1940 – 1941 роки. *Фонд надійшов вперше.*

II. Установи, організації, підприємства:

Р-899 «Одеська державна консерваторія ім. А. В. Нежданової» – 127 од. зб. за 1980 – 1986 роки.

Р-962 «Південна регіональна митниця» – 711 од. зб. за 1935 – 2007 рр.

Р-1142 «Державний архів Одеської області» – 260 од. зб. за 1986 – 2013 роки.

Р-1966 «Адміністрація Одеського морського порту» – 4 од. зб. дск за 1978 – 2015 роки.

Р-6570 «Одеський державний педагогічний інститут ім. К. Д. Ушинського» – 729 од. зб. за 1933 – 1948 роки.

Р-7403 «Одеське обласне управління водних ресурсів» – 162 од. зб. за 1950, 1966 – 1978, 1981, 1988 – 1997 роки.

Р-7433 «Управління містобудування та архітектури» – 46 од. зб. за 2005 – 2015 рр.

Р-7914 Державний заклад «Одеська державна ордена Дружби народів наукова бібліотека ім. М. Горького» – 69 од. зб. за 2007 – 2008 роки.

Р-7945 «Товариство з обмеженою відповідальністю «Одесадерев» – 81 од. зб. за 1990 – 2016 роки.

Р-7952 «Головне управління юстиції в Одеській області» – 334 од. зб. за 1989 – 2001 роки.

8062 «Регіональне відділення Фонду державного майна України по Одеській області» – 205 од. зб. за 1995 – 1997 роки.

8201 «Управління комунікацій з громадськістю» – 96 од. зб. за 2007 – 2017 роки.

8239 «Одеська обласна рада» – 537 од. зб. за 1998 – 2006 роки.

8279 «Інспекція державного архітектурно – будівельного контролю в Одеській області» – 53 од. зб. за 2008 – 2010 роки.

8317 «Товариство з обмеженою відповідальністю «ПЕЛЕН ГРУП» – 2 од. зб. дск за 2018 рік. *Фонд надійшов вперше.*

8319 «Благодійний фонд «Буджак» – 1 од. зб. за 2013 – 2016 роки. *Фонд надійшов вперше.*

Р-8320 «Головне управління пенсійного фонду України в Одеській області» – 215 од. зб. за 1991 – 2001 роки. *Фонд надійшов вперше.*

III. Фонди особового походження:

Р-8098 «Лущик Сергій Зенонович, одеський краєзнавець, бібліограф та колекціонер» – 162 неописаних од. зб. 5970 документів за 1900 – 2008 рр.

Р-8185 «Сидорський Леонід Семенович, фотохудожник, член Союзу журналістів, Союзу фотохудожників, Союзу кінематографістів України» – 36 неописаних од. зб. 19444 документи за 2007 – 2017 роки.

Р-8233 «Ніточко Іван Іванович, голова Березівської районної державної адміністрації, депутат чотирьох скликань обласної ради, депутат Березівської районної ради» – 2 од. зб. за 2016 – 2017 роки.

Р-8241 «Смирнов Володимир Олександрович, кандидат фізико-математичних наук, астроном, член міжнародної організації COSPAR та European Geosciences Union» – 66 неописаних од. зб. 69 документів за 1940 – 1991 роки.

Р-8277 «Мельник Ігор Кирилович, доктор історичних наук, письменник, член Національної спілки журналістів України» – 13 неописаних од. зб. 23 документи за 1996 – 2016 роки.

Р-8305 «Авербух Леонід Григорович, заслужений лікар України, кандидат медичних наук, фтизіатр вищої категорії, літератор, член Національної спілки журналістів України, Почесний член Всесвітнього клубу одеситів» – 70 неописаних од. зб. 2123 документи за 1975 – 2010 роки.

Р-8315 «Мотирева Наталія Миколаївна, архітектор, голова Одеської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури, заслужений працівник культури України» – 8 неописаних од. зб. 16 документів за 1985 – 2016 роки. *Фонд надійшов вперше.*

Р-8316 «Копйов Олексій Володимирович, скульптор, заслужений художник України, член Одеської організації Спілки художників України» – 46 неописаних од. зб. 311 документів за 1958 – 2012 роки. *Фонд надійшов вперше.*

Р-8318 «Ковлакова Ірина Борисівна, заслужений вчитель України, громадський діяч, письменниця» – 51 неописана од. зб. 352 документи за 1972 – 2017 роки. *Фонд надійшов вперше.*

IV. Об'єднані фонди:

8243 ОАФ «Козацькі товариства Одещини» – 2 од. зб. за 2002 – 2017 роки.

*Січкаренко Валентина Костянтинівна,
заступник начальника відділу зберігання,
обліку та фізичної схоронності документів НАФ*

Огляд нових надходжень до бібліотечного фонду Державного архіву Одеської області за 2018 рік

Січень

1. Тарасов Н. Г. Юнга послевоенной Одессы: Воспоминания моряка – Одеса, 2017 – 198 с.
2. Книгоноша Менделе. Проза М. Мойхер-Сфорима: Воспоминания и статьи о немцах. – Одесса, 2017 – 240 с.

Лютий

3. Книга пам'яті України. Переможці. Одеська область, т.7.- Одеса, 2016- 638 с.
4. Мешков Дмитро. Життєвий світ причорноморських німців (1781–1871)- Київ, 2017 – 464 с.

Березень

5. Енциклопедія Сучасної України, том 16 «Куз-Лев». – Київ, 2016 – 712 с.
6. Енциклопедія Сучасної України, том 17 «Лег-Лощ». – Київ, 2016 – 712 с.
7. Енциклопедія Сучасної України, том 18 «Куз-Лев». – Київ, 2017 – 712 с.

Квітень

8. Мокряк Г. И. Академик Владимир Петрович Филатов: Художественно-документальный роман в 3-х книгах. – Одеса, 2004 – 448 с.
9. Филатовской научной школе детской офтальмологии 60 лет. – Одесса, 2006 -68 с.
10. Юго-Запад. Одессика: Историко-краеведческий научный альманах, выпуск 23. – Одесса, 2017 – 294 с.
11. Юго-Запад. Одессика: Историко-краеведческий научный альманах, выпуск 22. – Одесса, 2017 – 256 с.
12. Кира Муратова: Имена Одесской киностудии. – Одесса, 2004 – 74 с.
13. Владимир Высоцкий: Имена Одесской киностудии. – Одесса, 2006 – 216 с.
14. Арутюнова И. В., Нетребский В. П., Шерстобитов В. В. Одесситы в 1-й Мировой войне. – Одесса, 2014 – 106 с.
15. Арутюнова И. В., Шерстобитов В. В. Уходящая Одесса, книга 2. – Одесса, 2016 – 97 с.
16. Нетребский В. П., Шерстобитов В. В. Прогулки по Дерибасовской, книга 1: На месте «Пассажа». – Одесса, 2012 – 52 с.
17. Гётте Г., Молотков Г. Колонизация Юга Российской империи в 18–19 веках: Вклад швейцарцев и немцев. – Кёльн, 2014 – 379 с.
18. Савченко В. А. Діяльність анархістських організацій в Україні у 1903–1929 роках: історичний аспект та політична практика. Монографія. – Київ, 2017 – 444 с.
19. Державний архів Вінницької області: Путівник. – Вінниця, 2015 – 754 с.

Травень

20. Лазарева Г. Глеб Жиглов и Володя Шарапов. Место встречи изменить нельзя. Серия: Имена Одесской киностудии. – Одесса, 2012 – 480 с.
21. Лазарева Г. Очевидец. Двадцатый век. Серия: Имена Одесской киностудии. – Одесса, 2015 – 528 с.

22. Лазарева Г. Радомир Василевский. Счастье – дело тяжелое. Серия: Имена Одесской киностудии. – Одесса, 2013 – 416 с.
23. Първата световна война на Балканите и встъпването на България в нея (1914–1945): Сборник доклади от международната научна конференция 13–16 октомври 2015. – София, 2015 – 467 с., на българський мові
24. Македонски преглед. Списание за наука, литература и обществен живот, №1, volume 39, издава Македонският научен институт. – София, 2017 – 152 с., на българський мові
25. Исторически преглед. Издание на института за исторически изследвания при българската академия на науките, година 71, книжка 5–6. – София, 2015 – 287 с., на българський мові
26. Гётте Генриетта. Казачество: Исторически метаморфозы. – Кёльн, 2018 – 457 с.
27. Калиновський В., Чабанов В. Навіяне Мостовим: Історичні розвідки та літературні сугестії. – Миколаїв, 2010 – 230 с.

Червень

28. Pawel Sasanka, Slawomir Stepień The cold war. A Short History of a World Divided. (П. Сасанка, С. Стемпил Холодная война. Краткая история мирового разделения, к 15-летию института памяти народов). – Варшава, 2015 – 364 с., на англійській мові

Серпень

29. Одесский М. П., Д. М. Фельдман Д. М. Мифы И. А. Ильфа и Е. П. Петрова. – Москва, 2015 – 293 с.
30. Снегоцкий В. Связь времен: Истоки. Моя родословная. – Одесса, 2016 – 164 с.
31. Ткаченко С. Шахматная жемчужина у моря. – Одесса, 2013 – 96 с.
32. Одесский порт: история в людях. – Одесса, 2008 – 160 с.
33. Лозовиук П. Пригарин А. Этнология Одессы в исторической и современной перспективах. – Одесса, 2017 – 388 с.
34. Россия XX век: История 100 семей. – Харьков, 2009 – 512 с.
35. Овчинникова П. Музыка и слово. – Одесса, 2017 – 260 с.
36. Вилкун М. М. заслуженный художник Украины: Графіка, малюнок. – Одеса, 2014 – 152 с.
37. Кириак Костанді 1852 – 1921: Каталог виставки до 165-річчя від дня народження. – Одеса, 2017 – 84 с.
38. Вісник Одеського художнього музею: Науковий збірник №3 до 200-річчя з дня народження І. К. Айвазовського. – Одеса, 2017 – 125 с.
39. Кудлач В. Головков Герасим Семенович 1863–1909: Життєпис. Репродукції творів. Каталог. Періодика. Бібліографія. – Одеса, 2015 – 164 с.
40. Адвокатура України: забуте і невідоме. Серія: Нариси з історії адвокатури України, випуск 1. – Київ, 2014 – 380 с.
41. Державний архів Житомирської області: Путівник, т. 1. – Житомир, 2014 – 120 с.
42. Сергійчук В. Відродження українства 1914–1922. – Вишгород, 2018 – 492 с.
43. Ишуткина Л. Неожиданное эссе. – Одесса, 2011 – 420 с.
44. Роберт Манусович Короткий: Биобиблиографический указатель. – Одесса, 2012 – 63 с.
45. Военный некрополь Одесской области 1941–1945: Одесса второе кладбище. – Одесса, 2014 – 70 с.

46. Военный некрополь Одесской области 1941–1945: Березовский район. – Одесса, 2014 – 50 с.; 47. Военный некрополь Одесской области 1941–1945: Ивановский район. – Одесса, 2014 – 66 с.
48. Коленко Т. А. История Одесской артиллерийской спецшколы №16. – Одесса. 2018 – 94 с.
49. Беляков И. С. Большое видится на расстоянии. – Одесса, 2015 – 126 с.
50. Беляков И. С. Родная школа. – Одесса, 2014 – 128 с.
51. Кесельман С. Стекланные сны. – Одесса, 2013 – 236 с.
52. Бузиян А. Н., Денисов В. Г. История Одесских выставок 1917–1991 – Одесса, 2017–384 с.
53. Чванов П. Опередивший время: Повесть. – Одесса, 2015 – 164 с.
54. Человек в истории и культуре: Мемориальный сборник научных работ в память лауреата Государственной премии Украины академика РАЕН, доктора исторических наук, Владимира Никифоровича Станко, выпуск 3. – Одесса, 2017 – 694 с.
55. Зильберман Ю. Семь очерков о Владимире Горовице: Учебное пособие. – Киев, 2011 – 142 с.
56. Одеська Державна музична академія імені А. В. Нежданової. – Одеса, 2009 – 60 с.
57. Фонд «Захист». – Одеса, 2006 – 96 с.
58. Державний архів Чернігівської області. – Чернігів, 2005 – 24 с.
59. Бібліотека М. Ф. Комарова: Каталог колекції Одеської національної наукової бібліотеки ім. М. Горького. – Одеса, 2014 – 322 с.
60. Єршова Л. Жіноча освіта на Волині: Монографія. – Житомир, 2006 – 488 с.
61. Архівні установи Закарпаття: Інформаційно-довідкове видання – Ужгород, 2015 – 96 с.
62. Синявська О. О., Петровський Е. П., Кузнецов В. О.. Методичні рекомендації щодо організації та проходження архівної практики для студентів історичного факультету. – Одеса, 2015 – 42 с.
63. Александрова І. Є., Анненкова Н. Г. Бесов Л. М.. Нарис історії приладобудування України: еволюція, сучасний стан. Монографія. – Харків. 2009 – 212 с.
64. Коваль Д. В ім'я мистецтва: міжнародно-правовий контекстуальний аналіз захисту культурних цінностей у зв'язку зі збройним конфліктом. Монографія – Одеса, 2016 – 418 с.
65. Південь України: етноісторичний, мовний, культурний та релігійний виміри. Збірка наукових праць. – Одеса. 2017 – 460 с.
66. Белоусова Л. История семьи Петрокино: Одесский период 19 – начало 20 вв. – Хиос, 2007 -390 с. на грецькій мові
67. Lettres d'Odessa du duc de Richelieu 1803–1814 – Paris, 2014 – 297 с. на французькій мові

Вересень

Книги даровані Інститутом етнічних досліджень (Одеса), директор О. М. Келер, голова правління С. М. Єрмошкін

68. Бастрон-Сухар И. Тридцать три ответа на один вопрос: Известные советские писатели о проблемах немцев в Советском Союзе. – Москва, 1991 – 80 с.
69. Бауэр В, Иларионова Т. Российские немцы: право на надежду. – Москва, 1995 – 457 с.
70. Материалы 2-го съезда немцев Украины, 12–14 октября 2001 г. п. Ворзель. – Одесса, 2011 – 40 с.

71. Бруль В. И. Немцы в Западной Сибири, часть 1. – с.Топчиха, 1995 – 194 с.
72. В кругу друзей: Немецкие народные песни в России. – Москва, 1996 – 48 с.
73. Немцы Причерноморья: Каталог. – Одесса, 2003 – 120 с.
74. Всеукраинской болгарской ассоциации – 10 лет. – Одесса, 2003 – 228 с.
75. Стоянова Э. П. История одного языкового острова 1861–1993: Письменность болгарской диаспоры на Украине. – София, Велико Тирново, 1997 – 244 с.
76. Парзулова М. Село Нова Ивановка (Одеська область) в светлината на езиковата археология. – Одеса, 2006 – 190 с.. на болгарській мові
77. Шапошников А. К. Песни болгар Коктебеля и Дяутеля. – Симферополь, 1995 – 80 с. на болгарській та російській мові
78. Бурлак-Вълканов П. Стара планина. – Одеса, 2004 – 112 с. на болгарській мові
79. Караулан Д. Хаджлъкът на баба Доца. – Одеса, 2001 – 48 с. на болгарській мові
80. Ненов И. Попечителят. – Одеса, 1996 – 96 с. на болгарській та українській мові
81. Кострова-Терзиев А. Любовта з свята. – Одеса, 2007 – 80 с. на російській та болгарській мові
82. Стоянов І. А., Стоянова Е. П., Дадіверін Г. Г. Мова болгар України. – Одеса, 2002 – 494 с.
83. Матеріали з історії чехів на Одещині, випуск 1. – Одеса. 2005 – 100 с.
84. Чеські дитячі пісеньки: Збірка для дітей молодшого та середнього шкільного віку. – Одеса, 1999 – 26 с. на чеській мові
85. Гофман І. Чехи на Волині. – Прага, 1998 – 32 с.
86. Шебаниц Ф. С ксер-с та ризистакас (Знай свої коріння). – Донецьк. 1994 – 95 с. на грецькій мові
87. Патрича Г. О мишио (Заповітне). – Донецьк, 1994 – 88 с. на грецькій мові
88. Патрича Д. Наша судьба. – Донецьк, 1992 – 39 с.
89. Авгитидис К. Г. Прогрессивная греческая эмиграция. – Киев, 1987 – 44 с.
90. Україна-Греція: історія та сучасність. Тези міжнародної наукової конференції м.Київ 29–30 вересня 1993 р. – Київ, 1993 – 180 с.
91. J. Jancakova, P. Jancak. Mluva ceskych reemigrantu z Ukrajiny (Чеська мова для емігрантів з України) –Прага, 2004 – 184 с. на чеській мові
92. Le cadre legislative et institutionnel pour les minorities nationales de Roumanie (Законодавчі та інституційні положення стосовно національних меншин Румунії). – Бухарест, 1994 – 176 с. на французькій мові
93. Песните нь субат (Застольні пісні). – Одеса, 1997 – 64 с. на болгарській мові
94. Программы для школ с молдавским и венгерским языками обучения: Русский язык 4–10 класс. – Киев, 1987 – 73 с.
95. Програмэ петру класеле прегэтитоаре але школило де културэ женералэ: Лимба молдовеняскэ (Программа по молдавскому языку для подготовительных классов общеобразовательных школ УССР с молдавским языком обучения). – Киев, 1982 – 64 с.
96. Програмэ пентру класеле 1–Зале школило ку либма молдовеняскэ де предаре дин РСС украиняне: Либма молдовеняскэ (Программа для 1–3классов школ УССР с молдавским языком обучения. Молдавский язык). – Киев, 1981 – 56 с.
97. Програме пентру шкоале де опт ань ши чя медие. Литература класеле 4–10 (Программа по литературе для 4–10 классов школ УССР с молдавским языком обучения). – Киев, 1981 – 88 с.
98. Программы для 4–10 классов школ УССР с венгерским, молдавским и польским языками обучения: Русская литература. – Киев, 1978 – 88 с.

99. Пасат О. О. 100 років Крутоярівській школі: Сторінки історії. – Одеса, 2001 – 26 с. на українській та молдавській мові
100. Попович К. Сторінки літопису. – Кишинів, 1998 – 240 с.
101. Рух зупинено: Інертний стан дотримання прав ромів в Україні – Ужгород, 2006–114 с.
102. Moldova istoria adevarata. – Odessa, 2012 – 142 с. на молдавській мові
103. «Лакатош и другие против Российской Федерации»: миллионы екомпенсации за бесчеловечное обращение. – Санкт – Петербург, 2011 – 30 с.
104. Проблема дискриминации и несоблюдения прав цыганских детей в российских школах. – Санкт-Петербург, 2009 – 36 с.
105. Право цыган на жилье и проблема насильственных выселений в России. – Санкт-Петербург, 2008 – 62 с.
106. *Kombatant* (Строевой) журнал №9 (309) 2016. – Варшава, – 31 с. на польській мові
107. *Kombatant* (Строевой) журнал №11 (311) 2016. – Варшава, – 31 с. на польській мові
108. *Kombatant* (Строевой) журнал № специальный 2017. – Варшава, – 27 с. на польській мові
109. *Kombatant* (Строевой) журнал №2 (314) 2017. – Варшава, – 30 с. на польській мові
110. *Kombatant* (Строевой) журнал №7–8(319–320) 2017. – Варшава, – 34 с. на польській мові
111. *Kombatant* (Строевой) журнал №1 (325) 2018. – Варшава, – 31 с. на польській мові
112. Габинский М. А. Сефардский (еврейско-испанский) язык. – Кишинев, 1992 – 184 с.
113. Александров Р. Волшебная скрипка. – Одесса, 2003 – 62 с.
114. Шапиро Г. Н. Идиш: Учебное пособие для учащихся 8 классов, изучающих еврейский язык факультативно. – Киев, 1990 – 256 с.
115. Шабат шалом: Молитвы, благословения и песни Субботы. – Иерусалим, 1993 – 30 с. на єврейській мові
116. Еврейские загадки на идиш для дошкольного возраста. – Москва, 1990 – 16 с.
117. Бейдерман О. Вірші. – Одеса, 2000 – 44 с. на єврейській та українській мові
118. Лізен О. М. Світлотінь: Вірші. – Одеса, 1995 – 64 с. на єврейській мові
119. Шудріх Я. Земля двигтєть. – Львів, 1991 – 134 с. на єврейській та українській мові
120. Голокост в Україні (1941–1945): Словник-довідник. – Київ, 2007 – 100 с.
121. Ковба Ж. Людяність у безодні пекла. – Київ, 2000 – 289 с.
122. *Uniunea cultural a albanezilor din Romania* (Культурна спілка албанців Румунії). – Бухарест, 1999 – 24 с. румунською, албанською та англійською мовами
123. Вибори президента України в контексті міжнаціональних і міжконфесійних відносин, випуск 1. – Київ, 2004 – 88 с.
124. Закон України «Про національні меншини в Україні». – Київ. 1993 – 16 с. на українській і болгарській мові
125. Закон України «Про національні меншини в Україні». – Київ. 1993 – 16 с. на українській та німецькій мові
126. Друга світова війна і доля народів України: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Київ, 2005 – 220 с.
127. Захист прав національних меншин в Україні: Збірник нормативно-правових актів. – Київ, 2003 – 288 с.
128. Нікітюк В. О. Статус етнонаціональних меншин. – Київ. 1996 – 188 с.
129. Етносоціологія: терміни та поняття. Навчальний посібник. – Київ, 2003 – 280 с.

130. Етнополітика в Україні: Документи та матеріали. – Київ, 1998 – 354 с.
131. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація: Тези про місце і роль мови в національному відродженні України. – Дрогобич, 1994 – 218 с.
132. Україна поліетична. – Київ, 2003 – 108 с.
133. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин: Теорія і практика імплементації в Україні. – Львів, 2007 – 144 с.
134. Етнополітологія в Україні: здобутки, проблеми, перспективи. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції м. Київ, 27–28 вересня 2003 р. – Київ, 2004 – 256 с.
135. Депортовані кримські татари, болгары, вірмени, греки, німці: Збірник документів (1998–2003). – Київ, 2004 – 248 с.
136. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. – Київ, 1997 – 80 с.
137. Національні меншини України: Інформаційний довідник. – Київ, 1995 – 96 с.
138. Бочковський О. Вступ до націології. – Київ, 1998 – 144 с.
139. Жаботинський В. Вибрані статті з національного питання. – Київ, 1991 – 136 с.
140. Захист прав національних меншин у Європі. – Київ, 2002 – 188 с.
141. Табачник Д. В., Попов Г. Д., Воронін В. М., Пилипенко Т. І. Розвиток етнологічних відносин в Україні: Стан, тенденції, перспективи. – Львів, 2007 – 528 с.
142. Карта сучасного етнічного складу населення УРСР. – Київ, 1966 з додатком: Науко В. І. Географічне розміщення народів в УРСР, Київ, 1966 – 32 с.
143. Бромлей Ю. В. Национальные процессы в СССР: в поисках новых подходов. – Москва, 1988 – 208 с.
144. Крым многонациональный: вопросы и ответы, выпуск 1.– Симферополь, 1988 – 144 с.
145. Конституция Республики Крым (принята на 7-й сессии Верховного Совета Крыма 6 мая 1992 г. с изменениями и дополнениями, внесенными на 9-й сессии Верховного Совета Крыма 25 сентября 1992 г. – Симферополь, 1992 – 48 с.
146. Колесников А. А., Берестецкая Е. П., Кольцун Н. М., Топчий Л. М. Языковая ситуация в Придунайском крае Одесской области Украины 1993–1994 гг. – Измаил, 1994 – 68 с.
147. Проекты законов о языках – экспертный анализ. – Киев, 2000 – 216 с.
148. Patras E. Minoritatile nationale din Ucraina si Republica Mjldova statutul juridic (Національні меншини України та Республіки Молдова: Юридичний статус). – Кишинів, 1999 – 315 с. на французькій мові
149. Feldman O. Joining efforts for the sake of international peace and interethnic mutual understanding (Зусилля з'єднання для інтернаціонального миру та між етнічного взаєморозуміння). – Краків, 2001 – 47 с. на англійській мові
150. Творческий путь: Сборник материалов к 50-летию дома науки и техники Одесской областной организации Союза научных и инженерных объединений Украины – Одесса. 2007 – 80 с.
151. Кондратюк В., Михальченко В., Сивирин О. Да будет правда – Одесса, 2018 – 344 с.
152. Приказ адмірала: Военно-исторический сборник, Одесса, 2014 – 276 с.
153. История на България по дати, София, 2008 – 510 с. на болгарській мові
154. Міграції в історії і етнічних процесах України: Одеські етнографічні читання – Одеса, 2017 – 398 с.

Книги даровані інститутом національної пам'яті Польщі

155. Організація українських націоналістів у Польщі в 1944–1950 роках. Ліквідація керівних структур, частина друга – Варшава-Київ, 2017 – 842 с. на польській та українській мові
156. Польща – нарис історії – Варшава, 2015, 367 с.
157. Przegląd archiwalny: Instytutu pamięci narodowej, t. 8, – Warszawa, 2015 – 335 с. на польській мові
158. “A moje byśmy tak...” porozmawiali o Tuwimie – Warszawa, 2013 – 127 с. на польській мові
159. The University Hill in Opole: The seat of gentle muses – Opole, 2014 – 65 с. на польській та англійській мові

Жовтень

160. Богомоленко В. 20 век по волнам моей памяти: Фотоальбом – Одесса, 2017 – 96 с.
161. Богомоленко В. Моя Україна: Фотоальбом – Одеса, 2016 – 96 с.
162. Сьогі Л. Закарпатські студенти в європейських університетах 1407–1919 – Київ-Будапешт, 2013 – 204 с.
163. Сендс Ф. Східно-західна вулиця: Повернення до Львова – Львів, 2017 – 652 с.
164. Арутюнова И. В., Шерстобитов В. В. Памятные места Гаванной улицы – Одесса, 2018 – 54 с.
165. Под крылом ангела: Книга для родителей детей с нарушением развития – Одесса, 2013 – 504 с.
166. Romanian Diplomacy an illustrated history 1862–1947 – Bucharest, 2010 – 343 с. на англійській мові
167. Журнал «Архіви України» №1, січень-лютий 2015, Київ, 2015 – 286 с.
168. Журнал «Архіви України» №3, травень-червень 2015, Київ, 2015 – 236 с.
169. Журнал «Архіви України» №4, липень-серпень 2015, Київ, 2015 – 240 с.
170. Журнал «Архіви України» №1, січень-лютий 2016, Київ, 2016 – 220 с.
171. Журнал «Архіви України» №5–6, вересень-грудень 2016, Київ, 2016 – 360 с.
172. Календар німців України в картинах Гаррі Руффа – Київ, 2016 – 15 с.
173. Одесский календарь 2008–2009: 200-летию со дня рождения Н. В. Гоголя посвящается. Улица Гоголя (бывшая Надеждинская улица) – Одесса, 2008 – 13 с.

Листопад

174. Таїров Василь Єгорович, Біобібліографічний покажчик наукових праць, Одеса, 2007 – 42 с.
175. М. П. Старицький в Одесі. Бібліографічний покажчик, Одеса – 2010, 126 с.
176. Дузь Іван Михайлович. Біобібліографічний покажчик, видання 2-е, перероблене і доповнене, випуск 34, Одеса – 2013, 138 с.
177. Вчені вузів Одеси. Біобібліографічний довідник, випуск 2 1946–2010, частина 2. Математики, механіки, Одеса – 2010, 280 с.
178. Ольга Богданович. Жизнь архитектора Дмитренко (1858–1918), Одесса – 2018, 164 с.
179. Візіров О. Катаржино (Знам'янка): історія, сучасність, традиційна культура. Нариси, Одеса – 2018, 635 с.
180. Збірник. Інгульський степ: історія, краєзнавство, родовід, джерела, спадщина, випуск 3, Київ – 2018, 455 с.

VII. МІЖНАРОДНІ КОНТАКТИ

Феденко Олена Олексіївна
головний науковий співробітник
відділу науково-довідкового апарату, к.і.н.

Серія «Консульство в Одесі» в Державному архіві Неаполя

В останнє десятиліття зростає увага науковців до історії дипломатичних представництв на теренах Північного Причорномор'я протягом XIX – XX ст. Зважаючи на значну кількість консульств, що існували в адміністративному центрі регіону, Одесі, та їхні основні функції, можна стверджувати, що дана тема дозволяє заповнити лакуни не лише з історії міжнародних відносин, а розкрити питання економічної й етнічної історії краю. З іншої сторони, через обмеженість джерел, що зберігаються в українських архівах, неможливо заглибитися в тему та розкрити діяльність певного консульства. З цієї точки зору, важливою є робота в іноземних архівах, що зберігають матеріали консульських канцелярій.

Одним з перших в регіоні розпочало свою діяльність консульство Неаполітанського королівства (з 1816 р. Королівство Обох Сицилій). Неаполітанське консульство було відкрите в Херсоні у 1795 р. [1], у 1797 р. воно переїхало до Одеси. В результаті наполеонівських війн Неаполітанське королівство з 1806 р. очолював маршал Наполеона Бонапарта Йохім Мюрат. Вважається, що з 1807 р. посаду неаполітанського консула в Одесі очолював Феліче де Рібас, але його листування з герцогом де Серракапріолою неаполітанським консулом в Петербурзі Франческо Радді доводить, що офіційно він на цю посаду призначений не був і обов'язки свої не виконував. Він виказував прихильність династії Бурбонів, називаючи Мюрата «узурпатором» [2]. Після того, як в Неаполі у 1815 р. була відновлена влада династії Бурбонів, новий уряд з метою розширення торгових зав'язків і поширення свого впливу на північнопричорноморський регіон наказом від 21 грудня 1816 р. створив Генеральне консульство Королівства Обох Сицилій в портах Чорного моря на чолі з Феліче де Рібасом [3], яке проіснувало до 1860 р. Помітивши, що не лише Одеса, а й інші порти регіону можуть стати важливим ринком для неаполітанських негоціантів у 1817 р. Ф. де Рібас став ініціатором того, щоб його юрисдикція поширилася і на порти Азовського моря, враховуюче те, що основні конкуренти, англійці та французи, вже мали там свої представництва. Тому в 1817 р. був відкритий віце-консульство в Таганрозі, на чолі якого став російський підданий, виходець з Тоскани, негоціант Джакомо (Яків) де Россі. Паралельно Ф. де Рібас запропонував на посаду сардинського підданого Феліче Лагоріо на посаду віце-консула Неаполітанського королівства в Феодосії [4]. У 1832 р. австрійський підданий Мікеле Радоніч був призначений віце-консулом в Ізмаїлі [5]. У 1840 р. віце-консульства були відкриті у Бердянську, Маріуполі та Керчі, де консулами відповідно стали Джакомо Тальяфферо, Мікеле Акаме та Антоніо Гарібальді [6].

Канцелярія цього консульства зберігається в Державному архіві м. Неаполя в фонді Міністерства іноземних справ у тематичній серії під назвою “Консульство в Одесі”. Хронологічно документи охоплюють період з 1803 р. до 1859 рр. Окрім цієї серії, матеріали з історії консульства в Одесі відклалися в серіях “Посольство уряду Неаполя в Росії”, “Консульство в Петербурзі”, “Посольство в Петербурзі”, “Французька окупація 1806–1814 рр.”, “Трактати”, “Реєстр кореспонденції” фонду Міністерства іноземних справ; в особистих фондах герцога де Серракапріоли та династії Бурбонів.

Особливість зберігання документів в італійських архівах полягає в тому, що документи згруповані не у справи, а у зв’язки (італ. *fascio*) – об’єднання документів за темою у хронологічному порядку. Кількість документів в таких зв’язках може складати від 100 до 1000, що, враховуючи скромний науково-довідковий апарат, ускладнює роботу з ними. Серія “Консульство в Одесі” складається з 15 зв’язок, що охоплюють історію консульства з 1803 до 1860 рр. Більшість документів написані італійською мовою.

Як вже було зазначено, головна мета створення генерального консульства королівства в регіоні полягала у встановленні торгових відносин та захисті інтересів неаполітанських негоціантів та моряків, що в першу чергу і відобразилося у документах серії. Документи цієї групи представлені кореспонденцією між неаполітанським генеральним консулом в Одесі, віце-консулами, неаполітанським послом в Петербурзі та Міністерством іноземних справ Королівства Обох Сицилій.

Відкриття консульства збіглося з аграрною кризою в Європі, що розпочалася в 1815 р. через неврожай, що змусило уряд Бурбонів вжити відповідні заходи. В серпні 1815 р. неаполітанський уряд видав наказ, спрямований на поліпшення імпорту зернових, в той час, як консулам була відправлена відповідна інструкція, що сповіщала про це. Завданням Ф. де Рібаса стало спочатку заохочення російські «зернові спекулянтів» здійснювати свою торгівлю з королівством, отримуючи “допомогу” у “розумній мірі” від королівського уряду [7]. Спочатку неаполітанський уряд та Ф. де Рібас робили ставки на російських та іноземних купців, але неаполітанський ринок не міг конкурувати порівняно з іншими європейськими портами, а неаполітанські купці не мали того авторитету, що мали австрійські, сардинські та англійські негоціанти. Тому Ф. де Рібас пропонував неаполітанському уряду сприяти експорту в причорноморські порти Російської імперії товарів королівства неаполітанськими купцями, та імпорту тими самими купцями зернових. Консульська кореспонденція яскраво ілюструє, що саме бездіяльність неаполітанського уряду в даному напрямку не дозволила неаполітанським негоціантам закріпитися на російському ринку.

Наступну важливу групу документів складає звітна документація консулів та віце-консулів: річні звіти про хід навігації в містах їхньої резиденції, торгівельні операції, що здійснювалися в цих портах, за статтями експорту й імпорту та товарообіг між Російською імперією та Неаполітанським королівством. З 1816 р. серед матеріалів з’являються звіти про кількість неаполітанських кораблів та товари, які вони перевозили і збували в російських портах. Як зазначав сам Ф. де Рібас у своїх листах, ці цифри не завжди відповідали дійсності. По-перше, не всі неаполітанські кораблі перевозили лише товари королівства, а й ввозили на російський ринок продукцію з іншим території, зокрема з Грецького архіпелагу. По-друге, до підписання між Королівством Обох Сицилій та Османською імперією конвен-

ції про вільний вхід неаполітанських кораблів до Чорного моря у 1827 р. неаполітанські шкіпери, щоб не зазнавати втрати часу та збитків, плавали під іноземним прапором [8]. Наприклад, у 1816 р. серед 800 суден, що прибули до Одеси, “20 були неаполітанськими під англійським чи російським прапором”, але в у цьому випадку шкіпери доволі часто не зверталися до консула, тому реальну кількість неаполітанських кораблів, що прибули та відправилися з Одеси, консул назвати не міг [9].

У 1840-х рр., коли торгівля між двома країнами почала розвиватися, консульські представники почали давати у звітах більш розгорнуту інформацію про неаполітанські судна у регіоні за наступними позиціями: назва судна, прізвище капітана, тоннаж, дата прибуття, назва порту, звідки судно відправилося; вантаж, що прибув; дата виправлення, назва порту, куди направляється судно; товар, з яким відправляється та його кількість.

Консули опікувалися захистом економічних інтересів та спадковими справами своїх співвітчизникам, підтверджували підданство своїх громадян на запит російського уряду, надавали допомогу тощо. У серії присутні цілі групи документів, що стосуються спадкових справ. Консули були тими, хто брав участь безпосередньо або зі слів свідків, в описі майна померлого неаполітанського підданого. Також з дозволу поліції консул міг опечатати майно померлого. Спадкоємці в першу чергу зверталися до консульства, а у випадку, якщо вони були закордоном, або їхні права порушувалися, саме консул звертався до органів місцевої влади для вирішення справи. Проблеми в подібних справах могли бути викликані непорозуміння серед спадкоємців, як у справах феодосійських жителів Ніколи Кріскуоли та Антоніо Какаче. Документи цих справ дозволяють встановити походження, склад сім'ї, майнове становище, ділові зв'язки померлого.

Особливо цікавою є справа померлого в Таганрозі в 1839 р. парафіяльного священика місцевої римо-католицької церкви Петра Велли. У цій справі неаполітанське консульство виступало не лише посередником, а й стороною, чиї права були порушені. Місцева влада в Таганрозі проігнорувала запит неаполітанського віце-консула Якова де Россі, який представляв спадкоємців, а ктитори цієї церкви порушили печатку консульства та не допустили віце-консула до опису майна, а потім і розпорядилися майном померлого [10]. Справа затяглася на більш ніж десять років. У вирішенні справи допомагав і неаполітанський генеральний консул в Одесі, що звертався по допомогу до новоросійського генерал-губернатора. Частина документів також зберіглася в Державному архіві Одеської області [11].

У роки Кримської (Східної) війни 1853–1856 рр., в якій Сардинське королівство воювало проти Російської імперії, консульства інших італійських держав опікувалися сардинськими підданими, зокрема і неаполітанське, що також відображено в документах. Наприклад, у зв'язці за 1853 р. знаходиться лист від Одеської міської лікарні, що сповіщала про смерть сардинського підданого Джованні Ламбіні [12], та його свідоцтво про смерть [13], лист від Одеського центрального карантинного управління, що сповіщав про смерть матроса, сардинського підданого Нікола Конетті [14].

Інший важливий комплекс джерел – це приватні документи консулів. Наприклад, збереглися оригінали купчих кріпостей на придбання торгових суден у 1803–1804 рр. Феліче де Рібасом в італійських шкіперів: Антоніо Амітрано [15], Гаєтано Какаче [16], Доменіко Лагано [17], Джузеппе Лонгобардо [18] і Матео Лауро [19].

Окрім цього, серед документів зустрічаються розписки і рішення Одеського комерційного суду, що проливають світло на тяжке матеріальне становище Феліче де Рібаса. Окрім цього, зустрічаються особисті документи неаполітанського віце-консула в Таганрозі, Якова де Россі, і тосканського віце-консула Карла Наццоліні [20]. Зберігся лист Я. де Россі к Феліче де Рібасу від 19 липня 1844 р., в якому віце-консул просив, щоб генеральний консул звернувся до неаполітанського консула в Алжирі, щоб останній надав допомогу його старшому синові, Ніколо де Россі, який відправлявся в цю країну розпочати свою кар'єру [21].

Не менш цікавими є документи, що відображають взаємовідносини італійської общини з римо-католицькою церквою, адже до появи Італійського благодійного товариства щотижневе відвідування костелу робило його місце зустрічі і, по суті, об'єднувало представників одної нації. Консул чи віце-консул, будучи представником своїх підданих, міг впливати на релігійні справи, а непорозуміння між ним та куратором місцевої римо-католицької церкви могло призвести до конфлікту зі всіма неаполітанськими підданими. Наприклад, така ситуація склалася в Таганрозі після призначення в 1840 р. куратором римо-католицької церкви Фердинанда Кербедза. Його особистий конфлікт з віце-консулом Яковом де Россі призвів до того, що у 1841 р. ряд італійців виступили проти Ф. Кербедза у листі до митрополита [22]. У свою чергу, Ф. Кербедз у своїх листах до Могилевської римо-католицької консисторії та таганрозького градоначальника писав наклепи на Я. де Россі. Священик стверджував, що той покинув свою дружину закордоном, а саме веде «блудне життя» з Анастасією Петрівною Татаріною, з якою мав п'ять дітей, котрі записані в метричних книгах таганрозького костелу законними дітьми Я. де Россі [23]. У зв'язку з цим Ф. Кербедз просив провести розслідування та надання від віце-консула виписки з метричної книги про шлюб за А. Татаріною.

Підводячи підсумок, можна зробити висновок, що матеріали дипломатичного архіву генерального консульства Королівства Обох Сицилій в Одесі є важливим джерелом з історії міст Південної України. Тогочасні функції консульства (встановлення та захист торгових інтересів своєї країни в регіоні, розвідка та збір статистичних матеріалів про хід торгівлі та навігації в причорноморських портах, підтримка та захист майнових інтересів власних підданих, особисті документи консулів) породили значну кількість різних за характером джерел, подальше вивчення яких є важливим для дослідження історії італійської громади та історії консульської служби в містах Південної України, економічної історії.

[1] Бацак К. Ю. Італійська еміграція в Україні наприкінці XVIII – у першій третині XIX ст. – К.: Знання України, 2004. – С.177.

[2] Moracci G. Introduzione // Michele de Ribas. Saggio sulla città di Odessa. E altri documenti dell'Archivio di Stato di Napoli. – Genova, 1988. – P. 19–20.

[3] A. S. N./M. E., f. 7135, Il Marchese di Circello al Duca di Serracapriola, 12 gennaio 1816.

[4] A. S. N./M. E., f. 7135, F. de Ribas al Marchese di Circello, 1 (13) luglio 1817.

[5] A. S. N./M. E., f. 7136, Il ducadi Serracapriola a F. de Ribas, 25 settembre/7 ottobre 1818.

[6] A. S. N./M. E., f. 7136, Il Ministero degli Esteri a F. de Ribas, 11 settembre 1832.

[7] A. S. N./M. E., f. 7135, il Duca di Serracapriola a F. de Ribas, 25 agosto 1815.

[8] A. S. N./M. E., f. 7135, F. de Ribas al marchese di Circello, 28 marzo/9 aprile 1816.

- [9] A. S. N./M. E., f. 7135, F. de Ribas al marchese di Circello, 1/12 agosto 1816.
- [10] A. S. N./M. E., f. 7137, Я. де Росси к О. Р. Франку. 14 марта 1843.
- [11] ДАОО, ф.1, оп. 192 за 1844 р, спр. 75.
- [12] A. S. N./M. E., f. 7140, От одесской городской больницы неаполитанскому консулу в Одессе, 10 ноября 1853 г.
- [13] A. S. N./M. E., f. 7140, Свидетельство о смерти неаполитанского подданного Джованни Ламбини, 1853 г.
- [14] A. S. N./M. E., f. 7140, От одесского центрального карантинного управления неаполитанскому консулу в Одессе, 31 октября 185 г.
- [15] A. S. N./M. E., f. 7135, Купчая крепость на покупку Ф. де Рибасом судна у Антонио Амитрано, 16 сентября 1803 г.
- [16] A. S. N./M. E., f. 7135, Купчая крепость на покупку Ф. де Рибасом судна у Гаэтано Качаче, 1 августа 1804 г.
- [17] A. S. N./M. E., f. 7135, Купчая крепость на покупку Ф. де Рибасом судна у Доменико Лагано, 26 мая 1804 г.
- [18] A. S. N./M. E., f. 7135, Купчая крепость на покупку Ф. де Рибасом судна у Джузеппе Лонгобардо, 9 июня 1804 г.
- [19] A. S. N./M. E., f. 7135, Купчая крепость на покупку Ф. де Рибасом судна у Матео Лауро, 15 июля 1804 г.
- [20] A. S. N./M. E., f. 7139, Из одесского сиротского суда г-ну тосканскому вице-консулу Карлу Наццолини, 28 ноября 1850 г.
- [21] A. S. N./M. E., f. 7137, G. de Rossi a F. de Ribas, 19 luglio 1844.
- [22] A. S. N./M. E., f. 7137, D. Rossi, P. Rocco et alii, agosto 1841.
- [23] A. S. N./M. E., f. 7137, из Могилевской римско-католической консистории к О. Р. Франку, 16 ноября 1843 г.

*Березін Сергій Євгенійович,
головний науковий співробітник*

*Штепко Олена Юріївна,
начальник відділу науково-довідкового апарату, к. і. н.*

Міжнародне співробітництво між Державним архівом Одеської області та Інститутом національної пам'яті – Комісією з розслідування злочинів проти польського народу (Республіка Польща)

Міжнародне співробітництво між Державним архівом Одеської області та Інститутом національної пам'яті – Комісією з розслідування злочинів проти польського народу (Instytut Pamięci Narodowej – Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu) було розпочато 14–15 березня 2017 року, під час робочого візиту до Одеси делегації Інституту: директор Архіву Інституту Національної Пам'яті Можена Крук, заступник директора Архіву Маріуш Квашняк та співробітник відділу міжнародних зв'язків Інституту, доктор Дорота Левша.

Метою візиту польських колег було налагодження співробітництва у галузі наукових досліджень, обміну професійним досвідом, розробки спільних науково-видавничих і культурно-соціальних проектів. Серед питань, що розглядалися під час візиту, було обговорення міжнародного проекту по оцифруванню архівних документів з історії політичних репресій поляків на Півдні України. Результатом зустрічі стало обговорення умов і підготовки матеріалів для майбутньої угоди між установами.

Важливим є той факт, що встановлення зв'язків між українськими і польськими спеціалістами – це результат тісної співпраці з громадськістю, адже ідея започаткування проекту належить одеситці, тепер – громадянці Польщі, кандидату економічних наук Ванді Цуркан, яка, досліджуючи власну сімейну історію в читальному залі Державного архіву Одеської області, запропонувала вивчення маловідомого у Польщі пласту джерел – документів репресивних органів колишнього СРСР, насамперед, слідчих справ з колишнього архіву НКВС – МДБ – КДБ на безвинно осуджених у 1930-ті – 1940-ті роки громадян, згодом реабілітованих (фонд «Архів управління Служби безпеки України в Одеській області»).

Наступним кроком стало підписання 25–29 березня 2018 року Договору про співробітництво між Державним архівом Одеської області та Інститутом національної пам'яті Польщі, що відбулось під час робочого візиту до Варшави представників Державного архіву Одеської області – т.в.о. директора, кандидата історичних наук Лілії Біло-

усової та начальника відділу науково-довідкового апарату, кандидата історичних наук Олени Штепко. До програми заходів у столиці Республіки Польща увійшли урочисте підписання Договору про співробітництво між Держархівом і Інститутом (аналогічні документи були підписані з керівництвом державних архівів Хмельницької та Вінницької областей) та ознайомлення з досвідом польських колег у архівній галузі та сфері організації збереження і популяризації документальних джерел.

Підписання польсько-українських угод відбулось у прес-центрі Інституту і широко висвітлювалось у засобах масової інформації. Мета договору між Держархівом та Інститутом – реалізація довгострокової програми оцифрування унікальних архівних документів з історії українсько-польських відносин, що зберігаються в Одесі, налагодження

професійних зв'язків між архівістами, обмін досвідом у різних напрямках роботи архівних установ і комплексної модернізації архівної галузі; оприлюднення матеріалів у вільному доступі та публікація збірника (збірників) документів за темою та узагальнюючої колективної монографії; організація круглих столів, конференцій, робочих зустрічей, стаціонарних і он-лайн виставок тощо. На пленарному засіданні, одеські архівісти оприлюднили слайд-презентацію копій документів, що зберігаються у фондах Державного архіву Одеської області з історії польської громади міста та регіону, україно-польських відносин, репресивної політики радянської влади по відношенню до етнічних поляків.

Після підписання договору, навесні 2018 року в Державному архіві Одеської області було сформовано наукову групу під головуванням т.в.о. директора, кандидата історичних наук Лілії Білоусової; участь у реалізації цього дослідницького проекту взяли: начальник відділу науково-довідкового апарату, кандидат історичних наук Олена Штепко (керівник робочої групи); головний науковий співробітник відділу науково-довідкового апарату, кандидат історичних наук Олена Феденко; головний науковий співробітник відділу науково-довідкового апарату Олександр Боровський; головний науковий співробітник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків Сергій Березін.

12–14 червня 2018 року делегація польських архівістів вдруге відвідала Одесу з робочим візитом, відповідно до другої частини плану виконання Договору про співробітництво між Державним архівом Одеської області та Інститутом Національної Пам'яті. До складу польської делегації увійшли: заступник директора Архіву ІНП, доктор Маріуш Жулавнік; заступник начальника відділення цифрових ресурсів Марек Ліпинський; координатор секції оцифрування Томаш Карчевський; співробітник секції міжнародних контактів, доктор Дорота Левша.

Метою візиту польських колег стало започаткування практичної роботи по оцифруванню матеріалів з історії політичних репресій (насамперед, документів фонду «Архів управління Служби безпеки України в Одеській області» – справ етнічних поляків, безвинно постраждалих від репресій за радянських часів), встановлення спеціального обладнання (двох сучасних сканерів і комп'ютерів) і передача досвіду з дигіталізації, зберігання електронних копій та подальшого оприлюднення інформації.

Участь у заходах взяли поважні гості – Генеральний Консул Республіки Польща в Одесі Даріуш Шевчик і Консул Республіки Польща в Одесі Анджей Шмідтке; заступник начальника Управління культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одеської обласної державної адміністрації Ярослава Різнікова та науковці з Польщі – кандидат економічних наук Ванда Цуркан і Богдан Цуркан.

За програмою візиту, в Державному архіві Одеської області відбувся українсько-польський семінар-практикум з питань дигіталізації архівних справ та круглий стіл – для обговорення організації в містах України і Республіки Польща виставки документів Держархіву з історії Голодомору 1932–1933 років та політичних репресій за часів тоталітарного радянського режиму; також було розглянуто питання участі у проекті студентів-практикантів і волонтерів.

Під час семінару, було розпочато дигіталізацію слідчих справ, які були виявлені та підготовлені одеськими архівістами для спільної виставки, присвяченої сумній даті – 80-м роковинам «Польської операції» НКВС. Саме ці документи поклали початок роботи над проектом, за яким, у період з червня по жовтень 2018 року, було оцифровано 166 одиниць зберігання (загалом, зроблено копії 20420 аркушів, і робота продовжується).

Першим результатом співробітництва українських і польських архівістів стало відкриття **23 листопада 2018 року** міжнародної виставки архівних документів «Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938» / «Наказ № 00485. Антипольська акція НКВС в Радянській Україні. 1937–1938» у Хмельницькому. Джерельним підґрунтям виставки стали документи (у фотокопіях) з фондів Архіву Інституту Національної Пам'яті, Державного архіву Хмельницької області, Державного архіву Вінницької області, Державного архіву Одеської області; при підготовці виставки, також були використані матеріали фондів архівних установ і організацій Республіки Польща і України, фото-інсценізації.

Як зазначила у передмові до друкованого каталогу виставки директор Архіву Інституту Національної Пам'яті Мажена Крук, в результаті «Польської операції», початком якої став сумнозвісний наказ народного комісара внутрішніх справ

СРСР Миколи Єжова № 00485 від 11 серпня 1937 року, по сфабрикованих «справах» було обвинувачено та репресовано майже 140 тисяч осіб (у абсолютній більшості – поляків, але й представників інших національностей, насамперед, членів сімей «зрадників батьківщини»), з яких – понад 111 тисяч безвинних людей було фізично знищено. Незважаючи на такий страшний масштаб репресій, про ці трагічні події нашої спільної історії до недавнього часу було мало що відомо не тільки широкому загалу, та навіть спеціалістам, тому головною метою спільного проекту стало виявлення усіх існуючих матеріалів, їх копіювання та подальше збереження, задля оприлюднення історичної правди про події тих років та забезпечення вільного доступу до документів для членів сімей репресованих, дослідників, істориків і журналістів.

Для досягнення цієї мети, під Національним патронатом Президента Республіки Польща Анджея Дуди, було створено пересувну стендову виставку, авторами якої стали співробітники Інституту Національної Пам'яті Польщі – Павел Зельони (координатор проекту), Сергіуш Казімерчук, Маріуш Квасьняк, доктор Маріуш Жулавнік. Стенди пересувної виставки на двох мовах – польською та українською, розповідають про історичну ситуацію на радянських територіях, на яких опинились етнічні поляки по завершенню польсько-радянської війни у 1921 році, про механізм репресивної політики комуністичної влади, ініціаторів, організаторів та безпосередніх виконавців злочинів, про біографії репресованих і трагедії їх сімей, відображених на аркушах слідчих справ, про меморіальні місця та пам'ятники жертвам «Польської операції», встановлених в населених пунктах України.

Експонування виставки «Rozkaz nr 00485. Antypolska operacja NKWD na sowieckiej Ukrainie 1937–1938» / «Наказ № 00485. Антипольська акція НКВС в Радянській Україні. 1937–1938» заплановано протягом листопада 2018 – лютого 2019 років у Хмельницькому, Варшаві, Вінниці та Одесі. Виявлені та оцифровані за проектом, матеріали з фондів Державного архіву Одеської області також увійдуть до експозиції нової тематичної виставки он-лайн, розміщення якої на веб-сайті Держархіву заплановано у грудні 2018 року.

VIII. АРХІВНІ ВІДДІЛИ РАЙОННИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ ТА МІСЬКИХ РАД

Державний архів здійснює управління архівною справою і діловодством на території області, координує діяльність роботи архівних підрозділів і служб діловодства державних органів з метою здійснення контролю за дотриманням законодавства про Національний архівний фонд та архівні установи шляхом проведення планових та позапланових перевірок. Здійснює науково-методичне керівництво і контроль за діяльністю архівних відділів районних державних адміністрацій, архівних відділів міських рад, трудових архівів.

Протягом 2018 року співробітники архіву (Білоусова Л. Г., Ксендзик О. І., Виногловська С. В., Успенська Г. Б., Пеева Т. Г., Герасимова С. М.) здійснили комплексні перевірки роботи семи архівних відділів:

19 березня – Архівний відділ Лиманської райдержадміністрації (нач. – Т. І. Моряк)

25 квітня – Архівний відділ виконкому Теплодарської міської ради (нач. – Л. Б. Цельник)

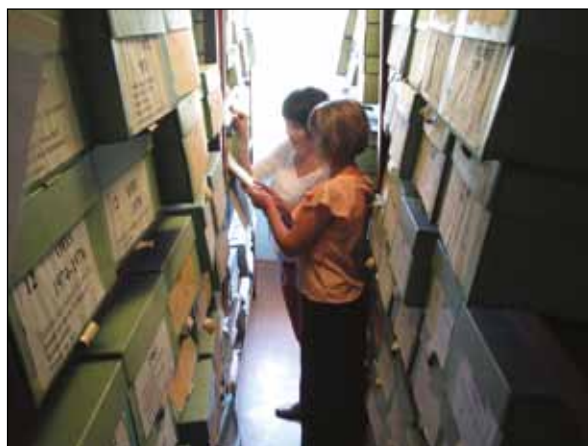
20 червня – Архівний відділ виконкому Южненської міської ради (нач. – В. Ф. Тетенко)

27 червня – Архівний відділ Роздільнянської райдержадміністрації (нач. – М. О. Лапіна)

26 липня – Архівний відділ Ананьївської райдержадміністрації (нач. – І. О. Галущенко)

3 вересня – Архівний відділ Кодимської райдержадміністрації (нач. – В. В. Сільницький)

28 вересня – Архівний відділ Березівської райдержадміністрації (нач. – Л. П. Моряк)

*Баженова Вікторія Юріївна,
начальник архівного відділу Балтської райдержадміністрації*

Огляд фондів Архівного відділу Балтської райдержадміністрації

Архівний відділ Балтської райдержадміністрації – місце зберігання документальних джерел історії краю. На обліку в архіві перебуває 110 архівних фондів, які нараховують 20 тисяч справ.

Відділ веде свою історію з 1 квітня 1944 року – часу, коли місто і район були визволені від німецько-румунського окупаційного режиму. На той час установа входила до складу виконкому Балтської районної Ради депутатів трудящих. В різні роки архів належав до структури різних місцевих органів влади.

Нині архівний відділ має подвійне підпорядкування: є структурним підрозділом райдержадміністрації та підзвітний і підконтрольний Державному архіву Одеської області.

Документи дореволюційного періоду історії Балти і району збереглися фрагментарно і відклалися у Державному архіві Одеської області: ф. 445 *Балтський повітовий суд*, ф. 447 *Балтський повітовий справник*, ф. 621 *Балтський тимчасовий поліцейський суд*, ф. 728 *Балтське повітове поліцейське управління*, ф. 732 *Балтська дворянська опіка*, фонди нотаріусів (фф. 738, 739, 741, 742, 743, 744), ф. 762 *Балтське духовне управління*, ф. 898 *Благочиніє Балтського округу Камянець-Подільської духовної консисторії* і т.д. Ще більша кількість фондів між- і післявоєнного періодів та часу німецько-румунської окупації: ф. Р-1113 *Балтський повітовий військовий комісар*, ф. Р-1146 *Балтська повітова особлива військово-повітова комісія*, ф. Р-1927 *Балтська окружна судово-земельна комісія*, ф. Р-2358 *Префектура Балтського повіту*, ф. Р-2379 *Претора Балтського району*, ф. Р-2682 *Примарія міста Балти*, фонди деяких фабрик і заводів періоду окупації; фонди відділів і установ, підпорядкованих Балтському райкому, виконкому міському м. Балти, сільських рад, колгоспів, середніх учбових закладів, ф. Р-6858 *Балтське лісничє господарство*, ф. Р-6859 *Балтська машино-тракторна станція* та інші.

Хронологічні рамки документів, які зберігаються в архівному відділі, охоплюють період з 1961 р. по 2016 р. Це переважно оригінали документів.

Документи, що перебувають на державному зберіганні, відносяться до категорії особливо цінних, адже належать до національного архівного фонду. У них – сторінки історії нашого краю, сучасний літопис життя Балтщини.

Архівний відділ Балтської райдержадміністрації зберігає документи міських органів влади, підприємств, державних медичних і навчальних закладів: районної, міської та сільських рад району, райдержадміністрації та її структурних підрозділів, районного відділу статистики, районного управління юстиції, ВАТ «Балтський молочно-консервний комбінат дитячих продуктів», ВНКЗ «Балтське педагогічне училище», КП «Балтська центральна районна лікарня» та багатьох інших. Зберігаються в архіві і документи ліквідованих колгоспів, є й виборчі документи.

Переглядаючи документи архівних фондів, уявляєш життя нашого міста та району понад 50 років тому. Архівні документи дають можливість простежити, як розвивалися сільське господарство, промисловість та інфраструктура міста та району, з якими питаннями зверталися до місцевої влади громадяни.

А скільки цікавих фактів містять документи ліквідованих колгоспів району! Це і обсяги виробництва, і участь в соціалістичних змаганнях, і організація дозвілля колгоспників.

Не менш цікавими є фонди промислових підприємств та громадських організацій району. Зберігаються в архіві і підшивки газети «Народна трибуна» за період з 1960 року.

До тематичної колекції по Голодомору 1932–1933 років в Балтському районі увійшли спогади свідків цієї трагедії, а також фотографії пам'ятних знаків жертвам голодомору в населених пунктах району. Матеріали колекції були використані в документальних фільмах студій «Берег» та «Круг».

На особливу увагу заслуговують надзвичайно змістовні матеріали з перебігу Другої світової війни 1941–1945 років в населених пунктах Балтського району, які будуть опрацьовані найближчим часом. Зазначені документи містять важливі історичні факти про період окупації міста Балта та сіл Балтського району: дату та час захвату та визволення, кількість та прізвища загиблих місцевих жителів, місця їх захоронення, кількість знищених будинків, сільгоспінвентаря, скота та птиці, суми нанесених збитків тощо.

Взагалі архівні документи мають неоціненне значення для різнопланових досліджень. Наведу декілька цікавих прикладів.

Відділу довелося здійснити заходи щодо розшуку родичів уродженця с.Кайтанівка Савранського району (нині с.Плоске Балтського району) Наконечного Н. К., який був похований в Братській могилі м.Катав-Іванівка (Челябінська область). Ця робота була організована відповідно до отриманих архівних документів Управління культури адміністрації Катав-Іванівського муніципального району. Завдяки спільній роботі архівного відділу та Плосківського сільського голови Ковальчук В. А. вдалося знайти племінників загиблого земляка, які поділилися своїми спогадами та сімейними світлинами. Зібрані матеріали та отримані документи були передані до історичного музею с.Плоске та направлені до м.Катав-Іванівка.

За архівними документами свою історію досліджував навчально-виховний комплекс «Балтська ЗОШ I–III ступенів № 2 – гімназія». Зробити це було непросто – працівникам закладу довелося протягом декількох тижнів поаркушно переглядати десятки справ різних архівних фондів. Дослідники із захопленням відбирали документи, які стосувались роботи закладу, – тут і доповіді посадовців на пленумах, президіях, нарадах в органах державної влади, і тексти виступів на конференціях. Питання порушувались різні: від організації навчального процесу до роботи батьківського комітету школи, шкільної їдальні, організації спортивних змагань та багато інших. А хто з випускників школи кінця 1980-х – початку 1990-х років не пам'ятає «производственный труд», на якому учнями старших класів виготовлялись рукавички для робочих? а коробки для дитячого харчування виробництва Балтського молочно-консервного комбінату? В архіві знайшлися навіть такі відомості.

Цей перелік можна продовжувати...

Робота в архіві приносить велике задоволення, адже архівні документи мають магічну силу. Тому архів і надалі буде здійснювати своє триєдине завдання – формувати, зберігати та популяризувати інформацію, що несуть в собі документальні першоджерела.

*Гюмюшлю Тетяна Іванівна,
директор КП «Об'єднаний трудовий архів міста і сіл Арцизького району»*

Арцизький бавовноочисний завод: історія діяльності

Можливо, літні люди – мешканці нашого району, да і сусідніх районів також, пам'ятають ті часи, коли на колгоспних ланах вирощували бавовну. Можливо, хтось з них в свій час працював на збиранні або вантаженні хлопку-сирцю. Але у молодого покоління факт вирощування та переробки в нашій місцевості такої незвичайної для Бессарабії культури як бавовник, може виликати здивування.

В Арцизькому трудовому архіві зберігаються документи, які розкривають нам історію діяльності Арцизького бавовноочисного заводу. Матеріал підготовлений на підставі архівних документів фонду № 1-Т «Одеський трест заготовок бавовни» і фонду № 8-Т «Арцизький бавовноочисний завод».

У березні 1950 року в Ізмаїльській області був створений Арцизький бавовноочисний завод, безпосереднє керівництво яким здійснював Херсонський трест заготівлі бавовни.

У 1950 році одночасно з виконанням будівельно-монтажних робіт, Арцизьким бавовноочисним заводом вирішувалися питання організації роботи пунктів із заготівлі бавовни, державної закупівлі (контрактації) бавовни-сирцю, відведення колгоспами та радгоспами земельних ділянок під посіви бавовни, видачі господарствам насіння, укладалися договори з колгоспами, проводився набір робочих, службовців, інженерно-технічних працівників.

Директором було призначено Вербицького С. С., головним агрономом – Тимофєєва Н. Н. На посаду інженера було призначено Зикова В. В., який прибув після закінчення Ташкентського текстильного інституту.

Практичне навчання агрономів, завідуючих пунктів із заготівлі бавовни, бухгалтерів, лаборантів, змінних майстрів, пресувальників, трамбувальників, пухо-волоконделітельників та інших спеціалістів Арцизького бавовноочисного заводу здійснювалося на Херсонському, Миколаївському, Мелітопольському бавовноочисних заводах. Для передачі професійної майстерності запрошувалися передовики бавовноочисної промисловості Узбекистану: Ташкентського, Самаркандського, Кашта-Курганного заводів.

На підставі наказу Міністерства Бавовництва УРСР в серпні 1950 року був створений Одеський трест заготівлі бавовни. На новий трест покладалося завдання «сприяти поліпшенню роботи, всій заготівельній і виробничій діяльності». У листопаді 1950 року Одеському тресту було передано підприємства бавовняної промисловості Миколаївської області (Миколаївський бавовноочисний завод з дев'ятьма пунктами заготівлі бавовни), Одеської області (чотири пункти заготівлі бавовни) і Ізмаїльської області (Арцизький бавовноочисний завод, що будувався, з двома пунктами заготівлі бавовни).

У квітні 1951 року Арцизький бавовноочисний завод був включений в число підприємств Одеського тресту заготівлі бавовни, що діють. Був завершений монтаж технологічного устаткування, поставленого з Узбекистану. У травні-червні 1951 року було завершено будівництво 8 майданчиків для бунтування бавовни-сирцю, почато будівництво комори для бавовни. За 1950–1951 роки було організовано і

введено в дію 8 пунктів заготівлі бавовни. У 1952 році за Арцизьким бавовноочисним заводом було закріплено 10 пунктів із заготівлі бавовни, які обслуговували 277 колгоспів та 16 радгоспів у всіх районах Ізмаїльської області (див. таблицю 1).

Таблиця 1.

Найменування Пункту по заготівлі бавовни	Райони	Кількість бавовно- сійних колгоспів	Кількість бавовно- сійних радгоспів
Арцизький	Арцизький	21	7
	Саратський	13	–
	Татарбунарський	29	–
Алигський	Новоіванівський	21	–
Кулевчинський	Саратський	8	–
	Тузовський	25	–
Ст.Казацький	Ст.Казацький	23	1
Березинський	Тарутинський	15	–
	Бородинський	21	7
Кілійський	Кілійський	25	–
Катлабукський	Суворовський	25	–
Болградський	Болградський	25	–
Ренійський	Ренійський	8	1
Білгород-Дністровський	Лиманський	18	–

Пункти заготівлі бавовни на місцях укладали договори контрактації, авансували колгоспи, надавали транспортні послуги, а також контролювали закріплені за ними бавовносієні колгоспи та радгоспи. У всіх бавовносієних колгоспах проводилися суцільні перевірки фактично засіяних площ, якості сівби і сходу бавовника, для чого організовувалися комісії у складі представників від заготбавовнопунктів, машинотракторної станції і сільради.

Держава розраховувалася з колгоспами за зданий бавовну-сирець пшеницею, продовольчими і промисловими товарами згідговироблених трудовнів.

У 1952 році було завершено відведення земель під пункти заготівлі бавовни, закінчено будівництво комор для складування бавовни-сирця, контор-лабораторій, житлових будинків, оформлені документи на відведення залізничної під'їзної колії.

Щоб не допускати великих черг здавальників бавовни на пунктах, в 1952 році було заплановано будівництво 92 нових і ремонт 97 майданчиків для бунтовання бавовни.

У зв'язку із недостатньою складською місткістю для зберігання бавовни-сирця складські приміщення орендували в інших організаціях (колгоспах, радгоспах, сільських радах, МТС). Наприклад, Катлабукським пунктом заготівлі бавовни в якості складського приміщення використовувалася колишня церква.

Арцизькому бавовноочисному заводу в 1952 році були поставлені наступні основні планові завдання: очищення бавовни-сирця – 13249 тонн, випуск бавовноволокна – 4556 тонн, випуск бавовняного насіння – 7960 тонн. Середньорічна чисельність персоналу на Арцизькому бавовноочисному заводі складала 333 особи, а в сезон заготівлі бавовни-сирця (IV квартал) – 449 осіб.

У березні 1952 року на заводі було запроваджено двозмінний режим роботи. У квітні 1952 року була укомплектована 3-я бригада і встановлений 3-х змінний режим роботи. Арцизький бавовноочисний завод почав працювати на повну потужність.

Одеський трест заготівлі бавовни наказом Міністерства Бавовництва УРСР було ліквідовано з 1 серпня 1952 року.

У зв'язку з приєднанням Ізмаїльської області до складу Одеської у лютому 1954 року Арцизький бавовноочисний завод з мережею підвідомчих заготбавовно-пунктів став територіально належати Одеської області.

На початку листопада 1954 року керівництво заводу доповіло про перевиконання планових завдань. Проте, згодом тривалі дощі в листопаді 1954 року не дозволили своєчасно завершити прибирання бавовни-сирцю на полях. На заводі почалися затримки з відвантаженням продукції (варто зауважити, що частина бавовни-сирцю і бавовноволокна відвантажувалася по «міжреспубліканських перекиданнях» в Ставропольський край, Вірменію, Північну Осетію).

У грудні 1954 року було ліквідовано Староказацький пункт заготівлі бавовни «з передачею його функцій і майнових цінностей Кулевчанському заготбавовнопункту».

Несприятливі обставини склалися з прибиранням бавовника і в 1955 році. Дозаготовка бавовни-сирцю врожаю 1955 року, що залишився на полях, проводилася в квітні 1956 року. Причиною такого стану, що склався практично у всіх заготбавовно-пунктах, були несприятливі погодні умови.

У лютому 1956 року Арцизький бавовноочисний завод був законсервований і припинив діяльність через відсутність сировини. Почалися масові звільнення робочих через скорочення штатів.

Відповідно до Постанов Ради Міністрів УРСР від 23 січня 1956 року № 103–36 і Одеського облвиконкому від 3 лютого 1956 року про проведення контракції бавовни-сирцю в колгоспах Одеської області, Болградський, Катлабухський, Кулевчанський, Березінський, Аліягський і Арцизький заготбавовнопункти уклали договори держзакупівель з бавовносійними колгоспами, що знаходилися в їх підпорядкування. Проте, розпорядженням Ради Міністрів УРСР від 5 квітня 1956 року № 256-р проведено контракція була скасована, а колгоспи були звільнені від плану здачі державі бавовни-сирцю врожаю 1956 року.

У квітні 1956 року заготівельна мережа, підвідомча Арцизькому бавовноочисному заводу, у складі Аліягського, Болградського, Катлабухського, Кулевчанського, Березінського і Арцизького пунктів заготівлі бавовни з матеріальними цінностями, обслуговуючим персоналом, ІТР, службовцями, робочою групою була передана Херсонському бавовноочисному заводу для подальшої діяльності.

У грудні 1956 року Арцизький бавовноочисний завод з пунктом заготівлі бавовни, спорудами, житловим фондом, устаткуванням (окрім спеціального технологічного) було передано відомству Міністерства сільського господарства УРСР. У приміщенні діяла Ново-Арцизька машинотракторна станція.

2 лютого 1957 року Арцизький бавовноочисний завод було повністю ліквідовано.

Отже, фонди районних трудових архівів зберігають цінні й унікальні документи з історії становлення та розвитку сільського господарства і промисловості Одеської області.

IX. ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ТА INTERNET-РЕСУРСИ

*Березін Сергій Євгенович,
головний науковий співробітник*

*Герасимова Світлана Миколаївна,
головний науковий співробітник*

СПІЛЬНИЙ ТЕЛЕВІЗІЙНИЙ ПРОЕКТ «АРХІВНА ОДІССЕЯ» (2016–2018): РЕТРОСПЕКТИВА ВИПУСКІВ НА ВЕБ-САЙТІ ДЕРЖАРХІВУ

«Архівна Одіссея» – спільний телевізійний проект Державного архіву Одеської області, Телерадіокомпанії «Град» і Громадської ініціативи «Друзі Архіву», розпочатий в 2016 році. Автор ідеї – заступник директора Державного архіву Одеської області (до жовтня 2018 року), кандидат історичних наук *Лілія Білоусова*; фінансовий та інформаційний спонсор – друзі та багаторічні партнери Держархіву Телерадіокомпанія «Град» (директор *Анатолій Балінов*). У створенні телепередач брали участь: редактор *Лариса Швець*, журналісти *Ірина Далматова*, *Олена Астрахович* і *Світлана Чекушина*, камера та монтаж – *Дмитро Малихін*, *Максим Радченко* та *Олександр Чекушин*. В імprovізованих студіях, якими стали приміщення Держархіву, про власні пошуки та цікаві знахідки маловідомих сторінок історії, що знайшли своє відображення в безцінних документах з фондів Держархіву, розповіли архівісти і фондоутворювачі, науковці та краєзнавці, викладачі, аспіранти і студенти вищих навчальних закладів, представники музейних, бібліотечних, освітнянських, культурних і просвітницьких установ, громадських організацій та об'єднань, дослідники історії своїх населених пунктів і власного родоводу – мешканці Одещини, інших регіонів України та численні іноземні гості Державного архіву Одеської області.

Протягом 2016–2018 років вийшли в ефір 92 випуски (у 104 серіях) «Архівної Одіссеї»: фактично, це єдиний в Україні телевізійний проект такого масштабу, унікальність якого полягає у тісній взаємодії державної архівної установи, громадськості та засобів масової інформації. Вперше на базі одного з обласних архівів проводилися зйомки самостійних 20-ти хвилинних телепрограм на історичну тематику, з використанням архівних джерел як необхідної складової сюжету. Створені в результаті творчої співпраці, ці сюжети стали новою формою популяризації архіву і сприяли поширенню інтересу до ретроспективної інформації серед одеситів та усіх, хто цікавиться історією нашого міста та регіону. Повний архів випусків, із посиланнями на YouTube-канал ТРК «Град» розміщено на веб-сайтах Телерадіокомпанії та Держархіву.

Надаючи ретроспективний огляд випускам телепроекту, серед них умовно можна виділити декілька тематичних напрямів. Окремі сюжети присвячені **сучасному стану розвитку архівної справи на Одещині**, про що йшлося у випусках з підсумкової Колегії Державного архіву Одеської області – «Одеські архівісти підвели підсумки 2017 року» [Випуск № 53 (серії 61–62)], з розширеної робочої Колегії в березні 2018 року – «100-річний ювілей одеський архів повинен зустріти у новій будівлі» [63(73)], та у численних спеціальних репортажах журналістів ТРК «Град» з інших офіційних заходів, за участі директора Державного архіву Одеської облас-

ті *Володимира Левчука*, заступника директора Держархіву, кандидата історичних наук *Лілії Білоусової*, заступника директора Держархіву *Олени Ксендзик*, начальників відділів і одеських архівістів, співробітників архівних установ Одещини, представників влади та громадськості.

Цікавим і неординарним подіям присвячено випуск «Спільна подорож у XIX сторіччя: архівісти відвідали виставку “Жанровий живопис” в Одеському художньому музеї», за участі заступника директора музею *Сергія Седих*, заступника директора, кандидата історичних наук *Лілії Білоусової*, начальника відділу формування Національного архівного фонду та діловодства *Галини Успенської*, головного спеціаліста з питань персоналу *Зої Скальської*, головного спеціаліста *Ольги Бабко*, архівіста I категорії *Людмили Лісунець* і співробітників Держархіву [44(52)] та спец-репортаж «Парки та сквери Одеси очима художників та архівістів: презентація книги-альбому про зелену зону Одеси у Літературному музеї». Інтерв'ю надали керівництво Держархіву *Володимир Левчук* і *Лілія Білоусова* та Заслужений художник України *Михайло Пархоменко* [46(54)].

Актуальна тема щодо **вирішення питання виділення нового приміщення для Держархіву** знайшла відображення у передачі «Одеський архів – сучасність й майбутнє». Інтерв'ю надали голова Асоціації архітекторів Одеси *Володимир Халін*, старший викладач Одеської державної академії будівництва та архітектури *Тетяна Румілець* та т.в.о. директора Держархіву, кандидат історичних наук *Лілія Білоусова* [61(71)]. Про сучасні технології та обладнання для діджиталізації архівних документів у спеціальній передачі «Архівні інформаційні системи» розповів історик-архівіст, директор однойменної спеціалізованої компанії *Кирило Вислобоков* [68(78)].

Особливу увагу творчий колектив проекту приділив важливому напрямку діяльності архіву – **міжнародному співробітництву**: цій тематиці присвячені сюжети «Перша Міжнародна конференція «Дипломатичні архіви як історичне джерело» в Одесі», яка відбулась під егідою Держархіву в 2016 році [10(12)] та «Архіви в Україні: їх теперішнє та майбутнє», до якої долучились учасники III Міжнародної наукової конференції «Архів. Історія. Сучасність», яку проведено у 2017 році: директор Державного архіву Миколаївської області, доктор історичних наук *Лариса Левченко*, экс-директор, головний науковий співробітник Державного архіву Донецької області (що тимчасово знаходиться в місті Костянтинівка) *Надія Буценко* і т.в.о. директора Держархіву, кандидат історичних наук *Лілія Білоусова* [51(59)].

Співпраці українських та польських архівістів, представників Державного архіву Одеської області та Інституту Національної Пам'яті – Комісії з розслідування злочинів проти польського народу присвячені дві телевізійні передачі, зйомки яких проходили під час робочих візитів польських колег до Одеси: «Поляки в Одесі. Пошук репресованих родичів» [24(27)] та «Польські дослідники звернулись до фондів одеського архіву» [83(95)], за участі директора Архіву Інституту Національної Пам'яті *Можени Крук*, заступника директора Архіву ІНП, доктора *Маріуша Жулавника*, консула Республіки Польща в Одесі *Анджея Шмідтке*, директора Державного архіву Одеської області *Володимира Левчука*, заступника директора Держархіву, кандидата історичних наук *Лілії Білоусової* та начальника відділу науково-довідкового апарату Держархіву, кандидата історичних наук *Олени Штенко*.

Візиту до Держархіву болгарських науковців у 2018 році – професора Інституту історичних досліджень Болгарської Академії Наук, доктора *Вані Стоянової* та директора Наукового архіву Болгарської Академії Наук, доктора *Валері Кацуно-*

ва, присвячено випуск «Болгарські вчені досліджують історію болгар в Одеському архіві» [71(81)].

Ще один офіційний візит висвітлено в передачі «**Румунська делегація в Одеському архіві**» [77(88)], в якій інтерв'ю надали Генеральний Консул Румунії в Одесі, доктор економічних наук *Еміл Рапча*, дипломатичний радник Міністерства закордонних справ Румунії, доктор історичних наук *Вадим Гузун*, професор Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, доктор історичних наук *Тарас Вінцовський*; т.в.о. директора Держархіву, кандидат історичних наук *Лілія Білоусова* та доктор філософії, співробітник Держархіву *Сергій Єрмошкін*.

Науковим і культурно-просвітницьким зв'язкам одеських архівістів з народом Еллади присвячено спеціальний репортаж з презентації видання шедевра грецької літератури – роману у віршах «Еротокрит», за участі генерального секретаря Греко-Української Палати (м. Пірей, Греція) *Герасимоса-Николаоса Бугаса*; президента Греко-Української Палати *Янніса Поліхронопулоса*; поета-еллініста, члена Національної спілки письменників України, автора перекладу твору на українську мову *Василя Степаненко*; українського політика і громадського діяча, професора, кандидата історичних наук, доктора політологічних наук *Миколи Томенко*; доцента кафедри міжнародних відносин Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, кандидата педагогічних наук *Оксани Сніговської* та голови міської громадської організації «Греки Одеси» *Єлизавети Кузмінської-Поліхроніди* [26(29)].

Телевізійна камера зафіксувала розповіді про історико-архівні дослідження іноземних гостей: доцента кафедри історії Університету штату Флорида *Володимира Солоняра* (Орландо, США) – «Архівна Одіссея американського гостя» [1(1)]; професора історії Університету штату Мічиган *Метью Полі* (Іст-Лансінг, США) – «Історія України очима американського історика» [13(15)]; співробітника Інституту середземноморських досліджень, доктора *Апостолоса Деліса* (Ретімно, Греція) – «Морська історія» [58(68)]; директора Інституту історії Опольського університету, професора, доктора *Томаша Цесельського* (Польща) – «Дворянський рід Шеміотів – одеська гілка» [59(69)] та «Польська шляхта півдня України у XVI-XVIII сторіччях» [62(72)]; історика *Михайла Варласа* (Афіни, Греція) – «Фонди одеського архіву відкривають афінському дослідникові дивовижні сімейні історії грецьких біженців» [81(92)]; наукового співробітника Університету міста Базель *Бориса Бельге* (Швейцарія) – «Історія одеського порту в дисертації швейцарського історика» [84(96)].

Участь у «Архівній Одісеї» взяли науковці з інших міст України: доценти Харківського національного педагогічного університету імені Григорія Сковороди *Олена Кін* та *Алла Балацінова* – у сюжеті «Харківські дослідники в одеському архіві» [50(58)]; директор інституту мистецтв Київського університету імені Б. Гринченка, доцент, доктор історичних наук *Костянтин Бацак* – «Нова історична сторінка життя Бориса Гринченка» [65(55)] та доцент кафедри державно-правових дисциплін Донецького державного університету (Маріуполь) *Євген Бултирін* – «Місцеве самоврядування на теренах українських земель у XIX сторіччі» [89(101)].

Постійними учасниками «Архівної Одісеї» стали представники історичного факультету (тепер факультету історії та філософії) Одеського національного університету імені І. І. Мечникова – професори і викладачі, аспіранти і студенти (зазначимо, що багато хто з випускників факультету продовжує викладацьку і дослідницьку діяльність в інших наукових та освітянських установах, та навіть серед працівників Державного архіву Одеської області є його вихованці): доцент

кафедри історії України, кандидат історичних наук *Олександр Музичко* – в телепередачі «Грузини в Одесі» [9(10–11)]; заступник директора Держархіву, кандидат історичних наук *Лілія Білоусова*, доцент кафедри археології та етнології України, кандидат історичних наук *Наталія Петрова*, аспірантка *Анна Петрова* та студентки *Ксенія Негашева* і *Ксенія Шакайло* – «Студентські зошити: фонд П. Т. Маркушевського» [11(13)]; доцент кафедри історії України, заступник декана, керівник архівної практики студентів від університету, кандидат історичних наук *Олена Синявська* – «Перші учбові заклади Одеси: до 200-річчя Рішельєвського ліцею» [12(14)]; випускники історичного факультету, тепер – викладачі інших вищих навчальних закладів: старший викладач кафедри державно-правових дисциплін Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат історичних наук *Вікторія Македон* – «Історія жіночих об'єднань в Одесі» [25(28)]; доцент Одеського національного морського університету, кандидат історичних наук *Валерій Левченко* – «Олександр-Невська церква Новоросійського університету: історії, персоналії, документи» [36(42)]; професор, завідувача кафедрою українознавства Одеської державної академії будівництва та архітектури, доктор історичних наук *Валерія Цубенко* – «Історія будівельної освіти в Одесі» [67(77)]; історик, голова комітету з питань історико-культурної спадщини Співки вірмен України *Давид Давтян* – «Одеса вірменська» [3(3)] та «Біженці в Одесі 100 років тому» [48(56)]; аспірант факультету, фондоутворювач Держархіву, капітан I ранга у відставці *Олександр Калініченко* – «“Звезда Командора” и “Морская слава Украины”: історія нагород» [49(57)]; історик, дослідник фондів Держархіву *Максим Кашкаєв* – «Історія генерал-губернаторства Одеси кінця XIX сторіччя» [54(63)], «Одесский вестник» – популярне видання XIX сторіччя» [66(76)] та «Йосип Тимченко – винахідник, що випередив братів Льюїс» [74(84)]; магістрантка факультету історії та філософії *Вікторія Герасименко* – «Перший обраний одеситами міський голова – С. М. Воронцов» [70(80)] та «Захисник гласності, Одеський міський голова Павло Зелений» [73(83)].

Низка сюжетів вийшла до телевізійного ефіру **за участі представників одеських музеїв**: заступника директора з наукової роботи Одеського літературного музею *Олени Яворської* – «Одеса літературна» [2(2)]; заступника директора з наукової роботи Одеського художнього музею *Сергія Седих* – «Кіріак Костанді у листах та документах» [35(41)] і «“Спецфонд 1937–1939. Репресоване мистецтво”: виставка в Одесі» [92(104)]; директора Одеського художнього музею *Віталія Абрамова* – «Василь Кандинський – людина, яка змінила уявлення про живопис» [38(44)]; заступника директора Одеського історико-краєзнавчого музею *Юрія Слюсаря* – «“Достоин славы он”. О. Ф. Ланжерон: відновлення історичної справедливості» [42(49–50)].

Одним з популярних напрямів дослідницької роботи в фондах Держархіву є **вивчення історії єврейської громади Одеси** та взагалі – регіону; цій тематиці присвячені передачі старшого викладача Одеської національної академії зв'язку імені О. С. Попова, кандидата історичних наук *Юлії Прокоп* – «Бродські євреї Одеси. Родина купця Бера Бернштейна» [29(32–33)] і «Історія сім'ї Євгена Ратнера» [55(64)] й випуск на тему «Менделе Мойхер Сфорім, він же Абрамович Соломон Мойсейович, він же Шалом Яков Бройде», за участі голови правління Єврейського центру «Мигдаль» *Кіри Верховської*, історика, куратора Музею історії євреїв Одеси «Мигдаль-Шораши» *Володимира Чапліна* та одеського фотохудожника *Бориса Бухмана* [45(53)].

Широке коло питань, пов'язаних з різними сторінками **історії та розвитку нашого міста та Одещини** знайшли відображення в сюжетах: за участі лідера політичної

партії «Союз анархістів України» *В'ячеслава Азарова* – «Анархісти Одеси» [6(6)]; гротмейстера, чемпіона світу з шахової композиції, історика і журналіста *Сергія Ткаченко* – «Історія одеських шахів» [16(18)]; доцента Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової, кандидата мистецтвознавства *Наталії Остроухової* – «Одеський оперний театр в історичному просторі та часу» [21(23–24)]; доцента Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової, кандидата мистецтвознавства *Лариси Лободи* та філолога, краєзнавця *Аркадія Гриня* – «Сторінки забутої оперети» [34(40)]; Заслуженого працівника культури України *Галини Лазаревої* – «Спогади про Одеську кіностудію» [32(37–38)]; фотохудожників, журналістів *Леоніда Сидорського* та *Євгена Волокіна* – «Історія Одеси у фотографіях» [17(19)]; фотожурналіста і краєзнавця *Світлани Кустової* – «Кінбурнська коса: дослідницька робота» [31(35–36)]; фотохудожника *В'ячеслава Богомоленко* – «Одеса, XX сторіччя. По волнах моєї пам'яті» [78(89)]; бібліотекаря, письменниці та краєзнавця *Ольги Богданович* – «Архітектурна Одеса» [18(20)]. Темі історичної забудови міста було присвячено сюжети за участі архітектора, члена Асоціації архітекторів Одеси *Андрія Черненко* [57(66–67)]; реставратора, архітектора *Анатолія Ізотова* – «Будівля швидкої допомоги у Валіховському провулку» [47(55)]; професора Одеської державної академії будівництва та архітектури, кандидата архітектури *Надії Єксарьової* – «Унікальний проект будівлі архітектора Ландесмана» [79(90)]; історика, дослідника фондів Держархіву *Сергія Котелко* – «Стародавні маєтки Одеси» [90(102)]. Маловідомим сторінкам біографії Григорія Маразлі та таємниці його поховання присвячені передачі за участі заступника головного редактора газети «Одеські вісті» *Віталія Сочалова* [30(34)], [39(45)]; історії Одеської артилерійської спецшколи та Одеського морехідного училища – завідувачої бібліотекою Одеської загальноосвітньої школи №40 *Тамари Коленко* [69(79)], [88(100)]; «Історія судноремонтних заводів Одеси» знайшла своє висвітлення в двох серіях за участі штурмана далекого плавання, дослідника фондів Держархіву *Володимира Лемоноса* [76(86–87)]. Тема «Історія храмів Одеси» була розкрита в сюжетах директора музею «Християнська Одеса» при Архангело-Михайлівському жіночому монастирі *Віктора Михальченко* [80(91–92)]. Про «Нові невідомі сторінки історії Одеси», а саме – документи перших років діяльності II Християнського кладовища розповів дослідник фондів Держархіву *Олександром Чілей* [87(99)]; про «Солдатські поховання Першої світової війни в Одесі» – письменник, член Національної спілки журналістів України *Олександр Сурилов* [91(103)]. Окремі випуски «Одіссеї» були також присвячені документальним матеріалам до історії населених пунктів Одещини, про що телеглядачам розповіли доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, кандидат економічних наук *Микола Заєць* – у сюжеті «Цебрикове засновано німцями-колоністами 200 років тому» [37(43)] та історик, секретар Березівської міської ради *Сергій Шевченко* – «Історія Березівки в публікаціях чиновника» [85(97)].

Безумовно, однією з найпопулярніших тематик звернень до Державного архіву Одеської області є **пошук інформації генеалогічного характеру**. Про свій родовід розповідають в сюжетах «Архівної Одіссеї» представниця родини, правнучка засновника роду *Наталія Мулак*, письменники, краєзнавці, члени Одеського товариства охорони пам'ятників *Інна Арутюнова* та *Валерій Шерстобітов* [19(21)], нащадки Фелікса де Рібаса, одесити *Алла*, *Олег* та *Володимир Брун* [56(65)], професор Одеської державної академії будівництва та архітектури, кандидат архітектури *Надія Єксарьова* [82(93)], італійський бізнесмен, нащадок відомої одеської сім'ї, *Ігор Менделевич* [86(98)].

Можна констатувати той факт, що спільний проект «Архівна Одиссея» досяг своєї головної мети. Адже, такі телепередачі виховують свідоме, поважне ставлення до документів, до того ж, завдяки масовій популяризації архіву, зростає й чисельність людей, які бажають формувати особові фонди в архівах та поповнювати Національний архівний фонд України цікавими матеріалами. Все більше мешканців Одещини відтепер віддають перевагу передати цінні документи в архів або музей, аніж продати на аукціоні або у приватні колекції. Цій тематиці присвячено спеціальні випуски, в яких про **особові або сімейні архіви розповідають самі власники та фондоутворювачі**: член обласних осередків Національних спілок журналістів, фотохудожників та кінематографістів України *Леонід Сидорський* [17(19)]; Заслужений лікар України, член Національної спілки журналістів України, кандидат медичних наук *Леонід Авербух* [22(25)]; краєзнавець, письменниця, член Одеського товариства охорони пам'яток *Інна Арутюнова* [23(26)]; військовий отаман Чорноморського козацького з'єднання, генерал-осавул *Володимир Пукліч* [60(70)]; Народний артист України, член Національної спілки журналістів України, співак і телеведучий *Богдан Чуфус* [75(85)].

До участі у проекті долучилися **представники Громадської ради при Державному архіві Одеської області**: її голова, доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, кандидат філологічних наук *Лідія Ковальчук*, у телепередачі на тему «Історія репресій в Одесі» [4(4)]; директор громадсько-наукової організації «Інститут етнічних досліджень», член президії Асоціації німців України *Олексій Келер* – «Німецькі поселення в Одеській області» [5(5)]; історик, краєзнавець, дослідник фондів Держархіву *Єрнест Менц* – «Акти цивільного стану: історія питання» [40(46)].

Низка тематичних історико-краєзнавчих та історико-біографічних передач відбулась за **участі одеських архівістів**: головний науковий співробітник *Сергій Березін* розповів про власні дослідження у телесюжетах «Видатні особистості Одеси: Михайло Мандес» [7], «Поетеса та перекладач Ольга Крушеван» [15(17)]; головний науковий співробітник, кандидат історичних наук *Олена Феденко* – «Італійці в Одесі» [8 (8–9)], «Одеська історія італійської сім'ї Сонденс» [72(82)] та, у співавторстві з фондоутворювачем, генерал-осавулом *Володимиром Пуклічем* – «Особові архіви як історичне джерело» [60(70)]; доктор філософії, голова правління Одеського обласного ромського конгресу, працівник відділу зберігання документів, *Сергій Єрмошкін* – «Роми в Одесі» [14(16)]; головний науковий співробітник *Світлана Герасимова* – «Одеські благодійники Олександр та Роксандра Стурдза» [20(22)] та, у співавторстві з заступником директора Одеського художнього музею *Сергієм Седих* – «Іван Айвазовський: унікальні документи з фондів Держархіву» [41(47–48)] та у співавторстві з доцентом Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, доктором історичних наук *Тарасом Вінцовським* – «Українська Народна Республіка: виникнення і загибель» [52(60)]; головний науковий співробітник, доктор історичних наук *Ігор Сапожников* – «Скільки років Одесі?» [27(30)], «Фортеці Одеси» [28(31)], «Українські козаки в Одесі» [33(39)]; головний науковий співробітник *Олександр Боровський* – «Револьюційний архів Одеси: таємні документи, досьє і доноси» [43(51)] та «Метричні книги Бессарабії» [64(74)].

Наведений на цих сторінках, навіть стислий огляд показує, що популяризація архівної справи є важливим і пріоритетним напрямом роботи Державного архіву Одеської області, яскравим прикладом є робота по розповсюдженню архівної інформації та національної спадщини, яка проводилась протягом 2016–2018 років

у рамках «Архівної Одиссеї». Інноваційна концепція спільного телепроекту наочно показала перспективність взаємодії архівістів, журналістів і громадськості задля створення креативного підходу до популяризації унікальних історичних джерел, нового погляду на оформлення науково-популярних тем і розповідей за матеріалами архівних фондів. Слід зазначити, що у зв'язку з переорієнтацією молодіжної аудиторії від печатного тексту до аудіовізуального сприйняття інформації, велику значимість для громадян, а для молоді особливо, набувають мас-медіа, що стають для людини засобом пізнання та освоєння оточуючого світу. Поява на телевізійному екрані, моніторі комп'ютера або дисплеї сучасного гаджета, яскравих зображень старовинних документів, фотографій та літографій, картографічних та інших ілюстративних матеріалів, безперечно, має глибокий емоційний вплив на глядача (до того ж, оператори проекту проводили зйомки із додаванням низки сучасних «спец-ефектів» для видовищного подання текстури архівних аркушів, кольору чорнил і печаток, надломів паперу безцінних документів тощо).

Доцільність такого підходу перевірено часом, а саме – підвищенням інтересу громадськості до Архіву, що в свою чергу, сприяло розумінню його культурної і соціальної значущості. Як вже довела практика, популяризація архівної справи в засобах масової інформації та у соціальних мережах (інформація про нові випуски телепроекту також ретранслявалась на сторінці Держархіву в Facebook), є найбільш дієвою і охоплює більшу аудиторію, отримуючи вагому просвітницьку значущість на сучасному етапі розвитку суспільства. Та головне – за ці три роки «Архівної Одиссеї», учасниками телевізійних передач були не тільки архівісти та журналісти, а й професійні історики, аспіранти та студенти, науковці та краєзнавці, письменники та діячі культури, представники громадськості та мешканці нашого міста, закордонні гості. Підводячи підсумок, автори бажають усім організаторам і учасникам проекту нових цікавих знахідок, творчої наснаги та любові до архівної справи!

ПРИВІТАННЯ

**Вітаємо професіоналів архівної справи
за сумлінну працю в державному архіві понад 30 років!**

Шановні колеги! Бажаємо Вам міцного здоров'я, творчої наснаги та оптимізму, невичерпної життєвої енергії і професійних успіхів!

Виногловська Світлана Володимирівна – начальник відділу зберігання, обліку та фізичної схоронності документів НАФ (архівний стаж 31 рік).

У відділі зберігання та обліку документів державного архіву працює з 1987 р. по теперішній час. Обіймала посади: архівіст II категорії (1987–1990), охоронець фондів (1990–1995), завідувача сектором обліку (1995–1997), головний спеціаліст (1997–2004), заступник начальника відділу (2004–2013), начальник відділу зберігання та обліку документів НАФ (з травня 2013).

Як керівник відділу, організовує весь комплекс робіт із забезпечення зберігання значного обсягу документальної спадщини – понад 13 тис. фондів (більше 2 млн. справ). Забезпечує виконання загальнодержавної «Програми здійснення контролю за наявністю, станом і рухом документів НАФ» (з 2013). Досвідчений спеціаліст-практик з обліку документів Національного архівного фонду (НАФ).

Паралельно з основними посадовими обов'язками бере участь у науково-дослідницькій і видавничій роботі. Брала участь у Міжнародних наукових конференціях Державного архіву з доповідями про становлення архівної справи в Одеській області (2000, 2015). Є одним з авторів-упорядників та членів робочої групи низки довідкових видань, зокрема, «Реєстру розсекречених архівних фондів України» (2007), путівника Державного архіву «Фонди особового походження» (2012), випусків 2 і 3 «Зведеного каталогу метричних книг» (2015), інформаційного бюлетеню «Одеські архіви» (2007–2018).

Займається науково-методичною роботою, є членом Науково-методичної ради та Експертно-перевірної комісії Держархіву. Розробила низку нормативних документів: «Порядок видачі документів у тимчасове користування за межі архіву», «Порядок приймання документів Національного архівного фонду на державне зберігання», «Інструкція з обліку документів у Державному архіві Одеської області» та ін.

Брала активну участь у процесі інформатизації архівної галузі: однією з перших спеціалістів архіву почала створення автоматизованих облікових баз даних (з 2000), підготувала електронний варіант реєстру фондів періоду тимчасової німецько-румунської окупації 1941–1944 рр. Веде рубрику офіційного веб-сайту про нові надходження до фондів Державного архіву. Постійно удосконалює облік, вносить дані про фонди Державного архіву Одеської області до Центрального фондового каталогу України.

Нагородження: Почесні грамоти Одеської обласної адміністрації (2003, 2011), почесна грамота Одеської обласної ради (2014), Подяка Кабінету Міністрів України (2015).

Гейтан Олена Георгіївна – головний спеціаліст відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків (архівний стаж 30 років). Закінчила Київський національний інститут культури та мистецтв за спеціальністю «бібліограф-архівіст» (1997).

У Державному архіві Одеської області працює з серпня 1989 року. Обіймала посади: архівіст II категорії (1989), архівіст (1990), архівіст I категорії (1995), провідний спеціаліст сектора спецфондів (1997), головний спеціаліст режимно-секретної служби (2005).

Входила до складу комісії з розсекречування документів (1989–2004): на загальне зберігання було переведено і описано 599 фондів і частин фондів, 17944 справ; з режимно-секретної служби був переведений у відкритий доступ весь газетний фонд (1990) – 2000 екземплярів періодичних видань, що друкувалися у 1941–1944 рр. в Одесі, Німеччині, Румунії.

З 2007 року обіймає посаду головного спеціаліста відділу використання, інформації, публікації та зовнішніх зв'язків і відповідає за такі напрямки роботи: особистий прийом громадян, виконання запитів соціально-правового характеру.

Співавтор-укладач видання «Реєстр розсекречених архівних фондів України. Міжархівний довідник» (2007); бере участь у підготовці довідників «Зведений каталог метричних книг» та «Державний архів Одеської області. Фонди періоду тимчасових румунської та німецько-румунської окупацій. 1918–1940, 1941–1944».

Нагородження: Почесні грамоти Державного архіву Одеської області (2002, 2004), Одеської обласної ради (2010), Одеської обласної державної адміністрації (2014).

Коришонов Костянтин Костянтинович – головний спеціаліст відділу організації і координації архівної справи та контролю за виконанням документів органів влади (архівний стаж 31 рік). Закінчив Одеський державний університет, історичний факультет, за спеціальністю історик-викладач історії та суспільствознавства (1979).

В Державному архіві Одеської області працює з червня 1987 року. Обіймав посади: архівіста I-ої категорії, провідного архівіста (спеціаліста), головного спеціаліста відділу формування НАФ та діловодства, з вересня 2007 року – головний спеціаліст відділу організації і координації архівної справи та контролю за виконання документів органів влади.

Здійснює координацію роботи та консультативно-методичну допомогу архівним установам районів, міст обласного значення та трудовим архівам. Контролює, аналізує та оцінює стан справ на відповідній ділянці роботи в межах своєї компетенції. Приймає звіти про роботу архівних відділів райдержадміністрацій, міських рад та трудових архівів, узагальнює інформацію. Надає консультації по складанню номенклатур справ, описів, актів та інші.

Активний член Експертно-перевірної комісії Державного архіву, десять років був секретарем ЕПК (1997–2007).

Нагородження: Почесна грамота Одеської обласної державної адміністрації (2010); Почесна грамота Державної архівної служби України (2013). У 2017 році був нагороджений цінним подарунком Одеської обласної державної адміністрації.

Ратушина Тамара Василівна – методист I категорії (архівний стаж 34 роки). Закінчила Кишинівський педагогічний інститут імені Іона Крянги за спеціальністю «учитель молдавської мови та літератури» (1977).

У Державному архіві працює з березня 1984 року. Обіймала посади: зберігача фондів відділу забезпечення зберігання документів (1984); архівіста I категорії (1986), головного спеціаліста (1995), начальника відділу формування НАФ та діловодства (1999–2010). На теперішній час обіймає посаду методиста I категорії і передає свій досвід молодим спеціалістам. Член Експертно-перевірної комісії Державного архіву Одеської області.

За роки роботи стала висококваліфікованим спеціалістом в галузі комплектування, експертизи цінності, упорядкування документів та діловодства. Куратор архівних підрозділів державних органів влади та органів місцевого самоврядування, вищих навчальних закладів, засобів масової інформації (таких як Одеська обласна рада, Одеська обласна державна адміністрація, Головне управління юстиції в Одеській області, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеська обласна державна телерадіокомпанія, Головне управління державної фіскальної служби в Одеській області та інші) державних нотаріальних контор, приватних нотаріусів міського та районних нотаріальних округів Одеської області.

Нагородження: Почесні грамоти Державного архіву Одеської області (2003), Одеської обласної державної адміністрації (2008), Державного комітету архівів України (2010), Одеської обласної ради (2014, 2015).

Мартиненко Олена Василівна – начальник відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків (архівний стаж 32 роки) Закінчила Київський національний інститут культури та мистецтв за спеціальністю «бібліограф-архівіст» (1997).

У Державному архіві Одеської області працює з червня 1988 року. За довгі роки пройшла трудовий шлях від реставратора до начальника відділу. Відповідала за роботу столу довідок відділу використання документів, інформації та зовнішніх зв'язків (1995–2007). Обіймає посаду начальника відділу використання документів, інформації, публікацій та зовнішніх зв'язків (з 2007).

Активно займається та організовує науково-дослідну роботу відділу. Брала участь у підготовці 19-ти видань, зокрема матеріалів міжнародної конференції «Архів. Документ. Історія. Сучасність» (2001), колективної монографії «Архіви Одещини» (2005), довідкового видання «Зведений каталог метричних книг. Випуск I» (2011), путівника «Фонди особового походження Державного архіву Одеської області» (2013), інформаційного бюлетеню «Одеські архіви» (2007–2014). Особливою заслугою стала участь, як упорядника, у 7-томному міжнародному видавничому українсько-грецькому проєкті «Греки Одеси. Іменний покажчик до метричних книг Одеської Грецької Свято-Троїцької церкви (2000–2014) та у підготовці обласного тому «Національної книги Пам'яті жертв Голодомору 1932–1933 років в Україні» (2008).

Є членом Науково-методичної ради та Експертно-перевірної комісії Державного архіву. Автор науково-методичних рекомендацій.

Здійснила значний особистий внесок у справу інформатизації архівної галузі, розробила унікальні автоматизовані бази даних: на 26 тисяч імен в'язнів гетто та концтаборів, за матеріалами періоду тимчасової румунсько-німецької окупації Одеської області 1941–1944 рр.; на метричні книги фонду Херсонської духовної консисторії (1812–1868 рр.); на справи дореволюційного періоду нотаріату та Одеського міського рабинату; на документи для виставки до 200-річчя Т. Г. Шевченка та ін. У рамках заходів до підготовки 95-річного ювілею Державного архіву, працювала над темою історії архівної справи на Одещині, зокрема, у напрямку використання документів: підготувала матеріали для збірника документів, статей та тематичної виставки (з 2014).

Нагородження: Почесні грамоти Державного архіву Одеської області (2004, 2008), Одеської обласної державної адміністрації (2001, 2007, 2008, 2013), Кабінету Міністрів України (2015).

*Інформацію підготувала Скальська Зоя Олександрівна,
головний спеціаліст з питань персоналу*

Наукове видання

**ОДЕСЬКІ
АРХІВИ**

інформаційний бюлетень

ВИПУСК XXII

січень-грудень 2018

Надруковано у друкарні видавництва «Астропринт»
(Свідоцтво ДК № 1873 від 20.07.2004 р.)
м. Одеса, вул. Разумовська, 23,
Тел./факс: (0482) 33-07-18.
astro_print@ukr.net